

ΖΩΝΤΑΝΟΣ ΚΙ' ΕΜΠΡΑΚΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Α'

Δέν μπορούμε νά μιλοῦμε γιά συγχρονισμένο Χριστιανισμό, χωρίς νά μιλοῦμε γιά τόν ἔμπρακτο Χριστιανισμό, πού ζητοῦν οἱ σύγχρονοι καιροί, ὅπως τόν ζητοῦσαν, ἄλλως τε κι' οἱ καιροί πού πέρασαν. Αἰῶνες τώρα, σ' ὅλη τήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀκούεται τό παράπονο, ἡ διαμαρτυρία, ἡ κραυγή, πώς ὁ Χριστιανισμός δέν ἐφαρμόζεται, πώς τό Εὐαγγέλιο εἶναι λόγια, ὡραία βέβαια λόγια, μά λόγια, πού δέν ἔχουν ἐφαρμογή στήν πράξι. Ἀμέτρητες φορές ἔχει ἀκουσθῆ τό παράπονο αὐτό καί ἡ διαμαρτυρία ὄχι μόνο ἀπό τούς ἀπίστον, μά καί ἀπό τούς πιστοῦ τὰ χεῖλη κι' ἀκόμα κι' ἡ Γραφή εἶναι διαποτισμένη ἀπό τό παράπονο αὐτό καί γιά τό Εὐαγγέλιο καί ἀντίστοιχα γιά τήν Παλαιά Διαθήκη. Προφῆτες καί Ψαλμοί καί Ἀπόστολοι κι' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τό ἔχουν ἐκφράσει μέ λόγια δυνατά, πικρά καί πονηρά πολλές φορές, καί σ' αὐτήν τήν κριτική βλέπει τόν Βολταίρο ν' ἀντιγράφῃ τόν Ἡσαΐα, τόν ἀρνητή νά ἐπικαλεῖται λόγια τοῦ Κυρίου καί τήν Καινή Διαθήκη ν' ἀναφέρεται σάν ἐπιχείρημα ἀπό πρόσωπα, πού ποτέ ἄλλοτε δέν «καταδέχονται» ν' ἀνοίξουν καί πολὺ λιγώτερο νά ἐπικαλεσθοῦν τό βιβλίον αὐτό. Κι' ἀκόμα μπορούμε καί πρέπει νά ποῦμε, πώς ἡ ἀρνησι δέν θά ἔφερεν τ' ἀποτελέσματα πού βλέπομε στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀν δέν εἶχε στήριγμα καί ὄπλο τῆς τῶ ἔντονο αὐτοῦ παράπονο τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀποζητᾷ μά δέν βρίσκει τό ἐφαρμοσμένο, ζωντανό, ἔμπρακτο Εὐαγγέλιο.

Βέβαιο, πὼς ἡ ἀρνησι ἔκαμε κακόπιση χρῆσι κι' ἐκμετάλλεσι τῆς χριστιανικῆς εὐλικρινεῖας πού ὁμολογεῖ χωρίς περιστροφῆς τὰ λάθη καί τίς ἀδυναμίεις. Βέβαιο, πὼς κῦτταξε νά καλύψῃ τίς τόσες καί τόσες λαμπρῆς ἐκδηλώσεις, ἀκριβῶς τοῦ ἔμπρακτου Χριστιανισμοῦ, ἐκδηλώσεις πού σ' αὐτῆς ὀφείλομε διὰ τὴν ὑπάρχει ἀκόμα πολιτισμός (*). Ὅμως γιά τὴν ἐκμετάλλεσι αὐτῆ καί τὴν κακόπιση συγκοφαντικῆ προπαγάνδα ἔδωκε ἔδαφος καί δυνατότητα ἡ πραγματικότητα: Ἡ θρησκευτικότης τῶν λόγων, τῶν μεγάλων λόγων πού δέν ἔχουν ἀντίστοιχο κάλυμμα στῆ ζωῆ. Τὸ παράπονο, πὼς ὁ ἀνθρώπος Εὐαγγέλιο ἀκούει καί Εὐαγγέλιο δέν βλέπει.

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ὅσο κι' ἂν εἶναι γνωστῆ ἡ τέτοια διαμαρτυρία καί ὅσο κι' ἂν ἔγινε πιά κοινοτοπία ἀπὸ τὴν πολλῆ χρῆσι, δέν μπορεῖ ἡ ἔρευνά μας νά μὴν σταματήσῃ μπροστά τῆς, νά τῆς δώσῃ τὴν προσοχή πού τῆς ἀξίζει, κατὰ παραπάνω, νά τὴν ἐντάξῃ στὸ σύστημά τῆς. Θὰ κάνῃ μάλιστα κατὰ ἀκόμα περισσότερο. Θὰ τῆς δώσῃ θεμελιώδη σημασία, θὰ τὴν κάμῃ ἓνα ἀπὸ τὰ θεμέλια, ὅπου θὰ πρέπει νά στηριχθῆ μία προσπάθεια γιά τὴν θεωρητικῆ θεμελίωσι τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Στὸ σύστημα αὐτὸ ἡ διαμαρτυρία καί τό παράπονο καί ἡ ὑπερβολὴ καί ἡ κακόπιση ἐκμετάλλεσι ἀκόμα, θὰ δώσουν γέννησι στὸ πρῶτο βασικὸ μας αἷτημα: νά παύσῃ ἡ διαμαρτυρία αὐτή, τοῦλάχιστον.

(*) Ἴδε «Διακλήσεις» σ. 196, «Ἀκτίνες» 1946, σ. 305 ἑπ.

χιστον στην καλόπιστη μορφή της.

Κι' ακόμα ή πρότασί μας μπορεί να διατυπωθή έτσι: τὸ πρῶτο βήμα γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ παύσῃ ν' ἀκούεται τὸ παράπονο αὐτό, ἀπὸ τὸν καλόπιστο ἐρευνητὴ τοῦλάχιστον. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἕνα τέτοιο βήμα, πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀνάγκη του. Μὲ χριστιανικὴ εὐκρίνεια καὶ ταπεινοσύνη, χωρὶς περιστροφές, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ, πῶς, ἀλήθεια, ἡ ἀνθρωπότης πολὺ περισσότερο ἀκούει σὰν λόγια, παρὰ πὺ βλέπει σὰν ζωντανὴ πραγματικότητα τὸ χαρούμενο μήνυμα τῆς ζωῆς, τὸ Εὐαγγέλιο...

B'

Ἄν σὲ ἄλλα σημεῖα διαφέρῃ ἡ σημερινὴ κοινωνία ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, διαφέρει καὶ σὲ τοῦτο: Τότε ἦταν γνωστὴ ἡ δύναμι καὶ ἄγνωστο τὸ περιεχόμενο, σήμερα ἄγνωστο εἶναι ὄχι τόσο τὸ περιεχόμενο, ὅσο ἡ δύναμι τοῦ Εὐαγγελίου.

Μιά κατάστασι θεοσηκευτικότητος ἐξωτερικῆς, χωρὶς κάλυμμα ἐσωτερικό, χωρὶς ἀνταπόκρισι στὴ ζωὴ, εἶναι κάτι πὺ ὁ κόσμος τὸ εἶδε αἰῶνες πολλοὺς στίγμα στὴν ἱστορία τῆς χριστιανωσύνης, σύμμαχο καὶ ὄπλο γιὰ τὴν ἄρνησι. Μιά ἄκαρπη θεοσηκευτικότης τῶν πολλῶν λόγων καὶ τῶν φυλακτηρίων καὶ κρασπέδων, θεοσηκευτικότης ἀκόμα, πὺ πολλές φορές θυμίζει περισσότερο Ταλμοῦδ παρὰ Εὐαγγέλιο, γίνεται ἐμπόδιο νὰ φανῇ ἡ δύναμι τῆς χριστιανικῆς πίστεως μπροστὰ στὴν κοινωνία. Πολύφυλλες σκιές, πὺ ὁμοῦ δὲν βγάζουν «εἰμὴ φύλλα μόνον» οὔτε ἕνα σῖκο γιὰ νὰ κορέσῃ τὴν πείνα του ὁ ἄνθρωπος, ὁ πεινασμένος ὁδοιπόρος, πὺ, βλέποντας τὰ ἄφθονα μεγάλα φύλλα μὲ τίς πολλές ὑποσχέσεις πλησιάζει στὴ σικὴ γεμάτος προσδοκία, γιὰ νὰ φύγῃ γεμάτος ἀπόγνωσι.

Καὶ τὸ κατάντημα αὐτὸ ἔχει τόσες ἐκδηλώσεις! Περιδεῆς συνείδησι γιὰ τὸ ἄνηθο καὶ τὸ κύνιο καὶ τὸ ἡδύσομο καὶ ὀλοκληρωτικὴ λημοσύνη γιὰ ὁ,τι ἀφορᾷ τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, γιὰ τὴν δικαιοσύνη, γιὰ τὴν ἔμπρακτὴ ἀγάπη, γιὰ τὴν πίστι τὴν ζωντανή. Ἄνεδαφικότης μπροστὰ στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, πὺ τὸν ἀντικρῶζει ὁ «θηροσηκευτικὸς ἄνθρωπος», τοῦ ἀρρωστημένου αὐτοῦ ψεύτικου τύπου, ἄλλοτε μὲ ὑπεροπτικὴ φαρισαϊκὴ περιφρόνησι, χωρὶς ἀγάπη («ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης») καὶ ἄλλοτε μὲ ἀγάπη περιφροση, χωρὶς δύναμι, δηλαδὴ μὲ φόβο πὺ ἐπιστρατεύει τὸ ἐξωτερικὸ περιβλήμα τῆς ἀγάπης. Παραμέλησι στοιχειωδῶν ὑποχρεώσεων πὺ ἔχει ὁ πολίτης, ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος, ὁ οἰκογενειάρχης, ἐνῶ σύγχρονα γίνονται ἐπιδειξεις ἐξωτερικῆς θεοσηκευτικότητος, πὺ κάνουν ἀκόμα πῖο χτυπητὴ τὴ διαφορά... «Δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσιν»...

Πολλὲς πλάνες ἐστηρίχθηκαν πάνω στὸ φαινόμενο αὐτό, πολλὴ ἡ ἐκμετάλλευσι, πὺ ἔκανε ἡ ἄρνησι, μὰ τὸ αἴτημα εἶναι ἀληθινό, αἴτημα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, κάτι παραπάνω, προσταγὴ τοῦ Κυρίου πρὸς ὅλους ἐκείνους πὺ ἔχουν τὸ ὄνομά Του. Πρέπει νὰ ἐμφανισθῇ καὶ κάθε μέρα νὰ ἐμφανίζεται τὸ Εὐαγγέλιο ζωντανὸ στὴν κοινωνία. Πρέπει ἡ κοινωνία μας, ὄχι μόνο νὰ διαβάξῃ ἢ ν' ἀκούῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπῃ τὸ Εὐαγγέλιο, τὴν δύναμί του ζωντανὴ μέσα στοὺς κόλπους τῆς. Ὅταν αὐτὸ δὲν γίνεται, ὁ Χριστιανισμὸς δὲν μιλά στὴ ζωὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Κι' ὅπου δὲν μιλήσῃ ὁ Χριστιανισμὸς θὰ μιλήσῃ (νὰ τὸ ξαναποῦμε;) ὁ θάνατος καὶ ὁ ἀφανισμὸς.

Γ'

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει λοιπὸν ἀνάγκη νὰ δῇ ζωντανὸ τὸ Εὐαγγέλιο, νὰ τὸ δῇ δηλαδὴ στὴ ζωὴ, ἔμπρακτο. Κι'

αυτό τὸ ζωντανό, ἔμπρακτο Εὐαγγέλιο, πρέπει νὰ προσφέρῃ στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ὁ Χριστιανισμός. Κι' αὐτὸ τὸ ζωντανό, ἔμπρακτο Εὐαγγέλιο, αὐτὸ θὰ ξεχωρίσῃ τὴν προσφορὰ τούτη, πὸν θὰ θεμελιώσῃ τὸν Χριστιανικὸ πολιτισμὸ, ἀπὸ μερικὸν ἀδειοῦς ἐνθουσιασμὸν πὸν περασμένοι αἰῶνες εἶχαν ἐμφανίσει—ὄχι στὰ κλίματά μας, εἶναι ἀλήθεια—καὶ πὸν ἔφευγαν γιὰ ν' ἀφήσουν ἀπογοιήνουν στὸν ἄνθρωπο καὶ ἀφθονο πολεμικὸ ὕλικὸ στὴν ἄρνησι. Ἡ καρποφορία στὴ ζωὴ πόσες φορὲς τὸ ἐτόνισε ὁ Κύριος!), αὐτὴ φανερῶναι τὸν γνήσιον Χριστιανισμὸ, τὸν Χριστιανισμὸ πὸν ἀποζητῶν οἱ καιροὶ μας!

Μὰ γιὰ νὰ φανερωθῇ ἔτσι, δυνατὸς καὶ γνήσιος ὁ Χριστιανισμός, γιὰ νὰ καρποφορήσῃ τὸν καρπὸ πὸν λέγεται ζωὴ, ζωντανὴ ἐμφάνισι, πρέπει νὰ κερδίσῃ τὴ μάχη τοῦ βᾶθους. Ἄς ξαναθυμίσωμε ἐδῶ, ὅσα εἶπαμε στὸ ἄρθρον μας ἐύστερα ἀπὸ τὴν Διακήρυξιν στὶς «Ἀκτίνες» τοῦ Φεβρουαρίου 1947. Καὶ πρέπει, ἀλήθεια, νὰ δώσωμε ξεχωρὴ σπουδαιότητα στὸ θέμα αὐτό, τὴν «μάχη τοῦ βᾶθους». Ὡς τώρα ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει κερδίσει πολλὰ μάχες ἐπιφανείας, ἔχει χάσει πολλὰ μάχες βᾶθους. Καὶ ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς χάνει μία μάχη ἡττημένος εἶναι ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρη, πιστὴ καὶ ἄπιστη. Γιατί ὁ Χριστιανισμὸς πὸν δίδει τ' ἀγαθὰ του ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, δικαίου καὶ ἀδίκου. Καὶ ὁ Χριστιανισμὸς μαχητὴς, ὅταν μάχεται τὴν μάχη τοῦ βᾶθους, δηλαδὴ τὴν μάχη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ζωντανοῦ, ἔμπρακτου Χριστιανισμοῦ, μάχεται καὶ γιὰ λογαριασμὸ καὶ γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ τὴν ζωὴ ὄλων τῶν συνανθρώπων του, ἀκόμα κι' ἐκείνων πὸν πολεμᾶν μὲ λύσσα τὸν Χριστιανισμὸ.

Δ'

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ἂν ἀπὸ κάτι ἔχει ἀνάγκη ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ἔχει ἀνάγκη νὰ κερδηθῇ ἡ μάχη αὐτὴ τοῦ βᾶθους ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σημερινὸς Χριστιανός, βλέποντας τὴν στροφή πὸν δείχνουν οἱ καιροὶ μας δὲν ξεγελοῦται, ὅπως νομίζει ἡ ἄρνησι, οὔτε παρασύρεται σ' ἄκριτους ἐνθουσιασμὸς. Χαρὰ νοιώθει ὁ Χριστιανὸς τοῦ 1947, χαρὰ κι' ἀγαλλίασι, ὅταν βλέπει τὶς μαζικὰς ἐκδηλώσεις θρησκευτικῶν ἐνδιαφερόντων στὸν πολιτισμὸ μας, στὴν ἐπιστήμη, στὰ γράμματα, στὴν τέχνη, ἐκδηλώσεις πὸν ὡς τὰ χθὲς δὲν τοῖμοσε κανεὶς νὰ τὶς σκεφθῇ. Χαρὰ κι' ἀγαλλίασι, ὅταν βλέπουν τὶς ἐκκλησίες πὸν γεμίζουν ἀσφυκτικά, τὸ χριστιανικὸ ἔντυπο πὸν ὄλο κι' ἀπλώνεται στὶς πλατεῖες μᾶζες, τὶς μυριάδες τοῦ κατηχητικοῦ. Μὰ ὅλη αὐτὴ τῆς εὐλογίας τὴν χαρούμενη βλάστησι τὴν θεωρεῖ ὁ Χριστιανὸς ὅχι σὰν τέραμα, μὰ σὰν ξεκίνημα γιὰ τὴν καθ' αὐτὸν μάχη. Τὴ μάχη πὸν ἀντιζημενικὸ τῆς σκοπὸ ἔχει νὰ μεταφρασθῇ ὅλη αὐτὴ ἡ σωτηρία κι' εὐλογημένη στροφή σὲ καθ' ἑαυτοῦς, στὴ ζωντανὴ ἔμπρακτὴ ἐμφάνισι τοῦ Εὐαγγελίου μέσα σὲ τούτη τὴν σύγχρονη ναυαγισμένη, βασανισμένη, μισοπολιθμισμένη κοινωνία πὸν αὐτὴ τὴν ζωντανὴ ἐμφάνισι ἔχει γιὰ μοναδικὴ τῆς ἐλπίδα.

Καιρὸς νὰ τὸ νοιώσωμε: Τὸ πρῶτον βῆμα γιὰ τὴ σωτηρία, γιὰ τὴν μέρα τὴν καινούργια πὸν θᾶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ χθεσινὴ καὶ τὴ σημερινὴ μέρα, τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ λυτρωμοῦ δὲν θὰ εἶναι, ὅπως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, βῆμα πρὸς τὸν Χριστιανισμὸ, ἀλλὰ βῆμα μέσα στὸν Χριστιανισμὸ. Ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ τῆς ἐπιφανείας θὰ προχωρήσωμε στὸν Χριστιανισμὸ τοῦ βᾶθους κι' ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ πὸν ἀκούεται, στὸν Χριστιανισμὸ πὸν ἐμφανίζεται σὰν ὁλόπλευ-

ρη, συνεπής, επιτυχημένη, πέρα για πέρα αληθινή, ζωή. Αυτή ή μάχη του βίου στον Χριστιανισμό είναι ή μάχη της σωτηρίας γιά την σημερινή ανθρωπότητα, γιά τον πολιτισμό μας.

Ε'

Θά δοθ ή ευκαιρία να δούμε τις ειδικότερες μορφές που θά πάρη ή μάχη αυτή, ή ζωντανή εμφάνιση του Ευαγγελίου. Τώρα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το αίτημα του έμπρακτου Ευαγγελίου, γιά ν' αποφύγουμε παρανοήσεις που θά έμπόδιζαν την πορεία στην έρευνά μας.

1. Περιτό όλοτελα να λεχθ ή, μα άς λεχθ ή με δυό λόγια, πώς το αίτημα της εφαρμογής του Ευαγγελίου δέν έχει καμιά σχέση, ή μάλλον έχει σχέση αντιθέσεως προς την άποψη, ότι τάχα δέν χρειάζεται μελέτη, γνώση της χριστιανικής διδασκαλίας, πώς δέν χρειάζεται θεωρητική κατάρτιση, πώς άρκει μα ήθικ ή προτροπή. "Όταν μάλιστα τέτοια άποψη παίρνει, όπως συνήθως, την έννοια, ότι δέν θέλουμε την πίστι την χριστιανική και την διδασκαλία της πίστεως αυτής, γιατί μάς άρκει ή χριστιανική ήθικ ή ζωή, είναι σαν να λέμε πώς δέν θέλουμε το δένδρο, δέν θέλουμε την ρίζα, γιατί έμεις θέλουμε καρπούς χωρίς δένδρο!

2. "Όταν λέμε πώς πρέπει να εφαρμοσθ ή το Ευαγγέλιο, να εμφανισθ ή ζωντανό στη σύγχρονη κοινωνία, δέν έννοούμε ούτε ότι περιμένουμε όλόκληρη ή κοινωνία να ζήση τον Χριστιανισμό αυτό, ούτε ότι και εκείνοι που θά εμφανισθουν σαν Χριστιανοί θά είναι άναμάρτητοι, άγγελιοί επίγειοι. Χριστιανική διδασκαλία είναι πώς ό Χριστιανισμός είναι το «μικρόν ποιμήνιον». Η ύπαρξη κακού, αντιδράσεως μέσα στην κοινωνία είναι κάτι που ό Χριστιανισμός το έχει μέρος της διδασκαλίας του. "Όπως, έπίσης,

ποτέ ό Χριστιανισμός δέν ύποσχέθηκε, κι' ούτε κι' ή κοινωνία μπορεί να ζητήση, την τέλεια άναμάρτησία του πιστού. Η τελειότης δέν είναι ανθρώπινη, είναι πέρα από την ανθρώπινη δύναμη. Η φορά όμως προς την τελειότητα, είναι εκείνη που δίνει το νόημα στην ζωή. Από τον Χριστιανό άποζητά ή ανθρωπότης τον καλόν άγώνα που είναι—τό είπαμε κι' άλλοτε—μιά τελειότης έμπρακτη. Η τελειότης σαν κίνησι. Η τελειότης όχι στην στατική μα στην κινητική, άγωνιστική της έννοια.

ΣΤ'

Έκείνο λοιπόν που χρειάζεται και έννοούμε όταν λέμε έμπρακτη εφαρμογή του Χριστιανισμού, είναι ή άγωνιστική συνέπεια. Είναι το αίτημα, όσοι επικαλούνται το όνομα του Χριστού να εμφανίσουν ζωντανή την δύναμη του Χριστιανισμού σαν άγωνιστική δύναμη, σαν γραμμ ή συνεπή, σαν ζωή όπου θά ύπάρχη βέβαια και το ανθρώπινο και ή αδυναμία και ή πτώσι, μα θά ύπάρχη και ό όλόκληρος, τίμιος και ειλικρινής άγώνας, γιά να εμφανίζεται σ' όλες τις πλευρές της ζωής ή συνέπεια στα ζωογόνα λόγια του Ευαγγελίου. Έτσι, ό Χριστιανισμός θά προσφέρη στην κοινωνία το Ευαγγέλιο, το καλό μήνυμα, όχι μόνο σαν βιβλίο, μα και σαν ζωή. Ζωή όχι υπερανθρώπων ανθρώπων ζωή. Άλλά ανθρώπων που τον ζουν, όχι μόνο τον διαλαλούν, τον καλόν άγώνα.

Μά πρέπει, αλήθεια, να μη σταθούμε έδώ. Πρέπει να συνεχίσουμε την έρευνά μας. Είναι ή έρευνα που την κάνει κάθε άνθρωπος. Κάθε άνθρωπος που ζητά τότε να έλθουν οι καιροί αναμάρτεως οι καιροί που θά τους φέρη μόνο ό Χριστιανισμός... μα ό ζωντανός Χριστιανισμός!

ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

“Ενα πουλί πετοῦσε ἀπάνω στοῦ βορηᾶ,
“Ενα πουλί τραβοῦσε στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά....

Τὰ μεγάλα τῆς φυσημάτα
Ποῦ τινάζουν τοὺς ἀνθούς
Σέρνει ἢ ἀνοιξη καὶ πάλι
Σὲ κοιλάδες καὶ σ' ἀγρούς.
Τὰ μεγάλα τῆς φυσημάτα
Ποῦ κυλᾶν τὶς εὐωδιές
Καὶ σκορπᾶν τοὺς λευκοὺς κρίνους
Μέσ' σὲ κοριτσιῶν ποδιές,
Τὰ μεγάλα τῆς φυσημάτα,
“Ἦρθαν ἀπ' τὸ νοτηᾶ
Καὶ γεμίσαν τραγουδώντας
Τὰ γαλάζια μὲ φτερά.

Καὶ τὸ πουλί πετοῦσε ἀπάνω στοῦ βορηᾶ
Καὶ τὸ πουλί τραβοῦσε στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά....

*Ἦρθ' ἢ ἀνοιξη! κι' οἱ πράσινες
Φούντωσαν παντοῦ ἀπλωσιές
Καὶ στοῦ κάθε κλωνι δέντρου
Κρεμαστήκαν οἱ φωλιές.
*Ἦρθ' ἢ ἀνοιξη! Κι' ὀλόγυρα
Στ' ἀερένια τῆς μαλλιᾶ
“Ἐπλεξε τ' ἄσπρα λουλούδια
*Ανθισμένη πασχαλιά.
*Ἦρθ' ἢ ἀνοιξη! τὴ δέχτηκε
*Απαλά, γλυκά ἢ γῆ,
Κάθε μιὰ μικρὴ τῆς φύτρα
Λαμπερά ἔχει στολιστῆ!

Καὶ τὸ πουλί διηγόταν ἐτοῦτα στοῦ βορηᾶ.
Καὶ τὸ πουλί διηγόταν στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά:

Καταπάνω στην άνοιξη!
 Τά φτερά μου άνοιχτά
 Και νά φτάσω άγωνίζομαι
 Τήν πνοή τή γλυκειά.
 Καταπάνω στην άνοιξη!
 Νά βρεθῶ στὸν άφρὸ
 Και τὸ κύμα νά σπάση
 στὸ δικό της γιαλό.
 Καταπάνω στην άνοιξη!
 Δίχως τέλος ποθῶ
 Τά φτερά μου νά κλείσω
 Στὸ λευκό της άνθό.

Και τὸ πουλί διηγόταν έτοιπα στὸ βορηά.
 Και τὸ πουλί διηγόταν στοῦ άγέρα τήν καρδιά:

Τους χειμῶνες τούς γνώρισα,
 Τά πικρά τά νερά
 πού σκοτάδια γεμίζουν
 Και δέ σβύνει ἡ φωτιά,
 Στά λειθάδια τής άνοιξης
 Ἡ χαρά μέ καλεῖ,
 Δέν τήν ἔχω γνωρίσει,
 "Όμως ξέρω, εἶν' έκεῖ.
 Στά λειθάδια τής άνοιξης
 Καταπάνω πετῶ,
 Στήν καρδιά της νά γείρω,
 Τή χαρά μου νά βρῶ.

Και τὸ πουλί πετοῦσε άπάνω στὸ βορηά,
 Και τὸ πουλί τραβοῦσε στοῦ άγέρα τήν καρδιά...

Και τ' άκουσε ἡ άνοιξη
 "Όσα εἶπε τὸ πουλί,
 "Άλλαξε τήν πορεία της,
 Κίνησε νά τὸ βρῆ.
 Ἡ άνοιξη! δέ γνώριζε
 Κρύσταλλα, χειμωνιές,
 Τά γνώρισε. Και χάθηκε
 Σ' δμίχλες σκοτεινές,
 Και μάδησε τ' άνθένιο της
 Στεφάνι ἡ παγωνιά,
 Πληγῶσανε τὰ χέρια της
 Μὲ σίδερα βαρειά.

Και τὸ πουλί θρηνοῦσε ἀπάνω στὸ βορηᾶ,
Και τὸ πουλί θρηνοῦσε στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά...

Τὴν ἔσφιξε στ' ἀνήλιαγα
Σκοτάδια τὸ Κακό,
Ἐκείνη πού δὲ γνώριζε
Πάρα τὸ λαμπερὸ
Τῆς καλωσύνης δραμα...
Καὶ παίξανε τὸ Φῶς
Στ' ἀπάρθενά τους δάχτυλα.
Ποιὸς θάταν τυχερός
Νὰ μιάνη τὴν ἀγνότητα,
Τὸ ζάρι νὰ κερδίση,
Νὰ τρανωθῆ ἡ φήμη του
Τὸ Φῶς πὼς εἶχε σβύσει;

Και τὸ πουλί θρηνοῦσε ἀπάνω στὸ βορηᾶ,
Και τὸ πουλί θρηνοῦσε στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά...

Κι' ἡ γῆ στὰ σπλάχνα κράτησε
Τρεῖς μέρες τὴ ζωῆ.
Εἶχε πεθάνει ἡ ἀνοιξη.

ᾠ, τὸ φτωχὸ πουλί ἀπάνω στὸ βορηᾶ!
ᾠ, τὸ φτωχὸ πουλί στοῦ ἀγέρα τὴν καρδιά!

"Ανοιξε πάλι τὰ μάτια της
Στῆς αὐγῆς τὸ γλυκύτατο φῶς-
Σὰν ἄσπρος ἀνθὸς ἐτινάχθη
Τῆ μιᾶ τῶν Σαββάτων Χριστός!
"Ανοιξε πάλι τὰ μάτια Του
Κι' ἔφερνε αὐτὴ τὴ φορὰ
Τὴν αἰώνια κι' ἀφθαρτὴ ἀνοιξη
Στὴ βαθειὰ πληγωμένη Καρδιά...

Και τὸ πουλί, στὰ σκότη ἀνθρώπινη ἢ ψυχῆ,
Ποῦ χρόνια εἶχε κινήσει τὴν "Ανοιξη νὰ βρῆ,
Τὸν γνώρισε ἀπ' τὴν ὄψη του κι' ἔκλεισε τὰ φτερά,
Και τὸ πουλί στῆς "Ανοιξης φώλιασε τὴν Καρδιά!

Η ΥΠΕΡΝΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗΝ

Ἐνθυμούμαι ὅτι κάποτε, ἔταν ἀκόμη ἐπήγαινα εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Γυμνασίου, συνεζήτητον μὲ ἕνα συμμαθητὴν μου περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσωμεν. Ἐνθυμούμαι λοιπόν, ὅτι ὁ συμμαθητὴς μου ἐκεῖνος, ἐπηρασαμένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀρθοθεραπείας εἰς τὴν διφθερίτιδα, μὲ ἀπέτρεπεν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν, διότι οἱ ἱατροί, ὅπως ἔλεγε, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ὀρθοθεραπείας, συντόμως θὰ ἔπαυαν νὰ εἶναι χρήσιμοι, ἀφοῦ οἱ ἄρρωστοὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ πεταχθοῦν μίαν στιγμὴν ἕως τὸν πρῶτον ὑγειονομικὸν σταθμὸν καὶ ἐκεῖ ἀμέσως, μὲ ἕνα ὄρρον, θὰ ἀπέκτων τὴν ὑγείαν των.

Ἵσοι ἐνθυμούνται τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θὰ πρέπει νὰ μὴ βιασθῶν νὰ βάλουν τὸν λίθον ἐναντίον τοῦ τότε συμμαθητοῦ μου. Ὅχι μόνον ἀπλοῦχοί, ἀλλὰ καὶ ἱατροὶ καὶ, ἀκόμη περισσότερον, ἱατροὶ ἐντεταλμένοι τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιστήμης των καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς ἰατρικῆς νεολαίας, εἶχαν παραμοίας γνώμας. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, βεβαίως, εἶχαν παῦσαι πρὸ πολλοῦ νὰ ὑποστηρίξουν τοιαύτας ἀπόψεις, ἀλλ' ἡ σχετικὴ εἰδησις εἶχεν ἀργήσει, ὅπως φαίνεται, νὰ φθάσῃ ἕως ἐδῶ κάτω. Τραγικὴ διαπίστωσις καὶ αὕτη, ἀνάλογος κάποιας ἄλλης, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κάποτε ὁ Jung, ἔταν ἔγραφεν ὅτι τὸ «Δύναμις καὶ Ἔγλη» τοῦ Büchner ἦτο τὸ πρῶτον διαδοχόμενον βιβλίον τῶν Γερμανικῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν, εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὴν ἀπορριψίμην του ἀπὸ τοὺς εἰδικούς. Ἄλλ' ἔάν τέλος πάντων αὐτὰ συγχωροῦνται προκειμένου περὶ τοῦ ἀμορφώτου ἀνθρώ-

που, εἰς τοὺς ἐπιστήμονας εἶναι ἀσυγχώρητα, ἔστω καὶ διὰ μόνην τὴν ἀγνοίαν τοῦ ὅτι ἡ ἰατρικὴ εὐρίσκαται εἰς δι-αρκὴ ἐξέλιξιν καὶ δὲν ἔχει τέλος οὔτε σταμάτημα, ὅπως ἔλεγε ὁ E. V. Leyden. Καὶ αὐτὸ, ἂν παραβλέψωμεν τὴν ὑποχρέωσιν τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἐπιστήμονες, ὡς πνευματικοὶ ἡγέται, νὰ καθοδηγοῦν τὸν λαόν, καὶ μάλιστα ἔταν πρόκειται περὶ τόσον σοβαρῶν ζητημάτων μὲ κοσμοθεωριακὰς συνεπείας (1).

Ἵπῆρξε, βεβαίως, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ πολὺ ἐνωρίτερον, ἀνάλογος ἐποχὴ. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀκμὴν των. Ἡ ἰατρικὴ, ἀναντιρρήτως, πολὺ ὑφελίθη ἐξ αὐτῶν. Δι' αὐτὸ καὶ τὴν εὐρίσκοντες νὰ ἀκολουθῆ μὲ φανατισμὸν τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἔχι μόνον εἰς τὴν μέθοδον, δηλ. εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου, δηλ. εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς καί, φυσικά, περὶ τῆς ἀναλόγου διαμορφώσεώς του. Κάθε τι τοῦ εἶχε σχε-

(1) Εἰς τὸ τεῦχος 61-62 σ. 370 καὶ ἐπ. αἱ «Ἀκτίνες» εἶχαν δημοσιεύσει ἐργασίαν τοῦ συνεργάτου των κ. Γ. Κ. Ἀποστόλου «ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐπὶ τὸν ὄργανισμὸν». Καὶ ἡ ἐργασία ἐκείνη ἐδείκνυε τὰς νεώτερας ἀντιλήψεις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἰδιαίτερος ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς θεραπευτικῆς καὶ τὰς κοσμοθεωριακὰς συνεπείας τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν. Ἡ δημοσιευομένη σήμερον μελέτη μὲ τὸν τίτλον «ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ὕλισμου εἰς τὴν ἰατρικὴν», ἔρχεται ὡς συνέχεια διὰ νὰ δείξῃ ποῖαν θέσιν λαμβάνει ἡ ἐπιστήμη σήμερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ.

σιν μὲ τὸν ἄνθρωπον, μὲ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας ἤρευνάντο. Καὶ κάθε τι ποῦ δὲν ἦτο ὕλη, θεωρεῖτο φανταστικὸν καὶ ἀπερρίπτετο. Τὸ ὅτι ὑπάρχουν καὶ πράγματα τὰ ὅποια διαφεύγουν καὶ τὰς πλέον ἐξεταστικὰς μεθόδους, καθὼς καὶ ἄλλα ὑπερβαίνοντα τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἦτο δι' αὐτοὺς κάτι τὸ ἀκατάληπτον. Τὴν ψυχὴν δὲν τὴν ἀνεύρισκαν πουθενά, ὅσας τοιμάς καὶ ἂν ἔκαμναν εἰς τοὺς ἀνθρώπους: «Δὲν ἔτυχε ποτὲ ἡ μύτη τοῦ μαχαιριοῦ μου νὰ προσκρούσῃ ἐπάνω εἰς ἔστω καὶ ἓνα τόσο δὲ κομματάκι τῆς ψυχῆς». ἔλεγε χαρακτηριστικῶς κάποιος ἐκπρόσωπος τῆς νοστροπίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἦτο ὁ αἰὼν τῆς κυριαρχίας τοῦ ὄλισμοῦ.

Οἱ παθολογοανατόμοι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Morgagni καὶ τοῦ Rokitsky, ἀνεζήτουν εἰς πᾶσαν νόσον ἀντιστοίχους ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις. Καὶ οἱ φυσιολόγοι προσεπάθουν νὰ ἀναλύουν κάθε ὀργανικὴν λειτουργίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας. Τὴν ἱατρικὴν τὴν ἔβλεπαν ὡς ἐφηρησομένην φυσικὴν, τὸν δὲ ἄνθρωπον ὡς ἄθροισμα ὀργάνων ποῦ λειτουργοῦσαν μὲ τοὺς ἴδιους νόμους τῆς ἀνοργάνου φύσεως. Ἦτο ἀρκετὸν νὰ γνωρίζουν κάτι περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπεστράτευον ἀμέσως τὰς φυσικοχημικὰς τῶν γνώσεις καὶ ἡ ἐρμηνεῖα ἠκολούθει ἀπόλυτος καὶ αὐθεντικῆ. «Δὲν θὰ χρειάζεται κἄν νὰ ἰδοῦμε τὸν ἄνθρωπον. Θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸν κάτι ἀπὸ τὸ αἷμα του, ὀλίγον αἷμα ἢ κάποιον ἔκκριμα, ἢ ἓνα κομματάκι ἀπὸ τοὺς ἰστούς του, καὶ θὰ ἔχωμεν ἀμέσως ἐμπρὸς μᾶς, εἰς ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας, τὴν ἀνάλυσίν του», ἔλεγε κάποιος ἄλλος.

Ἡ ἐπιστήμη προχωρεῖ, αἱ γνώσεις αὐξάνουν καὶ πλείστοι ἱατροὶ ἀδυνατοῦν νὰ τὰς παρακολουθήσουν. Ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ τὸ ὁμολο-

γήσουν, ἀλλὰ ἀναζητοῦν ἐπικάλυμμα καὶ τὸ εὐρίσκουν εἰς τὴν κατάτησιν τῆς ἐπιστήμης εἰς ἐιδιότητος, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀνατομικὴν διαίρεσιν τῶν ὀργάνων, πράγμα ποῦ, ἐκτὸς ἄλλου, δὲν ἐπιτρέπει πλέον γενικὴν θεώρησιν τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ. Καὶ ἔτσι, κλεισμένοι μέσα εἰς ἓνα σπήλαιον, θέλουν νὰ ἔχουν γνῶμην, καὶ μάλιστα αὐθεντικὴν, διὰ τὴν γλωρίδα τοῦ βουνοῦ, τὴν ὅποιαν οὔτε βλέπουν, οὔτε ποτὲ εἶδαν.

Ὁ Rosenbach γράφει: 164 (!) σελίδας περὶ τῆς μορφίνης ὡς μέσου πρὸς παραγωγὴν δυνάμεως (!), ἢ «πάντα θεραπεύουσα» ρεκλάμα τῆς φαρμακευτικῆς βιομηχανίας ὀργιάζει: καὶ ὁ ρόλος τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν νόσων ἀγνοεῖται. Καὶ ὕστερα ἀποροῦσαν, ἐπειδὴ δταν ἐρωτοῦσαν τοὺς ἀρρώστους διὰ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν, ἐλάμβαναν τὴν ἀπάντησιν: «Σεῖς πρέπει νὰ τὰς εὑρετε!»

Ἐχρηιάζετο μεγάλη μόρφωσις, βαθεῖα παρατήρησις καὶ ἑλλειψίς προκαταλήψεων, διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν περὶ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, τὸ εἶδος ὅμως αὐτὸ τῶν ἐπιστημόνων δὲν ἔλειψε καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ ἔβλεπαν ὅτι ἂν οἱ φυσικοὶ νόμοι ἠμποροῦσαν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν τὴν κατάληξιν, l'element ultime, ὅπως ἔλεγεν ὁ Cl. Bernard, μᾶς ὀργανικῆς ἐξεργασίας, δὲν εἶναι ἐν τούτοις εἰς θέσιν νὰ μᾶς εἴπουν τίποτε ὡς πρὸς τὴν πορείαν τῆς, περὶ αὐτοῦ ποῦ ὀνομάζομεν process.

Ἡ ἐξεύρεσις εἰς κάθε νόσον ἀντιστοίχων ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν μεγάλον Virchow, ὅσον καὶ ἂν ὁ ἴδιος τὰς ἐμελέτησε, γενόμενος μάλιστα καὶ ἱδρυτῆς τῆς κυτταροπαθολογίας. Ἐβλεπεν ὅτι ἡ προσπάθεια πρὸς ἀκριθεῖ τοπικὴν διάγνωσιν μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καθολικότητος τῆς νόσου. Δὲν μᾶς ἀρκεῖ νὰ γνω-

ρίζωμεν τὰς κυτταρολογικὰς ἀλλοιώσεις κάθε νόσου, ἔλεγε, μᾶς χρειάζεται νὰ μάθωμεν καὶ τί γίνεται ὅχι μόνον ἐκαὶ τοπικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα, ἀκόμη καὶ τὰ ἀπομεμακρυσμένα μέρη τοῦ ὄργανισμοῦ, διὰ νὰ καταλήξῃ ἡ νόσος εἰς τὰς ἱστολογικὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐμπρὸς μας. Ἡ νόσος δὲν ἀποτελεῖ παθολογικὴν διαστροφήν ὄργανου, ἀλλὰ ἄλλοτε ὀλιγώτερον καὶ ἄλλοτε περισσότερον ἐκτεταμένην διαταραχὴν τοῦ ὄργανισμοῦ. Καὶ ἂν μία οἰαδὴποτε μορφολογικὴ ἢ φυσιολογικὴ ἢ φυσικὴ ἢ χημικὴ ἐξεταστικὴ μέθοδος ἠδύνατο νὰ μᾶς δώσῃ ἀπάντησιν εἰς βιολογικὰ ἐρωτήματα, οὐδεμία ἐξ αὐτῶν, μόνη, ἠδύνατο νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὰς βιολογικὰς ἐξεργασίας, διὰ τὰς ὁποίας ἦσαν ἀπαραίτητα τὰ ἀποτελέσματα πολλῶν ἐξεταστικῶν μεθόδων. Διότι ποῖαν ἀξίαν θὰ ἔχῃ λ. χ. ἀκτινογραφία θώρακος, ἂν δὲν γνωρίζωμεν τὴν παθολογοανατομικὴν ἀλλοίωσιν ἢ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν α ἢ β ἀκτινογραφικὴν εἰκόνα; Καὶ, ἀκόμη, ποῖαν ἀξίαν θὰ εἶχεν ἡ ἀκτινογραφικὴ εἰκὼν, συνδεδουμένη ἔστω καὶ ἀπὸ γνῶσιν τῆς παθολογοανατομικῆς ἀλλοιώσεως, ἂν λείπῃ γνῶσις περὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ ἄρρωστοῦ, ἢ ὁποία διαφέρει ἀπὸ ἄτομον εἰς ἄτομον, ὥστε σήμερον νὰ ὀμιλῶμεν περὶ παθολογίας τῆς ἰδιοσυστάσεως, περὶ κληρονομικότητος, περὶ γεωγραφικῆς παθολογίας κλπ.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ γνῶσις περὶ τῆς αἰτίας τῆς νόσου, δὲν ἴσκει. Ἐχρειάζεται βαθυτέρα γνῶσις καὶ ἐκείνων τὰ ὁποία διαδραματίζονται μέσα εἰς τὸν ὄργανισμόν, τῶν μέσων δηλ. τὰ ὁποία ὁ ὄργανισμὸς θέτει εἰς ἐνέργειαν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ παθογόνου αἰτίου, ἀνάπλασιν τῶν βλαβέντων ἰσθμῶν ἢ ἀντιστάθμισιν τῆς τυχόν ἀνεπανορθώτου ζημίας. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Pasteur, ὁ ὁποῖος θὰ ἐδικαιολογεῖτο νὰ ἔχῃ ἐπη-

ρασθῆ ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων του περὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἰδιοτήτων τῶν μικροοργανισμῶν καὶ νὰ ἔχῃ ἀντίθετον γνώμη, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀναγνωρίζῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ὄργανισμοῦ, λέγων: «Ὁ Claude (ἐννοῶν τὸν Claude Bernard) εἶχε δίκαιον». Nihil nocere, ἐτόνιζον οἱ ἐπαύοντες, πρὸς ἐκείνους ὅ ὅποιοι παρεγνώριζον τὸν ρόλον αὐτῶν τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ ἤρχοντο διαρκῶς εἰς ρῆξιν πρὸς τὴν ἱπποκράτειον ρῆσιν «ὠφέλειεν μὴ βλάπτειν». Πολλάκις τὸ πρᾶγμα ἐξέφευγε καὶ ἀπὸ τὴν σοβαρότητα καὶ κατήντα εἰς τὸ χιούμορ: «Ὀφελοῦν ἐν θωπ εἶναι καινούργια», ἔλεγον οἱ Εὐρωπαῖοι κλινικοί.

Καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων οἱ ὅποιοι, κλεισμένοι μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐλησιμονούσαν τὸν ἄνθρωπον, ὅπως παραστατικὰ ἔλεγεν ὁ Huebschman, καὶ ἐκεῖ ἐσπούδαζαν τὸν μυκηθμόν τῆς θαλάσσης μέσα εἰς ἓνα ποτήρι θαλασσένερο, ὅπως ἔλεγεν ὁ Buttersack, ἐγίνετο ὀλονὲν μικρότερος. Ἀντιθέτως ἠῦξανε διαρκῶς ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πείραμα ἐχρησιμοποιοῦν καὶ τὴν σκίψιν. Καὶ ὅσον ὁ καιρὸς παρήρχετο, τόσον καὶ ἐπληθύνοντο αἱ περιπτώσεις αἱ ὁποῖαι ἐπειθον καὶ τὸν κλινικόν ὅτι ἡ μηχανιστικὴ ὕλιστικὴ θεώρησις δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρετήρει. Ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψις ἦτο ἀνίσχυρος νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ ἡ κινήνη λ. χ. ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ, εἰς διάλυσιν οὐδέποτε πυκνοτέραν τοῦ 1:30.000 (καὶ αὐτὸ δι' ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα, διότι ἡ κινήνη δὲν ἀθροίζεται ἀλλὰ διαρκῶς ἀπεκρίνεται) φονεύει τὰ πλασμῶδια, ἐνθ' εἰς τὸν δοκιμαστικὸν σωλῆνα ἀσυγκρίτως πυκνοτέρα διάλυσις, ὅπως 1:5.000 καὶ ἐπὶ 5 ὀλοκλήρους ὥρας, δὲν ἔχει καμμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πλασμῶδιων. Ὁ ἰατρὸς θὰ ἦτο ἀπολύτως δικαιολογημένος ἂν

συνεφώνει μετὸν διάσημον ἐλνοσολόγον Nocht, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι τὴν ἐλνοσώϊαν θεραπεύει μόνον ὁ ὄργανισμός. Ἄλλ' ἂν αὐτὸ δὲν συμβαίνει, πάντως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχη καιεῖς ὁ ὁποῖος νὰ διαφωνῇ ἐπὶ τοῦ ὅτι, τέλος πάντων, εἰς τὸν ζῶντα ὄργανισμὸν τὰ πράγματα δὲν γίνονται ὅπως εἰς τοὺς δοκιμαστικούς σὼλῆνας τοῦ ἐργαστηρίου!

Ἡ μηχανιστικὴ ἀντιλήψις δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσῃ διατί, ἐνῶ ὁ σταφυλόκοκκος λ. χ. εὑρίσκεται εἰς ὄλην τὴν ἐπιφανείαν τοῦ σώματος μας, αἱ δὲ λύσεις τῆς συνεχείας τοῦ δέρματος, μεγαλύτεραι ἢ μικρότεραι, ὁραταὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ μέσῳ τοῦ μεγενθυτικοῦ φακοῦ, εἶναι ἄπειροι, δὲν ἀναπτύσσεται ἡ νόσος ἢ λεγομένη σταφυλόκοκκίασις, ὡς θὰ συνδέβαιεν ἐντὸς τοῦ ἐργαστηρίου. Ἀντιθέτως, ὅταν τὸ ἄτομον εὑρίσκεται εἰς κάποιαν ἰδιόζουσαν κατάστασιν, ἀπὸ ἀπόψεως σωματικῆς λειτουργίας ἢ ψυχικῆς ἀνωμαλίας, ἡ νόσος ἐνεφανίζετο. Ὅτι συμβαίνει μετὸν σταφυλόκοκκον, συμβαίνει καὶ τὸν στρεπτόκοκκον καὶ ἄλλα τὰ ἄλλα μικρόβια. Εὑρίσκονται παντοῦ, καὶ ἕως ἡ νόσος εἶναι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ γεγονός αὐτό, ἀπαινωτάτη.

Ὁ ἰατρὸς ἔδλεπε τρία ἄτομα εὑρισκόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰδίας τοξικῆς οὐσίας, λ. χ. οἰνοπνεύματος εἰς ἴσας δόσεις, νὰ μὴ προσβάλλωνται ἀπὸ τὴν ἰδίαν νόσον, ἀλλ' ἐνῶ τὰ ἐν προσεβάλλετο ἀπὸ κίρρωσιν τοῦ ἥπατος, τὸ ἄλλο προσεβάλλετο ἀπὸ φυματίωσιν, τὸ δὲ τρίτον ἀπὸ ψυχρόπαθειαν. Δὲν ἤθδυνετο νὰ μὲν ἀδιάφορος πρὸ τοῦ καθημερινοῦ φαινομένου, νὰ διαπιστώσῃ κατὰ τὴν νεκροψίαν βαρεῖας ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις εἰς ἄτομα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον αἰσθανθῆ, καθ' ὄλην τὴν ζωὴν των, οὐδὲ τὸ παραμικρὸν σύμπτωμα τοῦ ἀντιστοίχου νοσήματος. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ προξενήσῃ εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν ὅτι

μία καρδιοπάθεια, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸν ἕνα ἐκδηλώνεται μετὰ περιοδικὰς ἀλλὰ βαρεῖας λειτουργικὰς διαταραχὰς, εἰς τὸν ἄλλον μετὰ συνεχεῖς ἀλλὰ ἐλαφρὰς λειτουργικὰς διαταραχὰς, εἰς ἄλλον μετὰ πεπτικὰς διαταραχὰς, εἰς ἄλλον μετὰ ροξυστικὴν δύσπνοϊαν κ.ο.κ.

Οἱ ἰατροὶ προσεπάθησαν ἀρχικῶς νὰ εἴθρουν τὴν λύσιν, κατατάσσοντες τοὺς ἀνθρώπους εἰς διαφόρους τύπους, ἀναλόγως πρὸς τοὺς σωματικούς των χαρακτηρισμούς. Ἄλλὰ δὲν ἤργησαν ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ τοιαύτη διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων παρουσιάζει μεγάλας δυσχερεῖας. Δι' αὐτὸ καὶ ἀνεφέρθησαν πάμπολλοι τύποι, ὡς ἀναπνευστικός, πεπτικός, μυϊκός καὶ ἐγκεφαλικός τοῦ Sigaud, ἀρθριτικός τῶν γάλλων, λιμφοφαιτικός τοῦ Pfaundler, συμπαθητικοτονικός καὶ παρασυμπαθητικοτονικός τῶν Eppinger καὶ Hess, ἀθλητικός, λεπτόσωμος, πυκνωτικός τοῦ Kretschmer κλπ. Ἡ σχέσις τοῦ σωματικοῦ τύπου πρὸς τὴν νόσον ἡμισθητήθη πολὺ συντόμως. Κάθε «ἀθλητικός» δὲν εἶναι καὶ ὄλος δύναμις, οὔτε καὶ κάθε «ἀσθενικός» εἶναι ἀδύνατον πλάσμα, λέγει ὁ Siebeck. Ἄλλὰ καὶ ὅπου εὑρέθη τοιαύτη σχέσις, εὑρέθη πολλάκις ὅτι ἡ νόσος εἶχε διαμορφώσει τὸν τύπον, ὅπως λ. χ. ἡ φυματίωσις τὸν «φθισικὸν θώρακα». Ἄλλὰ εὑρέθη ἐπίσης καὶ ὅτι, κατὰ τὸ πλεῖστον, αἱ ἐκδηλώσεις τῆς νόσου δὲν ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὸν σωματικὸν τύπον, ὅπως καὶ ὅτι ἄτομον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν βλαπτικοῦ παράγοντος δὲν προσεβάλλετο ἀπὸ τὴν νόσον, ἐνῶ τὸ αὐτὸ ἄτομον, εἰς ἄλλην χρονικὴν περίοδον, ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰδίου ἢ καὶ ἐλαφροτέρου βλαπτικοῦ παράγοντος, προσεβάλλετο ἀπὸ τὴν νόσον. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπέβαλον τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς. Προσετίθετο δὲ καὶ ἄλλο φαινόμενον, τὸ ὁποῖον οὐδεμία σωματικὴ

κατάταξις ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ, τὸ ὅτι δηλ. μία ψυχικὴ κατάθλιψις εὐνοεῖ τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς λοιμώδους νόσου.

Ἡ ὕλιστικὴ θεώρησις δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἱατρὸν τὴν πραγματικὴν τὴν ὁποῖαν διεπίστωνε καθ' ἑκάστην καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν ἢ ἐκδήλωσις καί, γενικῶς, ἢ ἔκθασις τῆς νόσου δὲν ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν σοβαρότητα τῆς τοπικῆς βλάβης, ἀλλ' ἐξηγῆται καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν, ἔναντι αὐτῆς, ἐλάμβανεν ὁ ὀργανισμὸς ὡς ὅλον, ὡς ζῶν ὀργανισμὸς, μὲ τὴν περίφημον καὶ ἀξιοθαύμαστον λειτουργικὴν του συναρξίαν. Δὲν ἦσαν καὶ τόσον σπάνια αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας καὶ μεγάλα ἀκόμη πνευμονικὰ σπῆλαια ἔμενον ἀπαρατήρητα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς ἐνδὲς ἀνθρώπου, καὶ ἀνεκαλύπτοντο τυχαίως κατὰ τὴν νεκροφίαν, λόγῳ θανάτου ἀπὸ ἄλλην ἀσχετον νόσον. Ὅπως καὶ ἀντιθέτως, ἦσαν συχναὶ αἱ βαρεῖαι κλινικαὶ εἰκόνας, μὲ μικρὰς ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἀκόμη ἐποχῆς οἱ στρατιωτικοὶ ἱατροὶ εἶδον μετ' ἐκπλήξεως νὰ ἐπιταχύνεται ἢ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν ἢ τραυματιῶν, ὁσάκις ἢ παράταξις τῶν ἐνίκα, ἀντιθέτως δὲ νὰ ἐπιβραδύνεται, ὅταν ἢ παράταξις τῶν ἐνικῶν, ἂν καὶ τὸ νοσηλευτικὸν προσωπικὸν καὶ τὸ νοσηλευτικὸν ἴδρυμα ἦσαν τὰ αὐτά. Τοῦτο ἀπεδείκνυεν ὅτι ἢ ἔκθασις τῆς νόσου ἐξηγῆται καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν θὰ ἐλάμβανεν ὁ ἄρρωστος ἀπέναντι τῆς νόσου, ὅχι μόνον ὡς σῶμα, ἀλλὰ καὶ ὡς ψυχὴ. Καὶ σήμερον, οὐδὲν ἱατροῦ διαφεύγει τὴν προσοχὴν ἢ ἡμαθὴ πορεία, τὴν ὁποῖαν αἱ νόσοι ἀκολουθοῦν συνήθως, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀρρώστων ἡρέμου χαρακτήρος. Καί, ἀντιθέτως, οἱ ἱατροὶ φοβοῦνται τὰς ἐπιπλοκάς τὰς ἐμφανιζομέ-

νας συνθέστερον εἰς ἄτομα φοβισμένα ἢ ἀγχώδη.

Ἄλλ' ὁ παράγων αὐτὸς «ψυχὴ» μᾶς φέρει καὶ πάλιν ὀπίσω εἰς τὸ ἐργαστήριον. Ὅσάκις ἄτομόν τι πίνει ἀρκετὴν ποσότητα νεροῦ, μετ' ὀλίγην ὄραν ἀποβάλλει ἀνάλογον ποσότητα οὔρων. Ἐπιπολαία θεώρησις τοῦ φαινομένου, θὰ ὠδήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ νερὸ διὰ λόγους ὑδροδυναμικοῦς φθάνει εἰς τὸν στόμαχον καί, εἴτε ἐκεῖ εἴτε ἐντὸς τοῦ ἐντέρου, ἀπορροφᾶται διὰ τῶν τοιχωμάτων τῶν, ἔρχεται εἰς τὸ αἷμα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰ νεφρά, ὁπόθεν καὶ ἀπεκκρίνεται. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὁμῶς ἔρευνα βλέπει τὰ πράγματα πολὺ διάφορα καὶ δυσερμήνευτα. Ὁ ἔρευνητὴς βλέπει ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ τὸ νερὸ εἰς τὰ νεφρά ἐπιδροῦν πολλοὶ παράγοντες, ὡς ἢ διηθητότης τοῦ τοιχωμάτος τῶν τριχοειδῶν, ἢ ἐκκριτικὴ ἱκανότης τοῦ ἐνδοθηλίου τῶν τριχοειδῶν, ἢ πίεσις τοῦ αἵματος εἰς τὰ τριχοειδῆ, ἢ τάσις τῶν ἱσθῶν, ἢ εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποῖαν διογκῶνται οἱ ἱστοί, ἢ εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποῖαν τὸ νερὸ ἀποδραμεύεται ἀπὸ τὸ πλάσμα τοῦ αἵματος κλπ. Καὶ ὅτι διὰ τὴν ὑπαρξίν ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων συνεργάζονται τὰ νεφρά, τὸ ἦπαρ, ἢ καρδιά, τὰ ἀγγεῖα, οἱ ὀρμιοποιητικοὶ ἱστοί, τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ δὲν ἐξούρω τί ἄλλο θὰ μάθωμεν εἰς τὸ μέλλον, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τοὺς ὄρους «ἀπορρόφησης» καὶ «ἐκκρίσις», οἱ ὁποῖοι, ὡς ἔχουν σήμερον, δὲν μᾶς ἐξηγοῦν πολλὰ πράγματα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες ἐπιδροῦν ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἄλλοτε ἐνισχύοντες, ἄλλοτε ἀναστῆλλοντες καὶ ἄλλοτε ἀντικαθιστῶντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὅταν οὗτος ἐξ ὀλασθήποτε αἰτίας ἀχρηστευθῇ. Εἰς μίαν δηλαδὴ ἀπλουστάτην λειτουργίαν συμμετέχει ὀλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς καὶ τίποτε δὲν μένει εἰς ἀδράνειαν, ὅπως λέγει ὁ Siebeck. Εἰς τὸ σημεῖον ὁμῶς αὐτὸ οἱ Heyer, Liebault, Berheim

κ. ἄ. μᾶς ἐπληροφόρησαν ὅτι αὐτὸ τὸ ὅποιον γίνεται ὅταν τὸ ἄτομον πίνῃ νερό, γίνεται ἀκριθῶς καὶ ὅταν προκληθῆ εἰς αὐτὸ ὑπνωσις καὶ ὑποβληθῆ εἰς αὐτὸ ἡ ἰδέα ὅτι πίνει τόσῃ ποσότητι νεροῦ.

Καὶ προηγουμένως, βεβαίως, δὲν ἦσαν εἰς τὸν ἱατρὸν οὔτε ἀγνωστα οὔτε σπάνια τὰ φαινόμενα ψυχικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ κοκκίνισμα τοῦ προσώπου ἐπὶ ἐντροπῆς, ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου καὶ ἀκόμη ἡ ἀπότομος λεύκανσις τῶν μαλλίων ἐπὶ φόβου, ἡ δυσπεψία ἐπὶ λύπης, ἡ νεφρική λειτουργία κατὰ τὴν ἀναμονήν, ἡ τάσις πρὸς ἔμετον, ἢ καὶ ὁ ἔμετος, προκαλούμενα ἀπὸ τὴν παράστασιν ἀγέθους εἰκότος, καὶ τόσα ἄλλα, ἀνταποκρινόμενα εἰς ἀναλόγους σωματικὰς ἀλλοιώσεις, ἀφορώσας τὴν αἱμάτωσιν τῶν ἰσθῶν, τὴν ἔκκρισιν καὶ κίνησιν τοῦ στομάχου, τὴν ἀναπνοήν, τὴν κυκλοφορίαν καὶ λοιπά. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ λαὸς δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ διακρίνῃ παρομοίαις ψυχοσωματικῶν ἀλληλεπιδράσεων, ὅταν ὠμίλει διὰ τὸ κίτρινον ἀπὸ τὴν ζήλειαν, διὰ τὸ πλάκωμα ἀπὸ τὰς φροντίδας, διὰ τὸν ἔκτερον ἀπὸ τὴν στενωχωρίαν κλπ. Δὲν χρειάζονται δὲ μεγάλα φυσιογνωμικὰ ἱκανότητες διὰ νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τὸν ἔκφυλον ἀπὸ τὸ ἐν μέρει, τὸν ψυχικῶς ἄριτον ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἄλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐχρημάσθη νὰ περάσῃ καιρὸς μέχρις οὗτου προκαλέσω τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀποδοθῆ εἰς αὐτὰς ἡ σημασία τὴν ὅποιαν πράγματι εἶχον. Ὅποτε καὶ πειραματικῶς πλέον ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ψυχικαὶ ἐπιδράσεις δὲν ἔχουν μόνον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν Α, ἢ Β, σωματικὴν λειτουργίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἀνάλογος πρὸς τὴν παράστασιν

ἢ ὅποια τὰς προεκάλεσε.

Εἰς ταῦτα προσετέθησαν καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ Joltrain, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ὅτι κατὰ τὸν φόβον τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια ἐλαττοῦνται, ἡ πίσις τοῦ αἵματος ὑποχωρεῖ καὶ ὅτι ἐπέρχονται ἀλλοιώσεις εἰς τὴν φυσικοχημικὴν σύστασιν τοῦ αἵματος. Μᾶς εἶναι δὲ ἀπὸ πολλοῦ γνωστόν ὅτι ἔντονοι ψυχικαὶ συγκινήσεις ἐλαττοῦν τὸ πηλίκον $\frac{k}{Ca}$.

Ἄλλὰ τὴν τελειωτικὴν καὶ ὁλοκληρωτικὴν ἀποβολὴν τοῦ ὕλισμοῦ ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῆς Ιατρικῆς προεκάλεσαν αἱ λεγόμεναι ψυχογενεῖς νευρώσεις. Αἱ ψυχογενεῖς νευρώσεις εἶναι νοσήματα μὴ ὀργανικά, δηλαδή χωρὶς ἀντιστοιχοῦς ἀλλοιώσεις, ἀλλ' οὔτε καὶ φρενοπάθειαι ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐδῶ ἡ Ιατρικὴ ἐδυσκολεύθη ἀρχικῶς νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν ὁδόν. Ὑπέθεσεν ὅτι αἱ καταστάσεις αὗται δὲν ἦσαν ἄλλο παρὰ διαταραχαὶ τῶν ἐνστικτων, τὰ ὅποια ρυθμίζονται ἀπὸ τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένας. Ἄλλὰ τότε οὐδ' ἔπρεπε αἱ διάφοροι ὀρμονικαὶ σκευασίαι, καὶ μόνον αὗται, νὰ θεραπεύουν τὰς καταστάσεις ταύτας. Συντόμως ὁμως διεπιστώθη ὅτι οὐδεμία ὀρμονικὴ σκευασία, ὅσωνδήποτε διεθνῶν μονάδων, ἐστάθη ἱκανὴ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ψυχογενεῖς νευρώσεις. Ἐνῶ ἀντιθέτως εἶχε βεβαιωθῆ ἀπολύτως ὅτι τὰ αἷτια τὰ ὅποια τὰς προεκάλεον ἦσαν ψυχικά. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς τελευταίας ἀντιλήψεις, ἡ ψυχονεύρωσις δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἡ ἀγωνία τῆς ψυχῆς ἢ ὅποια ἔχει χάσει τὸν δρόμον τῆς, ὅπως λέγει ὁ Jung διότι παρεπλανήθη ἀπὸ τάσεως καὶ ροπᾶς τοῦ κατωτέρου ἐγῶ μας. Εἶναι ἡ ἀπόγνωσις τῆς ψυχῆς ἢ ὅποια ἔμεινε χωρὶς σκοπὸν καὶ παραδέρνει ἀνικανοποίητος εἰς τὴν πνευματικὴν ξηρότητα (2).

(2) Βλ. Β. Πλουμίδη: ὁ Jung γιὰ τὴν

*
Ἀφοῦ ὁμως ψυχικὰ εἶναι τὰ αἷτια τῆς ψυχονευρώσεως, ψυχικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας τῆς. Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐξ ὀλοκλήρου ἀληθές. Λέξεις εἶναι τὰ θεραπευτικὰ μέσα καὶ μόνον λέξεις, θυνάμεναι νὰ λεχθοῦν εἰς οἰανδήποτε γλῶσσαν, ἀρκεῖ νὰ εἶναι αὐτὴ νοητὴ ἀπὸ τὸν ἄρρωστον, εἶναι δηλαδὴ μέσα ἄσχετα πρὸς τὴν ὕλικὴν σύστασιν τῶν τόνων, ἀλλὰ λέξεις ἀντιστοιχοῦσαι, ὅπως λέγει ὁ Jung, εἰς ὄρισμένην ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἰατροῦ. Ἄλλ' οἱ λόγοι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυροὶ καὶ ἀνώτεροι διὰ τὴν ἀνταποκρίνωσιν εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν ὄροσιν τῆς, νὰ τὴν γαλήνευσον καὶ νὰ δίδουν εἰς αὐτὴν σκοπὸν, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου ἀξίζουσιν ὅσοι ἀγῶνες καὶ ἂν γίνων ἐναντίον ἐγὼς κατωτέρου ἐγῶ μας. Καὶ οἱ λόγοι οὗτοι, ἐν τέλει, ἔχουν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς διαταραχῆς τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδέωνων.

Ἰσχυρὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἰδύνατο πλεόν ἡ ἰατρικὴ νὰ μὴ παραδεχθῆ τὴν ὑπαρξίν καὶ ἀξίαν τῆς ψυχῆς, μετὰ τὴν ἀνυπολογίστου δυνάμεως ἐπίδρασιν τῆς ἐπὶ τῶν σωματικῶν, δηλαδὴ ὀργανικῶν, λειτουργιῶν. Τοιουτοτρόπως, ὅπως λέγει ὁ Jung, εἰς τὴν σειρὰν τῶν νοσογόνων παραγόντων, μαζί μετὰ τὴν κληρονομικότητα, τὴν ἰδιοσυστασίαν, τὴν μικροβιακὴν λοίμωξιν κλπ. εἰσῆλθε καὶ προσετέθη ὡς ἰσάξιον μέλος ὁ ψυχικὸς

παράγων. Καὶ αὐτοῦ τοῦ παράγοντος «ψυχῆ» ἡ περίθαλψις ἀπεδείχθη ὅτι ἀποτελεῖ θεραπευτικὴν ἴσῃ σπουδαιότητος πρὸς τὰ ἀπλῶς φυσικοχημικὰ θεραπευτικὰ μέσα, ὅπως λέγει ὁ Bohnenkampff. Τοιουτοτρόπως δίπλα εἰς τὴν πενικιλίνην καὶ τὰς σουλφamideas, εἰς τὰ ὑπερδραχέα κύματα καὶ τὰς ἀκτινοβολίας, εἰς τὰς ἐγχειρητικὰς ἐπεμβάσεις καὶ τὴν συντηρητικὴν θεραπείαν, ἔχομεν σήμερον ἕν ἀφαντάστου ἀποτελεσματικότητος θεραπευτικὸν μέσον, τὴν ψυχθεραπείαν. Ἄλλ' ὅσονδήποτε μεγάλη καὶ ἂν εἶναι ἡ θεραπευτικὴ τῆς ἀξία, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν θὰ παραμένῃ αὐτὴ πάντοτε σχετικὴ, ἀφοῦ θὰ ἐξαρτᾶται, ὡς ἐλέχθη, ἀπὸ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ τὴν χρησιμοποίησῃ. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ φέρει τὸν ἰατρὸν ἐνώπιον ἐνὸς ζητήματος μεγάλης σπουδαιότητος δι' αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὡς ἰατροῦ, τὸ ὁποῖον θὰ πρέπει σήμερον σοβαρώτατα νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ δὲν θὰ προχωρήσω. Ἰσως δοθῆ ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτεθοῦν σχετικαὶ τινες παρατηρήσεις.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ κόσμος ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐχαιρέτησε τὴν εἰσόδυσιν τῆς ἰατρικῆς εἰς τοὺς ἀοράτους κόσμους τῶν μικροβίων καὶ τῶν κυττάρων, μετὰ τὰς τόσον ἐντυπωσιακάς ἐκείνας ἐκφράσεις, ὡς «ἰατρικὴ, ὁ ἀφηνιάσας ἔππος», «ἡ θριαμβευτικὴ πορεία τῆς ἰατρικῆς» κλπ., ἀξιοῖ σήμερον ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν εἰσόδυσιν τῆς ἐπιστήμης των εἰς τοὺς ἀοράτους κόσμους τῆς ψυχῆς.

ὑπόστασις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, «Ἀκτίνες» 1946 τ. 57 σ. 178-182.

ΑΘ. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Ο ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ

Τὸ «νησί τοῦ διαβόλου» εἶναι γνωστὸ σ' ὅλους μας, ἴσως ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας χρόνια. Σὰν θεῖλος, σὰν παραμῦθι, σὰν κάτι ποῦναι μακροῦά μας, ἓνα παραμυθένιο νησί, ὅπου ὅμως τὸ παραμῦθι εἶναι ἀπαισιό. Ἄν ζητήσωμε νὰ κάμωμε πρὸ συγκεκριμένους τίς ἀναμνήσεις μας γιὰ τὸ νησί αὐτό, θὰ θυμηθοῦμε τὸν Ντρεϊφούς, τὸν Γαλλοεβραῖο λοχαγὸ, ποῦ, τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνος, εἶχε καταδικασθῆ γιὰ προδοσία (ἀνακοίνωσι μυστικῶν ἐγγράφων στοὺς Γερμανοὺς) καὶ τὸν εἶχαν στείλει στὸ νησί τοῦ διαβόλου κατάδικο. Θὰ θυμηθοῦμε, ἀκόμα, τ' ὄνομα τοῦ Émile Zola. Ὁ Zola πίσταρε στὴν ἀθωότητα τοῦ Ντρεϊφούς, κ' ἄρχισε μιὰ καμπάνια γιὰ τὴν ἀναθεώρησι τῆς δίκης τοῦ καταδίκου λοχαγοῦ. Ἐνα σχετικὸ ἄρθρο του μὲ τὸν τίτλο «κατηγοροῦ» ἐγίνε περιφρημοστὸν κόσμῳ. Εἶναι κυριολεκτικὰ ἀδύνατο νὰ δοθῆ μιὰ εἰκόνα τῆς πάλης ποῦ ἐγίνε γύρω ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτή, μὲ παλαιστῆς ὅλη τὴν πολιτικὴ καὶ τὴ διανόησι τῆς Γαλλίας. Ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῆς τρίτης γαλλικῆς δημοκρατίας ἐσεισθήκε ἀπὸ τὰ θεμέλια κ' ἐπῆγε νὰ γκρεμισθῆ ἀπὸ τὴν «ἐλύθησι Ντρεϊφούς», κ' ὁ Jacques Bainville ποῦ ἔγραψε τὴν γνωστὴ ἱστορικὴ μελέτη «La troisième République» λέει, σύμφωνος σ' αὐτὸ μὲ τὸν Anatole France, πὼς ἡ ὑπόθεσι εἶχε ἐξελιχθῆ σὲ σωστὴ ἐπανάστασι «la révolution dréyfus-sienne».

Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς καμπῆς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, γιὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ, ἔχει πάνω της, δυνατὴ

χαρακτηριστικὴ γραμμὴ, τὴν ἀγανάκτησι γιὰτὶ στάλθηκε, ἀπὸ μιὰ δικαστικὴ πλάνη, ὁ Ντρεϊφούς στὸ νησί τοῦ διαβόλου. Κι' ὅμως... ἔδω εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ «ἀνθρωπισμοῦ» τοῦ νεότερου πολιτισμοῦ: Τὸ «νησί τοῦ διαβόλου» τὸ θυμῆθηκε ὁ Εὐρωπαῖος τῆς περασμένης γενεᾶς, ὅσο εἶχε σχέσι μὲ μιὰ συγκεκριμένη ὑπόθεσι, ποῦ εἶχε τὴν τύχη νὰ προσκλέσῃ τὸν θόρυβο ποῦ ἐπροκάλεσε. Αὐτὸ ἦταν ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον, ἡ ἱερὴ ἀγανάκτησι, ἡ φοικη. Τελείωσε ἡ ὑπόθεσι Ντρεϊφούς, πάει καὶ τὸ ζήτημα τοῦ «νησιοῦ τοῦ διαβόλου». Κι' αὐτοὶ ποῦ ζοῦσαν στὸ νησί αὐτό; Κι' οἱ χιλιάδες ἄνθρωποι -ποῖς ἔξερε πόσοι ὀλίγοτελα ἀθῶοι μὰ ὅλοι ἀθῶοι γιὰ τέτοια ἀπαίσια τύχη- ποῦ ὁ «πολιτισμὸς» ὁ εὐρωπαϊκὸς τοῖς εἶχε στείλει ἐκεῖ; Τί ἀπέγινε τὸ νησί αὐτό; Τί θὰ γίνῃ μὲ τὸ αἶσχος ποῦ κρύβει; Θὰ ἔχωμε ἀκόμα τὸ στίγμα αὐτὸ τοῦ νεότερου πολιτισμοῦ; Θὰ ἀνεχώμαστε ἀκόμα μιὰ κατάστασι ποῦ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ντροπέται γιὰτὶ εἶναι ἄνθρωπος; Κανεῖς πιά δὲν ἔδειχνε ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἐρωτήματα αὐτά. Τὸ «νησί τοῦ διαβόλου» κ' ἡ ἀπαίσια φοικη τῶν σκλάβων ποῦ ζοῦσαν ἐκεῖ, δὲν ἦταν πιά τῆς μόδας. Ἔτσι, ἡ κόλασι αὐτὴ, ἡ «ἀποικία καταδίκων», δημοῦργημα, ἄς σημειωθῆ, ὄχι κανενὸς «σκοτεινοῦ μεσαιῶνος» παρὰ ἀκριβῶς τοῦ περιφρημο «φροτισμένου» δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος-ἰδρύθηκε τὸ 1852-ἔμενε στὴ θέσι του, ἀπείραχτο. Οἱ κατάδικοι, κ' αὐτοὶ στὴν κόλασί τους κ' οἱ ἄνθρωπιστές μας... συνέχιζαν τὸ διάβασμα τῆς

«Nanās», τῆς «Γῆς» καὶ τῆς ἄλλης κανθαριδίνης πού σκόρπισε στὸν κόσμο ὁ Ζολά, καθησυχάζοντας τὴν συνείδησί τους μὲ τὴν σκέψη, πὼς μιά καὶ τὰ ἔργα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο Ζολά πού ἔγραψε καὶ τὸ ἄρθρο «κατηγορῶν» γιὰ τὴν ὑπόθεσι Ντρεϊφύς, ἡ κανθαριδίνη τους ἔχει χάσει τὴν τοξικότητά της! Καὶ ἡ κόλασι ἔμενε κόλασι ὅπως ἦταν, καὶ ἡ ἀποικία τῶν ἀπελλιμένων σκλάβων ἦταν σὲ πλήρη λειτουργία ἔως... -τὸ ξέρατε αὐτό;- ἔως πέρυσι ὡς τὸ Πάσχα τοῦ 1946. Τὸ ἀπαισιο στόμα της ἦταν ὀρθάνοιχτο, ὡς ποντὸ ἔκλεισε ἡ χριστιανικὴ πρωτοβουλία, ἡ χριστιανικὴ πίστι, πού ἐθαυματούργησε μ' ἓνα ἐξαισιο, ἀλήθεια, θαῦμα. Ἐκπρόσωπός της στὸ ἔργο αὐτὸ ἡ χριστιανικὴ πίστις εἶχε τὸν C h a r l e s P é a n.

Πρώτη φορά, ἴσως, διαβάζετε τὸ ὄνομα αὐτό. Οὔτε «ἄσπρη κινηματογράφου» εἶναι ἄλλως τε, οὔτε τραγοῦδᾶ σάκαμαρε, γιὰ νὰ ξέρη ὅλος ὁ κόσμος τὸ ὄνομά του. Μὰ μήπως καὶ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς, στὸ τί ὀνόματα προσέχομε καὶ τί ὀνόματα ἀγνοοῦμε, δὲν δείχνεται τὸ κατάντημα τοῦ πολιτισμοῦ μας; Μὰ ἂς ἔλθουμε στὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πεάν⁽¹⁾. Τὸν βροίζομε ὅταν ξεκινούσε. Ἦταν στὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Ὁ Charles Péan ἦταν τότε φοιτητής, ὅταν ἔμαθε τί ἦταν τὸ «νησί τοῦ διαβόλου», τί ἦταν ὄχι σὲ παλιές ἡμέρες πιά, μὰ στὶς μέρες του. Κι' ἔβαλε σκοπὸ τῆς ζωῆς του, νὰ χρησιμοποίησῃ τὴ χριστιανικὴ δύναμι πού ἔκλεινε μέσα του, γιὰ νὰ δώσει τέλος στὴν ἀτιμωτικὴ αὐτὴ κατάστασι.

(1) Βοήθημα πολυτιμότεο, ἓνα ἄρθρο τοῦ δημοσιευμένου καὶ στὸ Readers Digest Μαρτίου 1947. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο ἴσως σχετικὸ ντοκουμέντο γιὰ τὴ μεγάλη δημοσιότητα. Αὐτὸ περιέχει καὶ τὰ στοιχεῖα, πού παραθέτομε στὰ ἐπόμενα.

Περὶτὸ νὰ πῶμε, πὼς ὅσοι ἄκουσαν τὶς σκέψεις τοῦ νεανία αὐτοῦ καὶ τὰ σχέδιά του, ἀπλουστάτα ἐγέλασαν. Ἐκάγχασαν, ὅταν ἄκουσαν τὸ σχέδιο γιὰ μιὰ χριστιανικὴ ἱεραποστολικὴ ἐπίσκεψι στοὺς ἀποκλήρους αὐτοὺς. Πρὸ πάντων ἐκάγχασαν οἱ «ἀρμόδιοι». Οἱ ἀρμόδιοι τῆς θεωρίας καὶ οἱ ἀρμόδιοι τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Μὰ ὁ Πεάν στάθηκε ἀλύγιστος. Κέρδισε, ἔτσι, τὴν πρώτη μάχη τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ ἐργάτη: Νὰ μὴ λυγίσῃ ἀπὸ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν σοφῶν καὶ τῶν μεγάλων. Στὸ τέλος, ὕστερα ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια προσπάθειαι λύγισε... ὄχι ὁ Πεάν, ἡ ἄρνησι! Οἱ ἀρμόδιοι ἔδωσαν στὸν νεαρὸ ἐπιστήμονα καὶ ἱεραπόστολο τὴν ἐξουσιοδότησι νὰ πάη νὰ μελετήσῃ, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς καταδίκους. «Θὰ εἶναι ματαιοπονία ὅμως ὅλα αὐτὰ», τοῦ προσέθεσαν. «Θὰ δῆτε!»

Καὶ εἶδε. Γιὰ τρεῖς μῆνες ὁ Πεάν ἔφερε ἄνω κάτω τὴν ἀποικία. Οἱ ὑπάλληλοι προσφέρθησαν νὰ τοῦ οργανώσουν μιὰ περιοδεία μὲ τὴν καθοδήγησί τους, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμεινε νὰ προσπαθῇ νὰ τὰ ἰδῇ μόνος του, ζώντας μαζί μὲ τοὺς καταδίκους, κουβεντιάζοντας μαζί τους, μαθαίνοντας πὼς ζοῦν καὶ πὼς πεθαίνουν αὐτοὶ οἱ ἀνθρωπο-ἄνθρωποι κι' αὐτοί, ἀλήθεια! Πῆγε μέσα στοὺς ἐργατικὸς καταβυθισμοὺς τῆς Ζούγκλας, πού ἔβραζε ἀπ' τὴ ζέστη, ὅπου ἄνδρες, πού μόλις εἶχαν ἔλθῃ ἀπ' τὸ ἡπιο κλίμα τῆς Εὐρώπης, γυμνοὶ καὶ μισοπεθαμένοι ἀπ' τὴν πείνα, δούλευαν μέσα στοὺς βάλτους, ὅπου ἦσαν σύννεφα τὰ κουνούλια καὶ μυριάδες τὰ φῖδια, καὶ ὅπου ἀργὰ ἢ γρήγορα ὁ πυρετὸς καὶ ἡ δυσεντερία τοὺς θέρριζε σχεδὸν ὅλους. Πέρασε νύχτες μέσα σὲ στρατῶνες, ὅπου 30-40 κατάδικοι ἦταν κλειδομένοι στὰ ὑπερπληρωμένα διαιερίσματα, μέσα σὲ μιὰ πνιγηρὴ ἀτμόσφαιρα, καὶ ἐπισκέφτηκε τὰ πειθαρχεῖα, ὅπου οἱ ἄν-

θρωποι κατανοῦσαν σὰν παράφρονες καὶ ἡλίθιοι, ὕστερα ἐπὶ μερικῶν μηνῶν ἀπομύωσι. Ἀνακάλυψε, ὅτι ἀπὸ γιλιους καὶ πλέον καταδίκους, ποὺ στέλλονταν κάθε χρόνο ἀπ' τὴ Γαλλία, λιγώτερο ἀπὸ τὸ ἓνα δέκατο ζοῦσαν παραπάνω ἀπὸ πέντε χρόνια.

Οἱ δύομιση ὅμως χιλιάδες ἀποφυλακισμένοι τῆς ἀποικίας φάνηκαν στὸν Πεάν πολὺ πρὸ ἀξιολύπητοι ἀπ' τοὺς ἄλλους. Ἄν καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, εἶχαν ἐκτίσει τὴν ποινὴ τους, ἐν τούτοις σύμφωνα μὲ τὸν ἐπονεϊδιστὸ γαλλικὸ νόμο τοῦ «διπλασιασμοῦ» τῆς ποινῆς, ἂν ἡ ποινὴ τους ἦταν λιγώτερη ἀπὸ ὀκτὼ χρόνια, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ παραμείνουν στὴν ἀποικία ὡσαύτως τόσα χρόνια, ἢ γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ, ἂν ἡ ποινὴ ἦταν μεγαλύτερη. Καὶ τὸ χειρότερο, ἔπρεπε νὰ βροῦν μόνοι τους τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδιοῦ, γιὰ νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους. Κι' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τρόπος γιὰ νὰ κερδίσει κανεὶς περισσότερα ἀπὸ λίγα φράγκα, κι' αὐτὸ σχεδὸν κάθε καταδίκη στὸ νηιοῦ τοῦ Διαβόλου ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἰσθμία ἐγκάθειρξι.

Σὰν κατάδικοι εἶχαν τοῦλάχιστο στέγη, τροφὴ καὶ ἐνδυμασία. Ὅταν ὅμως ἀποφυλακίζονταν τριγυρίζαν μέσα στὴ βρώμικη πόλι τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου ἢ τῆς Καγιέν, μέσα στὰ καταξοχισμένα κουρέλια τους, ἀξυρίστοι καὶ ἀκούρευτοι γιὰ βδομάδες, μὲ πρόσωπα κοκκαλιάρικα κνηγῶντας χωρὶς ἐλπίδα κανένα ἀποφάγι γιὰ νὰ φᾶν. Μεταξὺ τους κυκλοφοροῦσε μιὰ χαρακτηριστικὴ φράσι: «ὅταν ἀποκτήσης τὴν ἐλευθερίαν σου, τότε ἀρχίζει ἡ καταδίκη σου».

Σχεδὸν ὅλοι προσπαθοῦσαν νὰ διαφύγουν. Μόνο λίγοι ὅμως τὸ κατορθώνουν καὶ μόνο γιὰ δύο τρεῖς μάθαινε κανεὶς, ὅτι ἔζησαν. Σκυλόφαρα, ἢ ρουφήχτρος στὴ θάλασσα τοὺς κατάπιναν ἢ θάνατος ἀπὸ πείνα μέσα σις ζούγκλες ἦταν ἡ μοῖρα γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους.

Ὁ Πεάν ἀνακάλυψε, ὅτι σ' ὅλη τὴν ἀποικία δὲν ὑπῆρχε ἓνας ἱερεὺς οὔτε ἓνα ἐκκλησάκι γιὰ νὰ δώσει τὴν παρηγοριά τῆς πίστεως σ' αὐτοὺς τοὺς πρὸ δυστυχημένους ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶδε ἀκόμα ὁ Πεάν, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι ἔπαιρναν μιὰν ἀρνητικὴ στάσι ἀπέναντι σ' ὅποιαδήποτε βελτίωσι. Κάποτε, ἀναμμένο ἀπὸ ἀγανάκτησι γιὰ ὅ,τι εἶχε δῆ, πῆγε ὁ Πεάν στὸν Κυβερνήτη τῆς Ἀποικίας. «Εἶναι ἀπίστευτο αὐτὸ στὸν 20ὸν αἰῶνα», ἔξεσπασε, «ὅτι ἡ Γαλλία ἔχει περισσότερους ἀπὸ 400 ὑπάλληλους, γιὰ νὰ ἐπιβλέπουν τὴν ἐκτέλεσι μιᾶς ποινῆς, ποὺ τὸ μόνο της ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξουθένωσι 6.000 ἀνθρώπων!»

Ὁ Κυβερνήτης ἀναστέναξε. «Συμφωνῶ μαζί σας. Ἀλλὰ δὲν ὠφελεῖ. Ἐδῶ εἶναι μιὰ μικρὴ κόλασι, ποὺ δὲν μπορεῖ ἄνθρωπος νὰ τὴν διορθώσῃ. Χαμογέλασε στενοχωρημένα. «Ἴσως εἶναι μιὰ δουλειά, ποὺ οὔτε ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ τὴν κἀνῃ!» Ἡ ἐξοχότης σας θὰ ἰδῆ», ἀπάντησε ὁ Πεάν.

Γύρισε στὴ Γαλλία ἀναμμένος ὄχι μόνο ἀπὸ ἀγανάκτησι ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τροπικὸ πυρετό. Γιὰ δεκαοκτὼ μῆνες ἦταν καρφωμένος στὸ κρεβάτι καὶ στὰ νυκτερινὰ του παραληρήματα οἱ κοκκαλιάρικες ἀπελπισμένες μορφὲς τῶν ἀποφυλακισμένων τὸν κνηγοῦσαν. Τέλος, τρικλιζοντας, σηκώθηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι του καὶ ἔβαλε ἐμπρὸς τὴ σταυροφορίαν του. Κατάρτισε ἓνα σχέδιο σὲ δύο στάδια. Πρῶτα, ἓνα πρὸ μαροροχόνιο, νὰ καταργήσῃ τὸν συνοικισμό αὐτό. Κι' ἓνα ἄμεσο, ποὺ εἶχε σκοπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξύψωσι τῶν καταδίκων καὶ τῶν ἀποφυλακισμένων. Ἐγραψε ἄρθρα, μίλησε ἀναρτίημετες φορές ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς Γαλλίας, ἔγινε τὸ στοιχειὸ μέσα στὰ ἐπίσημα γραφεῖα καὶ μὲ ἀνεξίτηλα γράμματα ἔγρα-

ἦε τὸ ὄνομα «Νηιοῦ τοῦ Διαβόλου» στὴν συνείδησι τῶν μελῶν τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως.

Χρειασθήκαν τριάντισιν χρόνια γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ 1933, πῆγε καὶ πάλι στὴ Γαλλικὴ Γουιάνα, αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ ἄλλους τρεῖς χριστιανοὺς συνεργάτες του, γιὰ νὰ ἐπιδιώξῃ πρῶτα τὸν «ἔμμεσο» σκοπὸ: Τὴν βελτίωσι τῆς ζωῆς τῶν καταδικῶν καὶ ἀποφυλακισμένων, ὥστε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ ξαναθυμηθοῦν πὺς εἶναι ἄνθρωποι.

Οἱ δυσκολίες ἦσαν σχεδὸν ἀνυπέβλητες. Οἱ «ἔμποροι» τῆς ἀποικίας, ποὺ δὲν ἦσαν στὴν πραγματικότητα τίποτε ἄλλο παρὰ κλεπτοποδοχοί, οἱ γυρολόγοι, ποὺ παλοῦσαν φθιῶν ῥοῦμι, οἱ ντόπιες γυναῖκες, οἱ διεφθαρμένοι φύλακες τῶν φυλακῶν ὅλοι ἔβλεπαν, ὅτι αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἐπισκέπτες ἀποτελοῦσαν ἓνα σοβαρὸ ἐμπόδιο στὴ «δουλειά» τους. Ἀνώνυμες ἀπειλητικὲς ἐπιστολὲς τοὺς καλοῦσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀποικία ἢ κατὶ τέτοια. Πονηρὲς παγίδες στήνονταν γιὰ νὰ τοὺς δυσφημίσουν. Τὴν νύχτα τοὺς χτυποῦσαν στὸν δρόμο, ξαπλώνοντάς τους μὲ χτυπήματα χάρω, ἐνῶ μιὰ φορὰ ἔσπασαν τὸ σαγόνι ἐνὸς ἀπ' τοὺς βοηθοὺς τοῦ Πεάν. Οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι κι' ἡ ἀστυνομία δὲν τὸν ἔδινε προστασία. Μερικοὶ μάλιστα συνεταιρισθήκαν μὲ καταδίκους καὶ «ἀποφυλακισμένους» γιὰ ν' ἀπαλλάξουν τὴν ἀποικία ἀπ' αὐτοὺς τοὺς «ἀγαθοποιούς».

Μερικοὶ ὑπάλληλοι τῆς ἀποικίας, ποὺ ἦσαν φιλικὰ διατεθειμένοι ἀπέναντί του, κουνούσαν μὲ σκεπτικισμὸ τὸ κεφάλι τους γιὰ τὴ μέθοδο τοῦ Πεάν νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν κακούργων καὶ σ' αὐτὸν καὶ στὸν ἴδιο ἑαυτὸ τους. Σ' ἓναν πλαστογράφο εἶχε ἀναθέσει νὰ τηρῇ τοὺς λογαριασμοὺς. Σ' ἓναν, ποὺ εἶχε φυλακισθῆ, γιὰτὶ δηλητηρίασε τὴ

γυναῖκα του, ἀνέθεσε τὴ μαγειρικὴ σὲ μιὰ ἀπ' τὶς «Στέγες». Ἐνας φωνητὸς φύλαγε τὸ σπιτι ἐνὸς ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς τοῦ Charles ἐνῶ αὐτὸς ἀπουσίαζε καὶ ἡ γυναῖκα του ἔμενε μόνη τῆς στὸ σπιτι. Ἀλλὰ στοὺς ἀποφυλακισμένους τὸ περιέργο τονιακὸ, τὸ νὰ τοὺς δείχνῃς ἐμπιστοσύνη, ἀποδείχθηκε ὅτι τοὺς ἐτόνωνε τὸ ἦθος. Στὸ μεταξὺ εἰδικὸ θεησκευτικὸ πρόγραμμα ὑπῆρχε γιὰ νὰ πύθουν οἱ καταδίκαι μιὰ πρώτην ἐπαφὴ μὲ τὴν πνευματικὴ χριστιανικὴ τροφὸδοσία. Εἰδικῆς λειτουργικὲς εὐκαιρίες ὑπῆρχαν στὶς κατασκευαστικὰς τῆς ζούγκλας, στοὺς στρατωνισμοὺς καθὼς καὶ γιὰ τοὺς «ἀποφυλακισμένους».

Μὲ τὸν καιρὸ τ' ἀγροκτημάτα, οἱ φυτεῖς, τὰ ἐργαστήρια κι' οἱ «Στέγες» εἶχαν σταθῆ πιά κατὰ οἰκονομικῶς. Φιλανθρωπικὲς ἀγορῆς στὸ ἐξωτερικὸ, μὲ ἀντικείμενα, ποὺ ἔφταναν οἱ καταδίκαι, καὶ τὰ ποσοστὰ ἀπ' τὴν πώλησι τῶν βιβλίων, ποὺ εἶχε γράφει ὁ Πεάν γιὰ τὴν ζωὴ στὴν ἀποικία προμήθευσαν στὸν Πεάν τὰ μέσα, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρό του, ποὺ εἶχε ἀπὸ καιροῦ, νὰ ξαναστείλῃ στὴν πατρίδα τους τοὺς «ἀποφυλακισμένους», ποὺ εἶχαν συμπληρώσει καὶ τὴ διπλὴ τους ποινὴ.

Τὸ σχέδιο τοῦ Πεάν ἦταν ὄχι μόνον νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀποφυλακισμένοι στὴν πατρίδα τους, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνακτήσουν τὴ δύναμι τοῦ χαρακτήρος, ἔτσι ποὺ νὰ γίνουν καλοὶ πολῖτες. Οἱ λίγοι ἀποφυλακισμένοι ποὺ κατώρθωναν νὰ γυρίσουν στὴ Γαλλία, δὲν τὰ κατάφεραν καλὰ. Τὸ ἦθος τους αἰσθητήριον δηλητηριασμένον ἀπ' τὴ μακροχρόνια παραμονὴ τῶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς Ἀποικίας τῶν καταδίκων, γρηγορὰ τοὺς ὀδηγοῦσε καὶ πάλι στὸ ἔγκλημα.

Ὁ Πεάν θέλοντας νὰ θυμίσῃ τὸν ἀπαίσιον νόμον γιὰ τὸν διπλασιασμὸ τῆς ποινῆς, ὠνόμασε τὸ σκεδῖόν του «ὁ καινούργιος διπλασιασμὸς». Ὅταν ἓνας

«άποφυλακισμένοι» ερχόταν να ζητήση δουλειά, του δήλωναν, ότι για τον κόπο του θα έχη στέγη, τροφή και δύο φράγκα την ημέρα. Στο τέλος κάθε μηνός θα μπορούσε να παίρη κι' ένα κουπόνι αξίας 40 φράγκων. Θα μπορούσε, αν ήθελε, αυτό το κουπόνι να το ανταλλάξη με ρευστό χρήμα. 'Αλλ' είν αποταμίενο 20 κουπόνια κι' έτσι ήταν πιστοσμένοι με 800 φράγκα, θα του έδιναν ένα εισιτήριο για τή Γαλλία, που κόστιζε 1600 φράγκα. 'Επίσης συνεργάτες του Πεάν θα τον περίμεναν στην αποδιάρα, όταν θα έφθανε στη Γαλλία και θα τον υποστήριζαν ν' αρχίση την καινούργια του ζωή.

Σε ανθρώπους, που κάθε τους σκέψη ήταν πώς να φύγουν απ' τή Γουιάνα, το σχέδιο έδινε μιὰ τεράστια ώθησι. Σε λιγώτερο από 2 χρόνια, απ' ότου άρχισε ο «καινούργιος διπλασιασμός», ή πρώτη ομάδα των αποφυλακισμένων ταξίδευε για τή Γαλλία. 'Ο Πεάν τους συνάδευε. «'Ολο το μέλλον των συντρόφων σας στη Γουιάνα και το μέλλον άλόκληρης τής 'Αποικίας εξαρτάται από σας, τους υπενθύμιζε διαρκώς. Δημοσιογράφοι ανέβηκαν στο βαπόρι και κύρια άρθρα την επομένη μέρα προφήτευαν, ότι... ένα κύμα εγκληματικότητας θα ξεχυθή άμέσως ύστερα από την άφιξη του Πεάν με τους παρίες του. Το κύμα όμως τής εγκληματικότητας δέν εκδηλώθηκε ούτε τότε ούτε άργότερα. Οι παρίες του Πεάν γύρισαν πίσω αποκατεστημένοι όχι μόνον στην κοινωνία αλλά και στην ψυχή. Μέχρι του 1939 είχε φέρει πίσω στη Γαλλία 804 καταδικούς και μόνο τρεις απ' αυτούς ξαναείχαν δοσοληφίες με την αστυνομία.

Στο μεταξύ ο Πεάν τότε έμνε στη Γουιάνα, τότε στη Γαλλία, εξακολουθώντας τον άγώνα του για τήν κατάργησι τής 'Αποικίας. Τώρα τον άνεγνώ-

ριζαν σαν ειδικό έμπειρογνώμονα για τα ζητήματα του νησιού του Διαβόλου. Κατόρθωσε όχι μόνον σε μερικές περιπτώσεις, αλλά σε όλες, και μάλιστα έχοντας το πιο δυσκολομεταχείριστο ύλικό, να επιτύχη αυτό, που οι ποινολόγοι και οι κοινωνιολόγοι έλεγαν, ότι ήταν αδύνατο. "Όταν διωρίστηκε μιὰ επιτροπή, για να κρίμη το νομοσχέδιο, για τήν κατάργησι τής άποικίας, ο Πεάν ήταν το μόνο μέλος εκτός τής Κυβερνήσεως.

Το 1938 ο Πρόεδρος τής Γαλλικής Δημοκρατίας υπέγραψε ένα Διάταγμα, που άπληθύνε να στέλλονται κατάδικοι στο νησί του Διαβόλου και τήν κατώτατη δουλειά, όπου βρίσκονταν οι κατάδικοι την μετέτρεπε σε μιὰ σοφρονιστική άγωγή. Σύμφωνα με το Διάταγμα οι κατάδικοι, που ήταν μέχρι τότε στη Γουιάνα θα έμναν, μέχρι που να εκτίσουν τήν ποινή τους αλλά ύστερα θα μπορούσαν να γυρίσουν στη Γαλλία. Την άποικία, σαν άποικία καταδικών στα έπόμενα δέκα χρόνια σιγά σιγά θα τήν καταργούσαν.

'Ο πόλεμος διέκοψε τήν έργασία του Πεάν, γιατί με τήν κατοχή των Γερμανών αναγκάστηκε να μείνη στη Γαλλία. 'Αλλά με τήν άπελευθέρωσι ήλθε και ο θρίαμβος τής έστρατείας του Πεάν. Στις αρχές του 1946 δημοσιεύτηκε το Διάταγμα, που καταργούσε τήν άποικία των καταδικών. Η όμορφονη απόφασι τής Κυβερνήσεως ώριζε τον Πεάν για να επιδέλμη τήν κατάργησι. Με τήν έξουσιοδότησι στην τσέπη ετό εδ-τυχέστερο έγγραφο, που πήρα ποτέ στα χέρια μου, όπως έλεπε, έφθασε στον 'Αγιο Λαυρέντιο το Πάσχα. Κανείς δέν ήξερε ότι θα ερχόταν, αλλά τα νέα διαδόθηκαν γρήγορα. Κατάδικοι και «άποφυλακισμένοι» έφθασαν από μίλια μακριά για να ρίξουν άνθη στο δρόμο του και να τον υποδεχθούν σαν έναν ή-

ρωα. 'Ο Charles ήταν τόσο συγγινημένος πού δάκρυα κυλούσαν στά μάγουλά του.

Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα ἔγινε μιὰ θρησκευτικὴ τελετὴ πρὸς τιμὴν του. Ἀπὸ μιὰ πρόχειρη ἐξέδρα ὁ Πιάν ἔβλεπε τὴ μεγάλη μάζα τῶν ἀνθρώπων, πού γιὰ τὴ σωτηρία τους εἶχε δώσει 18 χρόνια τῆς ζωῆς του. Στὸ στήθος του ἦταν καρφωμένη ἡ ταινία τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Οἱ τελευταῖες λέξεις τοῦ ἐγγράφου, πού τὸ συνώδευε, ἔλεγαν: «Εἶχε τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀποστόλου».

Ἄλλ' ὅταν προσπαθῆσε νὰ μιλήσῃ στὸ πλῆθος, δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς κάμῃ ἓνα ἀποστολικὸ κήρυγμα. 'Ο,τι μπόρεσε νὰ μουρμουρίσει ἦταν: «Πόσο ταίριαζε αὐτὴ ἡ συγκέντρωσι νὰ γίνῃ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως».

Θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσωμε. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦλθε μόνον γιὰτὶ εἶχε προηγηθῆ ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Μιὰ σκλαβιά ἀποκτηνωτικὴ, ἓνα αἶσχος πού δὲν ἦταν λείψανο πρωτόγονης βάρβαρης σκληρότητος, παρὰ δημιούργημα τοῦ νεωτέρου ἀρνητικοῦ πολιτισμοῦ, γκρεμίσθηκε ὄχι μὲ τὰ λόγια τῶν «ἀνθρωπιστῶν» πού ἀδιαφόρησαν, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμι καὶ τὴν αὐτοθυσία τοῦ πιστοῦ.

Ἄρα γε, ἡ συγκίνησι τῶν σκλάβων πού εἶδαν τὴν λευτεριά τους πέρνει τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, νὰ μπορέσῃ νὰ μιλήσῃ στίς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι σκλάβοι χωρὶς ἴσως οἱ ἴδιοι νὰ τὸ ξέρουν;

Γιὰτὶ ὄχι;

I. K.

ΝΕΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΠΛΗ ΧΑΡΑ

Ἄπ' τὸ φριγμένο μου τὸ στόμα
βγαίνει ἡ ἀνάσα καυτερή,
σάν ἐρπετὸ γλυστρᾶ τὸ σῶμα
πάνω σὲ πέτρα κοφτερή.

Χάνεται ἡ ὄψη ἀπ' τὸ μάτι
καὶ σάν τὴ γύφτικη βαριά
μὲς στά μηνίγγια μου χτυπάει
ἡ ματωμένη μου καρδιά.

Μὲ τρώει ὁ βάλτος, πεινασμένος.
Κανείς, Ψυχὴ. Κ' ἐγὼ πονῶ.
Σβύνω, Χριστέ μου, ξεχασμένος.
Θέλω νὰ ζήσω, νὰ σωθῶ...

Νά, Σὺ μπροστά μου. Σ' ἀγκαλιάζω.
Φιλῶ τὰ πόδια Σου θερμά.
Πετιέμαι πάνω καὶ κυττάζω...
Ἄναιρο ἦταν... Διπλὴ χαρά.

A. ΚΡΑΝΤΟΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Και άλλοτε τὸ περιοδικὸ αὐτὸ εἶχε ἀσχοληθῆ μετὰ τῆ γυναῖκα, καὶ μάλιστα σ' ἓνα εἰδικὸ τεύχος (1). Σήμερα, πού ἡ μεταπολεμικὴ κοινωνία ἀρχίζει νὰ παρουσιάσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς, νομίζουμε πὼς θάπρεπε ἢ στῆλη αὐτὴ νὰ θίξῃ μερικὰ προβλήματα πού ἀφοροῦν τὸ κορίτσι εἰδικώτερα. Γιατὶ χωρὶς ἄλλο τὸ κορίτσι ἔχει τὰ δικά του προβλήματα, προβλήματα πού ὅσο περνάει ὁ καιρὸς τόσο καὶ πιὸ έντονα προβάλλουν καὶ πού μόνη ὑπαρξί τους εἶναι καὶ κάποια ἐλπίδα γιὰ τὴ σύγχρονη νεολαία μας.

Κανεὶς μας βέβαια δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ πὼς τὸ σημερινὸ κορίτσι ζῆ σὲ μιὰ ἐποχὴ πού δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὴν ἀγνοήσῃ. Οἱ καιροὶ τῆς κάπως ξεννοιαστικῆς ζωῆς εἶναι πιά μακριά· τώρα εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε ὑποχρεωμένο νὰ μάθῃ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἀντικρῖξῃ τὰ μεγάλα ζητήματα πού παρουσιάζονται μπροστά του. Ἀκόμα κατὶ πού εἶναι ἀναμφισβήτητο εἶναι ἡ ζωντανότερη συμμετοχὴ του στὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας. Ἐπαῖς πιά, τίς περισσότερες φορές τοῦλάχιστον, νὰ εἶναι ἡ κούκλα τοῦ σπιτιοῦ, τὸ ἀντικείμενο τῆς λατρείας ὀλόκληρης τῆς οἰκογενείας, ἢ τριμερῆ ἔγνοια γιὰ τὸν πατέρα καὶ ἢ δέσμευσι γιὰ τὸν ἀδελφὸ. Σήμερα σηκώνει κι' αὐτὸ τὰ βάρη τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει σπάνια γίνεται ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ του στηρίγματα, κάποτε καὶ τὸ μοναδικό,

σὲ χρόνια θανάτῳ νὰ λυγίσουν καὶ τοὺς πιὸ γερούς ἀνδρικοὺς ὄμιους. Δὲν θὰ ἐξετάσωμε τώρα ἀν αὐτὴ ἢ ἀλλαγὴ ὠφέλησε ἢ ἔβλαψε τὴν κοινωνία ἢ ἀν εἶναι εὐεργετικὴ γιὰ τὴ γυναῖκα. Εἶναι πιά ἓνα γεγονός καὶ σὰν τέτοιο δὲν γίνεται παρὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμε.

Τὸ ἔδαφος πάνω στὸ ὅποιο κινεῖται τὸ σημερινὸ κορίτσι δὲν εἶναι σταθερό. Στὸν τόπο μας τοῦλάχιστον δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφισβόλια πὼς ἡ κοινωνία (ἔχι ἡ κοινωνία ὅπως θάπρεπε νὰ εἶναι, μὰ ὅπως εἶναι σήμερα ἀκόμη στὴν πραγματικότητα) δὲν ξέρει τί ζητάει ἀπὸ τὸ κορίτσι. Αὐτὸ κυρίως θὰ ἴδουμὲ στὸ ζήτημα τοῦ γάμου, ὅπου μιὰ ἠθικὰ ἀνεργάτιστη, καὶ γι' αὐτὸ καὶ παράλογη κοινωνία παρουσιάζει, σχετικὰ μετὰ τὸ κορίτσι, τίς πιὸ ἀντιφατικὰς ἀπαιτήσεις. Ἄλλὰ καὶ σὲ ἄλλες, λιγώτερο κεντρικὰς περιπτώσεις, εἶναι ὅμοια φανερό. Μποροῦμε νὰ πάρωμε σὰν παράδειγμα τὴν ἐργαζομένη κοπέλλα. Μερικὰς φορές θεωρεῖται ὅτι ἡ δουλειὰ εἶναι κάτι τὸ ὑποτιμητικὸ γι' αὐτὴν καὶ ἄλλοτε πάλι περιφρονεῖται ἡ γυναῖκα πού δὲν ἐργάζεται. Κι' ἀπὸ κοντὰ ἓνα σωρὸ ἄλλες, ἀναριθμητὰς, ἀντιφάσεις. Σύλλογοι ἔχουν ἰδρυθῆ, ἀγώνες ἔχουν γίνου, παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ, τὰ προσήματα μένου. Ἔτσι τὸ κορίτσι, ἀν καὶ ἀντιμετώπισε τὴ ζωὴ μετὰ ἀποφασιστικότητα δὲν μπόρεσε νὰ στηριχθῆ. Σήμερα ἀφοῦ ἔζησε κάμποσα χρόνια πολυτιμῆς πείρας, βλέπει τὸν ἑαυτὸ του περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε μόνο. Ζητάει βοήθεια ἀπὸ τὸ σῆτι, ἀλλὰ τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ τοῦ δώσῃ ἓνα κοσμικὸ σῆτι

(1) «Ἀκτίνες», Ἰανουάριος 1944 Τεύχος ἀφιερωμένο στὴ «γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα τῆς».

είναι: ή κατάθλιψη, ή ασιγήσφαιρα πού τó διώχνει μέ τόν πιό άσποργο τρόπο. Αισθάνεται τήν έλλειψη καθοδηγήσεως στην πορεία πού πρέπει ν' ακολουθήσει, κι' αποζητάει κάποια φωτισμένη αντίληψη πού θά ζήση τó δρόμο του, τó κρυφό του δρόμο και θά τó πάρη από τó χέρι για νά τó βγάλει απ' αυτό τó άδιέξοδο.

Στήν έρημιά πού βρέθηκε, δέχτηκε για στήριγιά του ό,τι πιδ πρόχειρο βρήκε μπροστά του, και για μιá στιγμή νόμισε πώς σέ φανταχτερές ύποσχέσεις μιáς παραστρατημένης κοινωνίας θά τó έστηριζαν. Τά άγκάλιασε, τά έφηρμοσε μέ τόν πιό πιστό τρόπο. Συμμορφώθηκε μέ τίς πιό παράλογες άπαιτήσεις, ύποτάχθηκε στις διαδοχικές μορφές, τού «μοντερνισμού» τάχα. Και τώρα, αντίκρύζοντας τó πρόσφατο παρελθόν, βλέπει πώς ό,τι τού παρουσιάσθηκε σάν φάσι, τó έφερε σέ πολύ κρίσιμη θέση, τó έξουθενώσας μέ τόν χειρότερο τρόπο.

Υπάρχει όμως και μιá άλλη μερίδα κοριτσιών-πολύ πιό μεγάλη αυτή-πού πίστεψε πώς ό «μοντερνισμός» θά τής έδειχνε τó δρόμο πού φέρνει στην έπιτυχία, στην «άποκατάσταση». Ο μοντερνισμός έπρεπε στό κορίτσι νά φροντίσει όσο μπορεί νά άρέσει. Δέχθηκε λοιπόν κι' αυτό νά ύποστη τίς πιό μεγάλες θυσίες. Έχασε αξιοπρέπεια, ξενοιασιά και ύγεια άκόμα-για νά ιδή στό τέλος πώς... τίποτε δέν τó έφερε πιό μακριά από τόν γάμο όσο ή ζωή αυτή πού θεληματικά έπέβαλε στον έαυτό του. Σ' ένα βραδυνό γλέντι νόμιζε πώς έβλεπε ν' άνοίγεται μπροστά του διάπλατος ό δρόμος για τήν εύτυχία. Πόσες έλπιδες δέν είχε στηρίξει σ' αυτή τήν κοσμική ζωή, πού τού άπορροφούσε κάθε του σκέψη... Όχι μόνον τó πλουσιοκόριτσο, αλλά και τó φτωχό κορίτσι μέ τó ύστερήμά του σπατάλησαν ό,τι μπόρεσαν, προσπάθησαν ν' άνταποκριθούν στις άξιώσεις τής κο-

σμικής ζωής. Και τó άκόμα χειρότερο είναι πώς τó κορίτσι τής έπαρχίας πού, πιδ άγνό και πιδ δυνατό από τó κορίτσι τής πόλεως, μπόρεσε νά δημιουργήση πολλά, παρασύρθηκε κι' αυτό άπό τó ρεύμα τής έποχής, μιμήθηκε όπως μπόρεσε και όσο μπόρεσε, τó κακό πρότυπο, τίς δόθουν «φυχαγωγίες» τής πολυτείας.

Κι' εδώ πρέπει νά δοθιμ τί σημαίνει για τó κορίτσι αυτή ή λέξη «φυχαγωγία»: Ένα θέαμα, μιá άστυνομική έμφάνιση τής ζωής πού έπηρεάζει βαθεία τή νέα κοπέλλα. Ένα βιόλιο πού τής προσφέρεται, μιá φυλλάδα είτε νότια είτε ξένη (κι' είναι άφάνταστη ή πληθώρα έντυπης κακοήθειας πού πολύχρωμη κυκλοφορεί στον τόπο). Τή διαβάζει χωρίς νά ξέρη γιατί. Σπατάλη άφρας, άδικος κόπος, θλητήριο πού χύνεται στην ψυχή τής. Άπό τó άλλο μέρος σί συνακτήσεις μέ τίς συναμλήλικές τής, πού κρατάνε ώρες θλόκληρες. Χαμένα λόγια. Και τίς περισσότερες φορές δέν είναι καθόλου χαμένα: Κατεβάζουν, αυτές πού τά λένε κι' αυτές πού τ' άκούνε, όσο γίνεται πιό χαμηλά... Στο σύνολο, μιá ζωή κάτω από τά πιό βαρεία δεσμά, μιá ζωή μέ αναρίθμητες άπαιτήσεις, πού όλο και πιδ δύσκολα έκνοποιούνται, ίκανή νά τρομάξη και τόν πιό θαρρετό άνθρωπο. Έχασε τó κορίτσι, τί θά πη οικονομία, για νάχη μιá φεύτικη πολυτελή εμφάνιση, έδωσε άφάνταστα για τήν οικονομική άντοχή του ποσά, κυνηγώντας τίς έξωτερικές και άδειες από περιεχόμενο έντυπώσεις. Για χάρη τους έχασε τίς πολύτιμες ώρες του τó πολυάσχολο εργαζόμενο κορίτσι, για τόν ίδιο σκοπό σιορπάει τόν καιρό του και τó άκατάδεκτο πλουσιοκόριτσο πού άνοίγει τήν ήμέρα του μέ τήν έγκατάστασί του, από τίς πραινές ώρες, στα τραπέζακια ενός άπό τά ζαχαροπλαστεία γύρω από τήν

πλατεία του Συντάγματος. Ήταν αδύνατο ή παθολογική προσκόλληση του ανθρώπου στα υλικά αγαθά να μη συμπεριλάβει και το κορίτσι που μόλις αντικρυζε τη ζωή. Και τώρα περιφρονημένο, δένεται απ' όλους τους ανέμους αληθινού ναυαγίου. Για ν' αποφύγουμε κάθε υπερβολή, δεν πρέπει να ξεχάσουμε τα κορίτσια που μέσα στο χάος της σύγχρονης κοινωνίας βρήκαν κάτι αξιο κι' έδωσαν σ' αυτό τον καιρό τους και τις δυνάμεις τους. Λόγου χάρι όλες εκείνες τις εθνεγενικές ψυχές που τον καιρό του πολέμου με κίνδυνο της ζωής τους δέχτηκαν να υποστούν τριμερές ταλαιπωρίες για να σταθούν στο πλευρό των τραυματισμένων αγωνιστών. Κι' ύστερα πάλι, στα χρόνια της σκληδιάς, πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους όπου τις κάλεσε το καθήκον. Ναί, αλλά κι' αυτές οι προσπάθειες έθρεψαν την ψυχή στον καιρό τους, ύστερα όμως απόμειναν στην άκρη, σαν μια ανάμνησις μονάχα, αντίκανη να δώσει για σήμερα ικανοποίηση στις ανάγκες της ψυχής, αφού το κίνημά της δεν έδωκε από μια ολοκληρωμένη και σταθερή θεώρησι της ζωής.

Αλλά το κορίτσι του 1947, όπως και κάθε σύγχρονος νέος, σκέπτεται διαφορετικά. Η δοκιμασία της πολεμικής θύελλας, που δεν άφησε τίποτα άθικτο, είχε κι' αυτή κάποια επίδρασι-εργετική αυτή τη φορά-στις νεανικές ψυχές. Σήμερα κάθε νέα έχει καταλάβει την έσωτερική γύμνια του περιόρητου πολιτισμού, του υλιστικού «πολιτισμού» της περασμένης γενεάς. Δεν βρίσκει, ίσως, πολλές φορές, τον τρόπο ν' αντιμετώπιση τα προβλήματα. Ξέρει όμως πως τὸ νὰ παρατηθῆ καὶ νὰ προσαρμωσθῆ στὴν κατάστασι ὅπως τῆ βρίσκει, αὐτὸ θὰ σημαίνει τῆ χειρότερη ἦττα, πὼς θάχῃ νικηθῆ πρὶν πολεμηθῆ: καὶ ζητάει τὸ μοντέρνο κορίτσι νὰ βρῆ τὸν τρόπο ν' ἀγωνισθῆ, νὰ βρῆ τὸ καινούρ-

γο δυνατό ὄπλο, πὸ θὰ χρειασθῆ γιὰ νὰ σπάσῃ μιὰ κακὴ παράδοσι ἀρκετῶν χρόνων ἀποστασίας.

Ἄλλὰ τὸ ὄπλο προσφέρεται, ἕνα ὄπλο δοκιμασμένο, πὸ δὲν σκοτώνει, δὲν τραυματίζει, ἀλλὰ ζωντανεύει καὶ θεραπεύει: Κοσμοθεωρία ἀπέραντη, ἡ χριστιανικὴ, δίνει τῆ λύσι, τῆ σωστῆ καὶ ἀβίαστῃ, σ' ὅλα τὰ ζητήματα τῆς γυναικάς. Πολύ εύκολα, ἀν ζητήσῃ νὰ μάθῃ, τὸ μοντέρνο κορίτσι, θὰ πεισθῆ πὼς μόνο μέσα σὲ μιὰ χριστιανικὴ κοινωνικὴ συγκρότησι θὰ βρῆ, αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, τῆ θέσι του καὶ τὸν προορισμὸ του. Τὰ πνευματικὰ ἐφόδια εἶναι αὐτὰ πὸ θὰ τὸ βοηθήσουν νὰ σταθῆ καὶ νὰ γίνῃ αἰσθητὸ στὴν οἰκογένεια καὶ τὴν κοινωνία, νὰ ἐπιδληθῆ σὰν προσωπικότης. Ὅσο κι' ἀν προσπαθοῦν καὶ ποὺς μπορεῖ νὰ μὴ σεβασθῆ τις εὐλικρινεῖς προσπάθειες-οὶ ὀργανιώσεις πὸ ἔχουν γιὰ πρόγραμμά τους τὴν προστασία τῆς γυναικάς, ἀναγκαστικὰ θὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητά, ἀν δὲν ἀκούσουν τις διὰ ἀκόλουθες ἀλήθειες: Ἡ μιὰ μᾶς θυμίζει πὼς ἡ γυναίκα εἶναι σωματικὰ ἀσθενέστερη ἀπὸ τὸν ἄνδρα κι' ὅτι μέσα σὲ μιὰ ὄλι-κ ἡ ὀργάνωσι τῆς κοινωνίας θὰ βρῆσκει πάντα σὲ μειονεκτικὴ θέσι. Κι' ἡ ἄλλη, πὼς μόνο μέσα σ' ἕναν πνευματικὸ κόσμῳ, σ' ἕναν κόσμῳ ἱεραρχίας σώματος καὶ ψυχῆς, ὅπου τὸ πνεῦμα θάχῃ τὴν ἀνωτερότητα πάνω στις ἀπαιτήσεις τοῦ σώματος, ἐκεῖ μοναχὰ θὰ μπορῆ κι' ἡ γυναίκα νὰ πάρῃ τὴν πραγματικὴ τῆς θέσι, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴ τῆς μέσα στὴν ἀνθρωπότητα. Ὅσο αὐτὲς οὶ ἀλήθειες παραγκωνίζονται, τὸ πρόβλημα τοῦ σύγχρονου κοριτσιοῦ θάναὶ κι' αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ προβλήματα πὸ μάταια θὰ περιμένουν τῆ λύσι τους.

Ο ΑΠ. ΠΑΥΛΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Ήταν μιὰ περίεργη πορεία, στην ἀστροφεγγιά τῆς νύχτας, μέσα στὰ ὄρη καὶ ἀπότομα φαράγγια, πάνω στὶς κόκκινες βραχώδεις ἐκτάσεις τῆς Ἰουδαίας, πού λούζονταν στὸ σεληνόφωσ. Τὸ πρωὶ κατέβηκαν ἀπ' τὴν περσὴν περιοχὴ στὴν εὐφορὴ πεδιάδα τοῦ Σάρωνος, ὅπου ἔβγαιναν οἱ θεριστὲς στὰ χωράφια γιὰ νὰ θερίσουν καὶ ὅπου οἱ χωρικοὶ λίχνιζαν τὰ γεννήματά τους. Ἀκόμη καὶ σήμερα ὑλάσκει ἡ παλιὰ ρωμαϊκὴ ὁδός, μὲ τὰ τεράστια τετράγωνα λιθάρια τῆς, ὑποδειγματικὸ ἔργο τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοποιίας, ἀπ' ὅπου ὁ Ἄπ. Παῦλος, ἔφιππος, ὕστερα ἀπὸ 12 ὥρες ἔφθασε στὴν Ἀντιπάτρεϊδα. Στὴν πεδιάδα δὲν φοβοῦνταν πιά νὰ ὑποστοῦν ἐπίθεσι, γι' αὐτὸ οἱ 400 πεζοὶ γύρισαν πίσω. Κατὰ τὸ βράδυ τὸ μικρὸ ἀπόσπασμα ἐκάλπαζε ἀνάμεσα σ' ἀνθισμένα περιβόλια καὶ σὲ βίλλες, γιὰ νὰ μιτῆ στὸ ὄχυρό.

Τὸ λιμάνι τῆς Καισαρείας, στὴ θέσι τῆς ἀρχαίας πόλεως, πού λεγόταν Πύργος τοῦ Στρατόνως, ὀνομάσθηκε Καισαρεία ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, πού τὴν ἔκτισε πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἦταν γιὰ τοὺς Ρωμαίους βᾶσι ἐφοδιασμοῦ καὶ στρατιωτικὸ κέντρο τῆς χώρας. Ὅπως καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἔτσι καὶ ἔδω τὸ παλάτι πού εἶχε κτίσει ὁ Ἡρώδης, τὸ Ἡρώδειον, ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ ἀνθυπάτου. Ὁ Λουκᾶς τὸ ὀνομάζει πραιτώριον τοῦ Ἡρώδου. Ἐξέχοντες φυλακισμένοι ὠδηγοῦνταν στὸ πραιτώριον τοῦ στρατοπέδου ὅλο τὴν ἐπιβλεψιμὴν φρουραρχεῖον τοῦ πραιτωρίου. Ὁ ἐκατόνταρχος τοῦ ἀποσπάσματος τῶν

ἱππέων ἔδωσε στὸν ἀνθύπατο Ἀντόνιο Φήλικα τὴν ἀστυνομικὴ ἀναφορὰ τοῦ Λυσιίου καὶ τοῦ παρουσίασε τὸν δέσμιό του. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ δυὸ ἄνδρες στέκονταν ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλον, ἔνσαρκώνοντας δυὸ ὀλόγελα διαφορετικῶς κόσμους. Ὁ Φήλιξ μὲ προσεκτικὸ βλέμμα ἐρευνοῦσε τὴ φτωχικὴ ἐμφάνισι τοῦ φυλακισμένου του, πού ἀπὸ μέσα του ξεπηδοῦσε ἡ φλόγα ἐνὸς ὀλόγελα ξένου πνευματικοῦ κόσμου. Ἐμπρὸς του διάβασε δυνατὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Λυσιίου. Τὸ περιεχόμενό τῆς ἦταν πολὺ εὐνοϊκὸ γιὰ τὸν κατηγορούμενο. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐσωτερικὴ θρησκευτικὴ διαφορὰ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Λυσιίας ἦταν τύπος προσεκτικοῦ ρωμαίου ἀξιωματικοῦ. Ὁ Φήλιξ ρώτησε τὸν Παῦλο ἀπὸ ποιά ἐπαρχία κατάγεται. Ἡ Κιλικία ἦταν αὐτοκρατορικὴ ἐπαρχία, βρισκόταν δηλαδὴ ἔξω ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τῆς Συγκλήτου. Ἐπομένως τὸ δικαστήριο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνθυπάτου ἦταν ἀρμόδιο. «Διακούσομαί σου, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται», καταδέχθηκε νὰ τοῦ πῆ ὁ ἀνθύπατος.

Ἔτσι ἀρχισε ἡ φυλάκισι σὶ τὴν Καισαρεία. Ἦταν δυὸ πολὺ μονότονα χρόνια, γιὰ ἕναν ἄνθρωπο μὲ τέτοια ἐνεργητικότητα.

Ὁ Φήλιξ (52-60 μ. Χ. Διοικητῆς τῆς Ἰουδαίας) καὶ ὁ πιὸ πλουταῖος ἀδελφός του Πάλλας ἦταν Ἕλληνες ἀελεύθεροι τῆς Ἀντωνίας, τῆς μητέρας τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Ὁ Πάλλας ἦταν ὁ παντοδύναμος εὐνοοῦμενος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς ἐπὶ Κλαυδίῳ καὶ μερικὰ χρόνια καὶ ἐπὶ Νέρωνος. Μέ-

σφ τοῦ ἀδελφοῦ του καί ὁ Φῆλιξ ἔκανε μιὰ λαμπρή σταδιοδρομία. Ἀλλά δέν ἔπλενε νά κτυπᾷ μέσα του ψυχὴ δούλου. Ὁ Τάκιτος (Hist. 5, 9) λέει γι' αὐτόν: σκληρὸς καὶ λάνγος, ἐξήσκησε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία μὲ δουλικὸ φρόνημα. Πότε καταπίεξε τὶς ληστοσυμμορίες τῶν σικαριῶν, πότε τὶς χρησιμοποιοῦσε γιὰ ταπεινὲς ἀντεκδικήσεις. Ἔτσι σκοτώθηκε ἀπὸ τὸ ἐγχειρίδιό τους ὁ ἀρχιερεὺς Ἰωνάθαν, πού δέν ἤθελε νὰ ὑποταχθῆ τοῦς ἐκδασιοῦς του (Φλαβ. Ἰωσ. Ἰουδ. ἀρχαιολ. 20, 8, 5).

Ἡ μεγάλη ἐκτίμησι πού εἶχε ὁ ἀδελφός του ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, τοῦ ἐξασφάλιζε τὴν ἀτιμωρησία. Ὁ Σουετόνιος τὸν ὀνομάζει «σύζυγο τριῶν βασιλισσῶν» (Claud. 28). Τὴν πρώτη φορά παντρεύθηκε μιὰ ἐγγονή του Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Αὐτὴ πού τότε μοιραζόταν μαζί του τὴν εὐτυχία ἦταν ἡ Δρουσίλλα, ἡ 17ετής κόρη τοῦ Ἡρώδου Ἀγρίππα τοῦ Α'. Ὁ Φῆλιξ, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγον ἀπ' τὴν Κύπρο, τὴν ἔκανε νὰ ἀπιστήσῃ στοῦ σύζυγού της, τὸν βασιλεῖα Ἀλιζῆ τῆς Ἑμέσης. Αὐτὸ ἦταν τὸ ταιριαχτὸ ἀντρόγυνο, πού μπροστά σ' αὐτὸ θάπρεπε νὰ παρουσιασθῆ ὁ Παῦλος καὶ μὲ τὸ ὅποιο, σχεδὸν ἐπὶ δύο χρόνια θάπρεπε νὰ ἔχη τόσο δύσκολες σχέσεις. Ὁ ἀδελφός τῆς Δρουσίλλας Ἡρώδης Ἀγρίππας ὁ Β', πού ἀργότερα θὰ τὸν δοῦμε μὲ τὴν ἀδελφὴν του Βερενίκη νὰ ἔρχεται νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν Φῆστο, εἶχε ἀνατραφεῖ στὴ Ρώμη, μέσα στὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλή, ὅταν ὁ πατέρας του εἶχε βρῆ τρομερὸ θάνατο. Ἐπειδὴ τότε ἦταν ἀκόμη ἀνήλικος, ὁ Κλαύδιος δὲν τοῦ ἔδωσε τὸ Ἰουδαϊκὸ βασίλειο τοῦ πατέρα του, ἀλλὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θείου του, πού εἶχε παντρευθῆ τὴ Βερενίκη. Ἡ Βερενίκη, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς σύζυγικὲς περιπέτειες, ζοῦσε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς Ἀγρίππα. Εἶ-

χε τὴ φήμη τῆς Λουκρητίας Βοργία: Ἐακουσμένη δημοφιλῆ καὶ περιφημῆ ἑταίρα, πού ἀγαποῦσε τὴν ἐπίδειξι κι' εἶδεινε πολλὰ ἐξυπνάδα. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Ἰερουσαλὴμ, εἶχε ὑπολτες σχέσεις μὲ τὸν Τίτο. Ὅταν αὐτὸς ἔγινε αὐτοκράτωρ καὶ τὸ σκάνδαλο μὲ τὴν Ἑβραία ἦταν πολὺ βαρὺ γιὰ τὴ φήμη του, χωρίσθηκε ἀπ' αὐτήν. Καταποντίσθηκε στὰ σκοτάδια τῆς λησμοσύνης, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Δρουσίλλα πέθανε μὲ τὴν ἐκρηξί τοῦ Βεζουβίου.

Ἔτσι τώρα ὁ Παῦλος βρισκόταν στὸ περιήμιον ἀνάκτορο τοῦ Ἡρώδου. Τί μποροῦσε νὰ διηγηθῆ αὐτὸ τὸ κτίριο! Τὴ νύχτα μέσα στὰ δωμάτιά του ἄκουγε κανεὶς «τοὺς στεναγμοὺς τῆς ὥραιας Μαριάμ, πού τὴν εἶχε δολοφονήσει ὁ Ἡρώδης». Τὰ παιδιὰ τοῦ τυράννου ἦσαν ἔδω τὸ μοιραίο. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ δωμάτια ἄγρυπνος τριγύριζε τὴ νύχτα ὁ γερο-τύραννος, φωνάζοντας τὴ Μαριάμ, πού ἀγαποῦσε ἀκόμη, καὶ πού μέσα στὴν τρολλή του ζηλοτυπία τὴν εἶχε σκοτώσει. Γύρω ἀπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη εἶχαν στρατοπεδεύσει οἱ Ἑβραῖοι, πού ἔπνιγαν τὸν ἀνθύπατο μὲ τοὺς θρήνους καὶ τὶς παρακλήσεις τους, ὅταν ὁ Καλιγοῦλας ἤθελε μὲ τὸ ἀγαμά του ἐνὰ βεβηλώσῃ τὸ ναὸ τους». Σ' αὐτὲς τὶς αἰθούσες ἔγινε ἐκεῖνη ἡ πρώτη σημὴ, ἡ ἀνάκρισι πού μᾶς περιγράφει ὁ Λουκᾶς. Ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ὕστερ ἀπὸ λίγες μέρες ἐφθασε μαζί μὲ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ μ' ἕνα Ρωμαῖο δικηγόρο, πού τὸ ἐπώνυμό του «Τέρτουλος», θύμιζε ὅτι πρωτίτερα ἦταν δούλος. Ἦταν ἕνας ἀπειροὺς ἀρχάριος, ἕνας ἀπὸ κείνους πού γιὰ νὰ προλασκευάσουν τὴ σταδιοδρομία τους ἀνελάμβαναν νὰ κάνουν τὸν συνήγορο στὴν ἐπαρχία. Ὅτι ἦταν ἀρχάριος, φαίνεται ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς ὁμιλίας σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ πού εἶχε μάθει στὸ σχολεῖο, ἄρχισε μὲ ἀδέξιες καὶ ἀνόητες

κολακείες. 'Ο άρχιερέυς σίγουρα θά έπρεπε νά διαγνώη τά χείλια του γιά νά μή γελάση, καθώς ό δικηγόρος του έλεγε τόσο χοητροκοιμένα ψέματα. Έλεγε, ότι ό Φήλιξ έφερε την εισηγήη στη χώρα κι' ότι ή άγαθή του πρόνοια έβαλε σέ τάξι πολλά πράγματα. Γι' αυτό οι Έβραίοι τόν ευγνωμονούν πολύ. Αυτό αποδείχθηκε ύστερ' από δυό χρόνια: Τόν κατηγορήσαν στη Ρώμη γιά τίς καταχρήσεις του και ό Νέρων τόν έπαιωσε. Στην ύπουλη κι' επιτήδεια μετατόπισι τής άφορηής γιά την έριδα στό πολιτικό έπίπεδο, συνεργάστηκαν οι Σαδουκαίοι: 1) 'Ο Παῦλος είναι ένας επικίνδυνος γιά τό Κράτος παραχοποιός και γι' αυτό είναι ένοχος του έγκλήματος τής «seditio» 2) Είναι άρχηγός, παραχοποιός, μιάς αίρέσεως που δέν έχει νομική βάσι και έτσι είναι ένοχος του έγκλήματος τής «religio illicita». 3) Βεβήλωσε τόν ναό. Σύμφωνα μέ τόν ρωμαϊκό Νόμο, και γιά τά τρία έγκλήματα προβλεπόταν ή ποινή του θανάτου (Φλαβ. 'Ιωσ. 'Ιουδ. Πολ. 6, 2, 4).

'Ο Φήλιξ είχε άρκετή πείρα και κατάλαβε έγκαίρως τούς αιμοδιείς αυτούς έρασιτέχνες. 'Ηξερε πάρα πολλά γι' αυτούς τούς άξιώτημους κυρίους και τούς έντιμότατους άρχιερείς τους. 'Ηθελε νά μάθη τί είχε ό Παῦλος νά πη. 'Ο Παῦλος, μέ άλωίδες στό χέριο, σηκώθηκε κι' άμέσως προσέκλινσε τό ένδιαφέρον του Δικαστηρίου. 'Ηταν ό κατάλληλος άνθρωπος, που ήξερε πώς νά μεταχειρισθί τούς ανθρώπους και νά προσαρμοσθί στον τόπο και στό χρόνο. Μιλάει έξυπνα, τοποθετεί την όλη ύπόθεσι στη θέσι της, μεταθέτοντάς την στό πεδίο του θρησκευτικού Δικαίου. 'Αρχίζει, λέγει, την άπολογία του μ' έμπιστοσύνη, γιατί ό άνθύπατος έπί πολλά χρόνια είναι δικαστής «αυτου του λαου». Σάν νά θέλει νά του πη: «Ξέρεις

μέ ποιους έχεις νά κάνης». 'Αντικρούει ένα ένα τά σημεία, αλλά τοποθετεί τό κέντρο του βάρους στό έπιχείρημα, ότι δέν έπρόδωσε τη θρησκεία των πατέρων του, που κορυφώμα της είναι ή προσδοκία του Μεσσία. 'Αντίθετα ή αντίληψη του, που είναι βέβαια διαφορετική άπ' τίς αντίληψεις των Φαρισαίων, ή χριστιανική μορφή τής λατρείας του Θεου, βρίσκεται και βασίζεται πάνω στό έδαφος του Νόμου και των προφητών, δηλ. στό δογματικό περιεχόμενο τής Παλαιάς Διαθήκης. Παλαιά και Καινή Διαθήκη, κατά τη γνώμη του, αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο (Γαλ. γ' 7, Λουκ. ιστ' 16).

'Από την άποψη του Ρωμαϊκου Δικαίου ή διδασκαλία του γιά την 'Ανάστασι που έκλεινε μέσα της όλόκληρο τόν Χριστιανισμό, κινείται μέσα στα όρια του 'Ιουδαισμού, που προστατευόταν από τό Κράτος και έπομένως δέν μπορούσε νά χαρακτηρισθί ως «religio illicita». Θρησκευτικές διαφορές, μέσα στα όρια τής 'Ιουδαϊκής θρησκείας, δέν ένδιέφεραν τό Ρωμαϊκό Κράτος. Αύτή ήταν ή η άποψη του άνθυπάτου Γαλλίου.

Αύτή ή άπολογία είναι ή πρώτη έπίσημη 'Απολογία του Χριστιανισμού έμπρός στη Ρωμαϊκή έξουσία. Σ' αύτή την άποψη στηρίχθηκαν οι πρώτοι χριστιανοί κι' έπί πλέον καιρό έγλύτωνα από τά Ρωμαϊκά Δικαστήρια που δικαίωναν αύτή τη στάσι. 'Η έσωτερική διαφορά ούσίας μεταξύ Χριστιανισμού και 'Ιουδαισμού, δέν είχε άκόμη έξακριωθεί άπ' τούς Ρωμαίους δικαστικούς κι' έτσι γι' αυτούς ήταν άνύπαρκτη. Μόλις άργότερα, γύρω άπ' τό 65 μ. Χ., όταν πληροφορήθηκαν από τούς Έβραίους, ότι ό ίδρυτής του Χριστιανισμού σταυρώθηκε, «διότι άντέλεγε τῷ Καίσαρι», ή Ρωμαϊκή Δικαιοσύνη έπί Νέρωνος, είσως μέ την επίδρασι τής Έβραίας

Ποπταίαι», ήταν της γνώμης, ότι οι δύο θρησκείες ήταν διαφορετικές στην ουσία τους. Έν πάση περιπτώσει επί Δομητιανού ή νομική άποψη της Ρώμης άλλαξε δριςτικά. Έτσι έγιναν οι πρώτοι διωγμοί των χριστιανών. Γι' αυτό κι' ο Ίωάννης τών Εδάργελιό του (ισθ' 7-16), πού γράφτηκε μετά την έκρηξη των διωγμών, δέν είχε πιά κανένα λόγο ν' άποσιωπά, ότι ο Ίησούς σταυρώθηκε, γιατί δήθεν ήταν έχθρος του Καίσαρος. Αυτό για τους τότε χριστιανούς, στη θέσι πού βρίσκονταν, ήταν βέβαια μία μεγάλη παρηγοριά.

Ο Φήλιξ, πού από τη μακροχρόνια ύπηρεσία του στην Ίουδαία κι' από τό γάμο του με μιá Έβραία ήξευρε τις θρησκευτικές ξριδες των Έβραίων πολύ καλύτερα άπ' τόν όποιοδήποτε ρωμαίο υπάλληλο του μέσου όρου, έπρεπε μέσα του να δώση τό δίκιο στον Παύλο. Έπρεπε άμέσως να βγάλει άπόφαση και μπορούσε να τό κάμη. Δέν τό έκαμε όμως, από φόβο πρòς την Ιουδαϊκή έκδικητικότητα, γιατί κι' αυτός ήταν δειλός όπως ο Πιλάτος, και από φιλοχρηματία, για να πάρη χρήματα με έκδίασι.

Κατά τό Ρωμαϊκό έπαρχιακό δίκαιο (Mommson, Ρωμ. Ιστορ. II) μπορούσε κατά την κρίσι του ν' άποφασίση άν ο κατάδικος θα έμενε προφυλακισμένος ή όχι. Άποφάσισε τό πρώτο. Με την πρόφασιν ότι θα περιμενε περισσότερες πληροφορίες άπ' τόν Άυσία, σταμάτησε τη διαδικασία με την τεχνική έκφρασι «Amplius», πού έσήμαινε ότι ή υπόθεσι θα έμενε έκκρεμη, για να προσοχθούν περισσότερες αποδείξεις. Ο Άυσίας βέβαια δέν ήρθε κι' οι Έβραίοι νόμισαν καλό να μην υποκινήσουν πιά την υπόθεσι. Ο Φήλιξ έδωσε τη διαταγή ή προφυλάξι του Παύλου (custodia militaris) να είναι όσο τό δυνατό ελαφρότερη. Άπ' έδω κι' εμπρός ο Παύλος μπορούσε να περιδιαβάξ η μέσα στον

στρατώνα χωρίς άλυσιδες και να δέχεται επισκέψεις όποτε ήθελε. Άλλά ή άδικία μιās φυλακίσεως χωρίς καταδίκη τόν έπειραζε πολύ.

Ο Λουκάς μās περιγράφει μιá δευτεροσηνή άπ' την έποχή της φυλακίσεως του στην Καισάρεια. Φαίνεται ότι τότε ο Χριστιανισμός, πού τόν περιέβαλλε άκόμη ή έλξι του άγνωστου και του καινούργιου, άποτελούσε τό συνειδημένο θέμα όμιλλας στα άνώτερα κοινωνικά στρώματα. Σημibaίνει συχνά μέσα σε τέτοιους κύκλους από άνια, κτηγώντας τό έντυπωσιακό, να ενδιαφέρονται για κάποια καινούργιας μόδας φιλοσοφία ή μοντέρνα θρησκεία, τη θεοσοφία, για να ικανοποιήσουν κάποιο άόριστο μεταφυσικό τους αίτημα. Γύρω άπ' τους άνθυλάτους στην έπαρχία μαζεύονταν εύκολα πλήθος από καλλιτέχνες, φιλοσόφους, φιλόλόγους, τραγουδιστές, ήθοποιούς, μάγους κι' αποκριστατές, ανάλογα με τις διαθέσεις του Ρωμαίου άρχοντα. Έτσι φαίνεται, ότι κι' ή Ήξυτη Έβραία Δροσυλλα είχε γύρω της μιá τέτοια παρδαλή βασιλική αόλη. Συριακά χειρόγραφα υποδηλώνουν ότι οι συχνές συνομιλίες του άνθυλάτου με τόν Παύλο, έγιναν με την υποκίνηση της συζύγου του. Σάν Έβραία ήθελε φυσικά να γκωρίση από κοντήτερα τόν περίφημο συμπατριώτη της, πού ή φήμη του είχε άπλωθ η σ' όλόκληρη την Άνατολή. Ήταν όμως κόρη του Ηρώδου Άγρίππα, πού στο πρόσωπο του Ίακώβου και του Πέτρου θέλησε να κτυπήση τη νέα θρησκεία, κι' ανεμιά έκείνου του Ηρώδου Άντύπα, πού διάταξε ν' αποκεφαλίσουν τόν Ίωάννη τόν Βαπτιστή. Άραγε αισθανόταν τόν έαυτό της εύτυχισμένο μέσα στη λαμπρότητά της; Μήπως ή γυναικεία της ψυχή ποδοῦσε κάτι βαθύτερο από τις περιπτώσεις ενός αγριανθρώπου; Μήπως ποδοῦσε αυτό τό μυστηριώδες,

πού έκανε τόσο εύτυχημένο τον φτωχό φυλακισμένο Παῦλο; Ἡ γυναικεία ψυχή συχνά έχει προαισθήματα. Ἐπρεπε νά ξεακριθώση τὸ μυστικό. Ἦθελε νά τὸν ἀκούση νά μιλάει γιὰ τὴν πίστι στὸν Χριστό. Ὁ Φίλιξ, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ ἓνα ὑπερσησιακὸ ταξίδι μετὰ τὴ γυναικα του, ὠργάνωσε στὴ μεγάλη αἰθουσα τῶν τελετῶν τοῦ παλατιοῦ μιὰ συγκέντρωση, ὅπου θὰ μιλοῦσε ὁ Παῦλος γιὰ τὸ Χριστιανισμό. Ἐίχαν σίγουρα ἀκούσει καὶ γιὰ τὶς «πνευματικὲς δυνάμεις», πού κατεῖχε ὁ Παῦλος, ἴσως καὶ γιὰ τὸ ἐπεισόδιο, πού εἶχε συμβῆ στὴν ἀλλή του Σεργίου στὴν Κύπρο. Μποροῦσε νά ἦταν ἓνα «χαρούμενο βραδυνό», κάτι παρόμοιο ὅπως ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Ἡρώδου.

Ἴσως γιὰ τὸν Παῦλο δὲν ἦταν εὐκολο νά ἐμφανισθῆ ἔμπρὸς στὴν ξεπεσμένη αὐτὴ συντροφιά σὰν ἀντικείμενο τῆς περιεργείας τους, ἀλλὰ ἀισθανόταν τὴν ἀνάγκη νά κερδίσει τὴ ψυχὴς τους. Θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀπεσταλμένο τοῦ Χριστοῦ, κ' ἔπρεπε νά κερδίσει τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὸν Χριστό, νά τοὺς συμφιλιώσῃ μαζί του (Β' Κορ. ε' 20). Ἦξερε αὐτὴ τὴν εἰδωλολατρικὴ καὶ ἐβραϊκὴ κοινωνικὴ τάξι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἐφεσο, τὴν Ταρσό, κ' ἤξερε καλὰ τί τὴν ἐνοχλοῦσε. Γι' αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα μίλησε γιὰ τὶς ἱστορικὲς ἀποδείξεις τῆς πίστεως, γιὰ τὴ θαυμαστὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, γιὰ τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάτου καὶ γιὰ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος εἶχε ζήσει, ἔστρεψε ἐντελῶς ἀπροσδόκητα τὸ λόγο του, ἐλκόντουσ τὴν προσοχὴ τῶν ἀκροατῶν του στὶς πρακτικὲς συνέπειες τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ ἠθικὸ πεδίο: στὴν ἐσωτερικὴ εὐθύτητα, στὴν κυριαρχία ἐπάνω στὴ γενετήσια ζωὴ καὶ στὴν εὐθύνη κατὰ τὴ μέλλουσα κρίσι. Ἐρμήνευσε βέβαια τὶς διαστροφὲς τῆς γενετήσιας ὁρμῆς ἀπ' τοὺς εἰδωλολάτρες σὰν συνέ-

πεια τῆς διαστροφῆς τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ὅπως ἔξερουμε ἀπ' τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολή, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μποροῦσε νά εἶναι πολὺ σαφής. Ὑστερα μὲ ἀποκαλυπτικὰ χρώματα περιέγραψε τὸν ἐρχομὸ τοῦ Κριτοῦ. Ὁ Φίλιξ, σὰν νά καθόταν στὰ κάρβουνα, ἔγινε ἀνήσυχος, ἄλλαξε χρώματα, κινταζόνταν κρυφὰ πότε-πότε μετὰ τὴν ἐρωμένη του, πού μετὰ ὀλάνοιχτα μάτια, σὰν ἓνα γεμάτο περιέργεια παιδί, ἔβλεπε νά ξεπετᾶν φωτιὲς τὰ μάτια τοῦ προφήτου. Δὲν ἔξερουμε τί συνέβαινε στὴν ψυχὴ τῆς νέας γυναικας. Ὁ Παῦλος δὲν τῆς μίλησε σκληρά. Ἦξερε βέβαια, ὅτι ἦταν ἀποπλανημένη. Ὁ Παῦλος ἦταν ἐπεικῆς ἀπέναντι στὶς γυναῖκες: ὅταν κατηγορεῖ, κατηγορεῖ τοὺς ἄνδρες. Ἀλλὰ ὁ Φίλιξ ἔξερουμε τί αἰσθανόταν: «ἐμφοβος γενόμενος». Εἶχε λόγους νά τρέμῃ. Οἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως τὸν ἔπνιγαν. Ἦταν μετὰ σιγῆ πὸν ἀξίζει νά τὴν περιεργάη ἓνας Σαΐξπηρ πού ἤξερε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, μιὰ σιγῆ ὅμοια μετὰ τὴν ὅπου ὁ Ἀμλέτος παίζοντας διηγεῖται στὸν ἐγκληματία βασιλῆα τὶς ντροπὲς του. Μέσα ἀπ' τὸ παρελθὸν ἀναδύονταν ἔμπρὸς στὰ μάτια του οἱ ματωμένες σκιὲς, τὰ θύματα τῶν ἐγκλημάτων του, τῆς σαρκολατρείας του, τῶν ἀρπαγῶν του, ὁ δολοφονημένος ἀρχιερεὺς, οἱ ἀποπλανημένες γυναῖκες! Ἀλλ' ὁ Παῦλος δὲν ἐκάλεσε τὶς Ἐριννίδες τῶν εἰδωλολατρῶν, τὶς θεὲς τῆς ἐκδικήσεως, πού μόνο βασανίζουν καὶ τυραννοῦν, χωρὶς νά διορθώνουν, ἀλλὰ τὴν ἀπαλή φωνὴ τοῦ Θεοῦ, πού μέσα στὴ συνειδησί μας, μᾶς προσκαλεῖ σὲ μετάνοια. Παρὰ λίγο ὁ Φίλιξ νά παραδιδόταν στὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ δὲν τ' ἀποφάσισε. Ἐπιστροφή καὶ μετάνοια δὲν ἐρχονται κατὰ τὸ κέφι μας, δὲν εἶναι αἰσθήματα θεατρικὰ, ἀλλὰ σοβαρὴ, σκληρὴ πραγματικότης. Κι' αὐτὴν δὲν μποροῦσε νά τὴν ἀντιμετωπίσῃ. Δέκοψε τὴ συν-

εδρίασι μ' ἓνα ὁποιοδήποτε πρόσχημα, ὅτι δὲν αἰσθάνεται καλὰ ἢ ὅτι κουράσθηκε καὶ βαρυνέστηκε κ' εἶπε στὸν Παῦλο «Καιρὸν μεταλαβῶν μετακαλέσομαί σε». Ἄλλ' αὐτὸς ὁ «καιρὸς» δὲν ξανάφθε. Κάθε ἀπόκρουσι τῆς χάριτος σκληραίνει τὴν καρδιά. Μιὰ ἀγγλικὴ παροιμία λέει, ὅτι ὁ σκληρότερος πάγος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ λιώνει λίγο στὴν ἐπιφάνεια κ' ὕστερα, μόλις φύγη ὁ ἥλιος, ξαναπαγώνει καὶ πάλι.

Ὅταν ὁ Φῆλιξ ἐγκατέλειψε τὴν αἴθουσα, ἔχοντας πλάι τῇ γυναῖκα του, τὸν περιέμεναν κιόλα οἱ δαίμονες τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τοῦ ἔκαμαν ὑποδοχή. «Φῆλιξ», τὸν ἐκολάκευσαν, ἐμὴ δημιουργῆς ξανά τέτοια δύσκολη ἀτιμόσφαιρα». Καὶ ὁ Φῆλιξ δὲν τὸ ξανάκανε. Ἡ βαθεῖα γνώσι τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς, τῶν μεγαλυτόλεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ἡ πείρα τοῦ πολυταξιδεμένου ἀνθρώπου, τοῦ ἔκαναν ἐντύπωσι. Ἄλλὰ περὶ βαθεῖα δὲν προχώρησε. Δὲν εἶχε καθόλου ἰδανικά κ' ἦταν ἐπιπόλαιος. Φτωχὲ Φῆλιξ, θὰ ἔλθῃ γρήγορα ἡ ἄργα ἢ ὥρα σου. Σὲ μερικὸς μῆνες θὰ χάσης τὸ ἀξίωμα σου καὶ θὰ βυθισθῆς στὸ σκοτάδι καὶ στὴν ἀτίμωσι. Κι' ἡ νέα καὶ ὥραια γυναῖκα σου μὲ τὸ παιδί σας, τὸν μικρὸν Ἀργίππα, θὰ πεθάνουν κάτω ἀπ' τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ὁ φίλος τοῦ Παύλου, ποὺ στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς μιλάει μὲ τὸν φυλακισμένο, ἔχοντας τὸ σημειωματάριο στὸ χέρι, θὰ διηγηθῇ τὴν τραγικὴ σου ἱστορία καὶ θὰ τὴν διαβάξῃ ὁ κόσμος ὅσο ὑπάρχει. Ὁ Φῆλιξ πότε-πότε ἔδειχνε μὲ τρόπο στὸν Παῦλο ὅτι περιέμενε χρίματα, γιὰ νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Ἔτσι πίσω ἀπ' τὸ δῆθεν θρησκευτικὸ ἐνδιαφέρον παραμόνευε καὶ πάλι ἡ χαρακτηριστικὴ στοὺς εἰδωλολάτρες πλεονεξία.

Τὰ χρόνια ὅμως στὴν Καισάρεια δὲν

πέρασαν μ' ἀπραξία· ἀντίθετα, ἦταν πολὺ καρποφόρα γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἐνας ἄνθρωπος ὅπως ὁ Παῦλος, ποὺ εἶχε μιὰ τόσο ὑψηλὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χρόνου, (Ἐφ. ε, 16), σὲ κάθε περίπτωση ξέρεي καὶ κάτι νὰ κάνῃ. Οἱ φίλοι του τὸν ἀκολούθησαν ἀπ' τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ διαρκῶς βρισκόνταν γύρω του. Μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ ἀνάγκη καλυτέρευσε ἡ κατάστασι τῆς ὑγείας του κ' ἡ ζωὴ του βρισκόταν σὲ ἀσφάλεια.

Ἔπειτα μὲ τὴν παρατεταμένη φυλάκισί του οἱ καρδιὲς ὠρισμένων ἔθραυσαν ἔθραυσαν ἔθραυσαν πειρὸ ἀπαλῆς ἀπέναντί του. Στις κατοπινὲς ἐπιστολές του βλέπομε περὶ μόνο λίγα ἴχνη τοῦ ἀγῶνος, ποὺ ἔκανε ἄλλοτε. Ἡ εὐνοϊκὴ θέσι τῆς Καισαρείας ἐπέτρεψε στὸν Παῦλο νὰ βρισκεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς Ἐκκλησίες του, ποὺ βρισκόνταν στὰ λιμάνια τῆς Μεσογείου. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτῆς τῆς ἐποχῆς βέβαια δὲν περιέχει καμμιά θεόπνευστη Ἐπιστολή, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο κέρδος αὐτῆς τῆς φυλακίσεως φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ προεργασία καὶ ἡ συγγραφή ἐνός ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βιβλία τοῦ κόσμου, τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου. Ὁ Παῦλος αἰσθάνονταν, ὅτι τὸ προφορικὸ κήρυγμα του, ποὺ τώρα εἶχε διακοπῆ ἐπὶ τὸσον καιρὸ ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθῇ ἀπ' τὸ γραπτὸ κήρυγμα. Βέβαια στὰ κηρύγματα του στηρίζονταν πάντοτε στὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ τὰ πνευματικά του χαρίσματα, ἐπρωτιμοῦσε νὰ σκάβῃ στὰ βαθεῖα στρώματα τῶν ἰδεῶν τοῦ Θεοῦ, ποὺ τοῦ ἀποκαλύπτονται ἐν Χριστῷ. Ἦταν μιὰ προφητικὴ μυστικιστικὴ φύσι, ὁ Λουκᾶς ἐκτιθέτως εἶχε μέσα του μιὰ δυνατὴ ἱστορικὴ φλέβα. Ἔτσι οἱ δύο ἄνδρες συμπληρώνουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Διδάσκαλος καὶ μαθητῆς ἀλληλοσυμ-

πληρώνονται. 'Ο Λουκᾶς είναι ὁ ιστορικός κι' ὁ Παῦλος ὁ δογματικός. Γιατί στό κατά Λουκᾶν Εὐαγγέλιο εἶναι πειδ σαφῆς ἡ ἐπίδρασι τοῦ 'Αποστόλου τῶν Ἑθνῶν παρά τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἰουδαίας. Οἱ ἴδιες ἀπόψεις συχνά, οἱ ἴδιες γλωσσικῆς ἐκφράσεις, πρὸ παντός ἡ διήγησι γιὰ τὸν Μυστικὸ Δείπνο, πού μοιᾶζει πάρα πολὺ μὲ τὴ διήγησι τοῦ Παύλου, τόσο πού ἦδη οἱ πρώτοι ἐκκλησιαστικοὶ ιστορικοὶ νὰ θεωροῦν τὸ τρίτο Εὐαγγέλιο ὡς τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Παύλου.

Κι' ἓνα δεύτερο ἔργο φαίνεται ὅτι τὸ χρωστοῦμε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀφορμὴ νὰ συνταχθῆ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν προεργασία, σ' αὐτὴ τὴ φυλάκισι. Εἶναι οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. 'Ο «Εὐαγγελιστῆς» Φίλιππος, οἱ χριστιανοὶ τῆς Καισαρείας καὶ τῆς Ἰόππης ἔδιναν πολὺ ὄγκο γιὰ τὴν ἱστορία τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς νεαρᾶς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπεξεργασία φρονικᾷ ἀπότησε περισσότερα χρόνια. Μερικὰ πού φαίνονταν στὸν συγγραφέα σπουδαία, μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν περιστάσεων, ἔπρεπε νὰ παραλειφθοῦν. Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἔμενε στὴν Καισαρεία κι' ἓνας ἄλλος ιστορικός, ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, πού κρατοῦσε συντροφιά σὲ μερικὸν φυλακισμένον ἱερεῖς. Σ' αὐτὸν χρωστοῦμε τὶς πλούσιες εἰδήσεις γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ἄρα γε οἱ δύο ἄνδρες γνωρίσθηκαν μεταξύ τους;

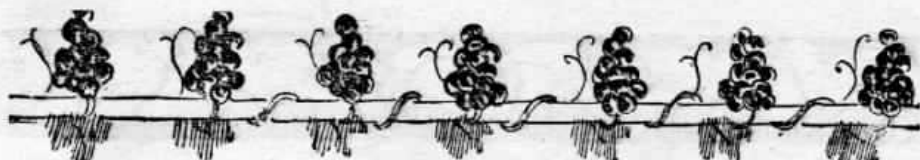
Ἡ φυλάκισι στὴν Καισαρεία βρισκόταν τώρα στό δεύτερο ἔτος καὶ ἡ θέσι

τοῦ Ἀποστόλου δὲν θάλλαζε ἴσως γιὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸ, ἀν δὲν ἄλλαξαν οἱ περιστάσεις ἀπὸ κάποιο αἱματηρὸ ἐπεισόδιο. Ἡ Καισαρεία ἦταν μία πόλι, ὅπου εἰδωλολάτρεις καὶ Ἑβραῖοι εἶχαν τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαίωματα καὶ συχνὰ δημοσυνοῦνταν αἱματηροὶ κομματικοὶ ἀγῶνες. Σὲ κάποια σύγκρουσι, ὅπου ἦσαν στὰ χέρια, νικῆθηκαν οἱ Ἕλληνας. Τότε ἐπετέθη ὁ Φίλιππος καὶ διέταξε τοὺς Ἑβραίους νὰ ἀδειάσουν τὸ δρόμο. Αὐτοὶ ἀνήθηκαν, ἡ φρουρὰ τοὺς ἐπετέθη, δημιουργήθηκε μιὰ ἀνθρωποσφαγὴ καὶ πολλὰ Ἰουδαϊκὰ στίτια ἔγιναν στάγτη. Ἡ κραυγὴ διαμαρτυρίας τῶν Ἑβραίων ἔφτασε ὡς τὴ Ρώμη, ὅπου ἐξασκοῦσαν μεγάλη ἐπιτροπή. Οἱ προστάτες τοῦ Φίλικος εἶχαν πεθάνει κι' ὁ ἀδελφός του Πάλλας εἶχε πέσει σὲ δυσμένεια. Ὁ Φίλιππος παύθηκε. Μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες του ὑπηρεσιακῆς ἐνέργειες, γιὰ νὰ ἐξευμενίσῃ κάπως τοὺς Ἰουδαίους, ἦταν νὰ δέσῃ τὸν Παῦλο πάλι μὲ ἀνυσιδεις καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ στὸν διαδόχου του, φυλακισμένο. Τὸ ἔτος τῆς μεταθέσεως τοῦ Φίλικος, τὸ 60 μ. Χ. εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πρὸ ἀξιόπιστες χρονολογίες στὴ ζωὴ τοῦ Ἀποστόλου(*)

J. HOLZNER

(*) Τὸ κομμάτι ὁλόκληρο εἶναι παρμένο καὶ πάλι ἀπ' τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Holzner, Paulus, πού ὅπως ἀναφέραμε στὸ προηγούμενον φύλλον μας θὰ κυκλοφορῆσῃ ὁλόκληρο σ' ἑλληνικὴ μετάφρασι ὑπὸ Ἰ. Κοτσωνῆ, ἔκδοσις τῆς «Δαμασκοῦ».

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΜΟΥ

Τὸ δέντρο πὸ ἀναστάτωσε τὸν κήπο μας
ἕνα πρωὶ πού, ἀνοίγοντας τὸ τζάμι,
ξεδίπλωσε στὰ μάτια μας τὸ θαῦμα του,
αὐτὸ τὸ καταπράσινο ποτάμι

πὸ χύνεται ἀπ' τὸ χῶμα πρὸς τὰ σύγνεφα
μέσα στὴν ἀνοιξιάτικη μαγεία,
τὸ δέντρο πὸ ἔρχεται κοντὰ προσφέροντας
τῶν ὠριμων καρπῶν τὴν εὐλογία,

τὴν ὁμορφιά, τὸ πλοῦτος, τὸ παράστημα,
μικρὲ μου φίλε, μὴ θαρρεῖς πὼς τάχει
κερδίσει δίχως αἷμα, δίχως δάκρυα'
τὸ δέντρο δοκιμάστηκε στὴ μάχη,

τὸ δέντρο πὸ ξεκίνησε παλεύοντας
στὸ μυστικὸ τὸ ριζοθόλημά του,
γενναῖο καὶ πολυμήχανο στ' ἀντίκρυσμα
τοῦ μὲ τὰ χίλια πρόσωπα θανάτου,

ὁ παλαιὸς πολεμιστὴς τὸ δέντρο μου,
οἱ ἐχθροὶ του ὁ βράχος, τὸ κρυφὸ σκουληκι,
ἢ δυναμίτις τοῦ νεροῦ. Τὸ δέντρο μου
σῶμα μὲ σῶμα ἐκούρσεψε τὴ νίκη.

Νὰ τώρα πὼς ὑψώνεται γαλήνιο,
ἐλεύθερο ἀπὸ φόβο κι' ἀπὸ πάθος,
μικρὲ μου φίλε, μάθε το, τὸ δέντρο μου
ἔχει νικήσει πρῶτα ἐκεῖ, στὸ βάθος.

ΠΑΙΔΙΑ ΧΩΡΙΣ ΠΑΤΕΡΑ

Χωρίς πατέρα, το παιδί...! Η μάνα, χωρίς τον σύντροφό της εκείνον που την αγαπούσε, την προστάτευε, την βοηθούσε με μύριους τρόπους, και που μαζί της έφτιανε όνειρα και σχέδια. Βέβαια, δεν είναι σήμερα πρώτη φορά που παλεύει μονάχη της. Αυτό είχε αρχίσει απ' τον καιρό του μετώπου που έπαιρνε άραιά-άραιά το ανεκτίμητο εκείνο γράμμα. Μά η ελπίδα την εστήριζε-ελπίδα που ζωντάνευε από τον πόθο-πως θα ξανάρθη ο άνδρας της, να-ναι μαζί της πάντα. Οι ευτυχισμένες μέρες του μέλλοντος θα σκέπαζαν αυτό το αγωνιώδες, το ανεκδήγητο, παρόν.

Τώρα όμως μαθεύτηκε η πικρή αλήθεια...

Ναί, το άπιστευτο, εκείνο που φέρνει σ' επανάσταση δλο τό είναι της, πρέπει να τό δεχθῆ, και ανάλογα πρέπει να ξαναφτιάξῃ ὅλη τῆ ζωῆ της, και να βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ της να ξαναφτιάξουν τῆ δικῆ τους. Γιατί είναι λαθεμένη ἡ ἰδέα πως ὅσο μικρότερο είναι ἕνα παιδί, τόσο λιγώτερο ἐπηρεάζεται, ἀν χάσῃ τὸν πατέρα του. Ἐχει παρατηρηθῆ πως συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Τὸ μεγάλο παιδί, παρ' ὅλη τὴν πραγματικὴ θλίψη του-μιλοῦμε για τῆ συνειθισμένη οἰκογένεια ὅπου ὁ πατέρας, παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματά του, είναι ἀγαπητὸς και χρήσιμος-τὸ παιδί αὐτὸ λογικεύεται, αὐτοελέγχεται, γνωρίζει ἄλλα πρόσωπα και πράγματα, και μπορεί ἀκόμα, ἀν πνευματικῶς προώρησε, ν' ἀξιοποιῆ συνειδητὰ τις τραγωδίες τῆς ζωῆς του. Ἀλλὰ τὸ μικρὸ παιδί, τὸ μωρὸ μάλιστα που δὲν ἔκλεισε τοὺς δώδεκα μῆνες, με τί ἐφόδια θὰ πληρώσῃ τὸ τε-

ράστιο και πραγματικὸ κενό-τὴν ὀριστικὴ ἐξαφάνιση τοῦ πατέρα; Είναι ἕνα κενὸν που βέβαια δὲν μπορεί νὰ τὸ διατυπώσῃ οὔτε νὰ τὸ ἀντιληφθῆ σαφῶς ἀλλὰ τὸ νοιώθει, τὸ ὑφίσταται, τὸ ζῆ. Ἀγοράκι ἢ κοριτσάκι, ποιὸς θὰ τοῦ φέρῃ νέα πνοή τὸ βραδάκι μετὰ τῆ ρουτίνα τῆς ἡμέρας; Ποιὸς θὰ τοῦ χαμογελάῃ ν' ἀναγαλλιάσῃ ἢ ψυχούλα του; Ποιανὸ ἢ παρουσία θὰ τοῦ συμβολίξῃ τῆ σταθερότητα και τὴν ἀσφάλεια, θὰ τοῦ ἐμπνέῃ αὐτοπεποίθησι; Ποιὸς θὰ ἐνδιαφέρεται για τὰ κατορθώματα και τὰ σχέδιά του, θὰ τοῦ δείχνῃ δουλειές, θὰ τοῦ ἐξηγήῃ τὸ πῶς και τὸ γιατί; Ποιὸς θὰ τοῦ λένῃ ποθητὲς ἱστορίες, θὰ τοῦ εὐρύνῃ τὸν ὄριζοντα, θὰ τὸν βοηθῆ σὲ ὄρθες σκέψεις; Ποιὸς θὰ τὸν βοηθῆ ν' ἀναγνωρίξῃ τὸ σφάλμα του, νὰ φέρεται κοινωνικά; Και ποιὸς θ' ἀνακουφίξῃ τῆ μητέρα, ὥστε και αὐτὴ νὰ μπορῆ, ὄχι κατάκοπη και νευρικομένη, ἀλλὰ ἰσορροπημένη ψυχικά, ν' ἀποδώσῃ ὅτι είναι στὸ ρόλο της για τὸ παιδί-ἰδίως τὴν τρυφερότητα, τῆ θαλπωρῆ, τῆ λεπτῆ κατανόησι τῶν προβλημάτων του; Ποιὸς θὰ στηρίξῃ τὸ κύρος τῆς μητέρας σὲ ζητήματα πειθαρχίας, ἰδίως ἐφ' ὅσον μεγαλώνουν τὰ παιδιά, και θὰ βοηθῆ ὥστε ἡ οἰκογένεια νὰ είναι για τὸ παιδί ἕνα περιβάλλον ἀρμονίας και τάξεως;

Σ' ἕνα μικρὸ τεύχος που ἐκδίδει ἡ New Education Fellowship στὸ Λονδίνο, με τίτλο «Παιδιά χωρὶς Πατέρα» (1) γίνεται μιὰ ἐνδιαφέρου-

(1) Susan Isaacs, M. A., D. Sc. Joan Riviere; Ella F. Sharpe: Fatherless Children.

σα προσπάθεια ν' αναλυθούν και αντιμετώπισθούν τα προβλήματα των οικογενειών αυτών, πού είτε εξ αιτίας του πολέμου, είτε άσχετα μ' αυτόν, έχουν στερηθή τον πατέρα. Νομίζω πώς θά ήταν χρήσιμο για τους αναγνώστες των «Ακτίνων» νά ρίχναμε μιὰ ματιά στο τόσο σπουδαίο κοινωνικό αυτό θέμα όπως μās τὸ παρουσιάζει τὸ τεύχος πὸ ἀναφέραμε. Στὸν πρόλογο, μαζί μὲ τὴν ἔμμεση πὸς τὸ θέμα θέλει πολλὴν ἀκόμη μελέτη, εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ λόγια, ταιριασμένα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλη χώρα: «Εὐχόμεθα κατὰθαθα ποτὲ νὰ μὴν ξαναὑπάρξῃ τόσο μεγάλη ἀνάγκη γιὰ ἓνα τέτοιο τεύχος». Τὰ ἀκόμη τραγικότερα παιδιὰ πὸν ἔχουν ἄσχε: καὶ τοὺς δύο γονεῖς δὲν εἶναι τοῦ θέματος, μολοντοῖ ἀρκετὲς παρατηρήσεις ἐφαρμόζονται καὶ στὶς δύο περιπτώσεις. Οὐτε ἐξετάζεται τὸ σπουδαιότατο θέμα ποῖα εἶναι ἡ στάσις τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας καὶ μάλιστα τοῦ κράτους, ἀπέναντι στὶς ἀπορφανεμένες αὐτὲς οικογένειες, καὶ πὸς ἐπιβάλλεται αὐτὴ νὰ βελτιωθῇ. Καὶ ἐμεῖς ἐδῶ, περιοριζόμεθα στὴν ἔρευνα τῶν ψυχολογικῶν καὶ πνευματικῶν φάσεων τοῦ ὄλου ζητήματος.

Εἶναι πολλές, καὶ συχνὰ ἀπίθανες γιὰ τοὺς μὴ εἰδικούς οἱ ἀντιδράσεις τῶν παιδιῶν, ὅταν χάσουν τὸν πατέρα τους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία καὶ τὴν ψυχρὸ σύνθεσίν τους, μὲ τὸν χαρακτήρα τοῦ πατέρα, μὲ τίς οἰκογενειακὲς συνθήκες, μὲ τοὺς συγγενεῖς, φίλους κλπ. Νήπια πὸν δὲν μποροῦν ἀκόμη ν' ἀρθρώσουν λέξι: δείχνουν ἐνίοτε καθαρὰ σύγχυσι, λύπη, καὶ ἀνησυχία γιὰ τὸν μπαμπὰ πὸν δὲν ἔρχεται. Ἄλλοτε οἱ ἐκδηλώσεις εἶναι πιὸ ἔμμεσες, ἢ νευρώσεις καὶ δυσκολίες διαγωγῆς ἐμφανίζονται σὲ μεγαλύτερη ἡλικία. Ἐνα ἔξυπνο κοριτσάκι, πὸν ὁ πατέρας τῆς εἶχε σκοτωθῇ στὸν πόλεμο προτοῦ γεννηθῇ, ἄρ-

χισε νὰ ἐρωτᾷ γιὰ τὸν μπαμπὰ μόλις μπόρεσε νὰ μιλήσῃ. Ὅταν τῆς εἰδείξαν τὴν φωτογραφία του εἶπε «Μπαμπὰς» καὶ τὴν φίλησε. Σὰν ἔγινε 2½ ἐτῶν ἔκανε σύγκρισιν τῆς φωτογραφίας μὲ τοὺς πραγματικοὺς μπαμπάδες ἄλλων παιδιῶν καὶ ἄρχισε νὰ ἀναζητᾷ ζωντανὸ μπαμπὰ δικὸ τῆς. Ἐρώτησε: «Γιατί δὲν μοῦ μιλά;» καὶ «Γιατί δὲν ἔρχεται ὁ μπαμπὰς μου;» Τῆς δόθηκε ἡ ἀπάντησι, πὸν δὲν θά σχολιάσωμε, πὸς ἀνέδραγε μὲ τὸ βομβαρδιστικὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ. Τότε τὸ κοριτσάκι ἄρχισε νὰ ἐρμηνεύῃ τὰ γεγονότα μὲ τρόπο χαρακτηριστικὸ. «Δὲν θέλει νάρθῃ νὰ μὲ δῇ;» Ἐτσι βλέπομε πόσο τὸ κοριτσάκι ποθεῖ νὰ συναναστραφῇ μὲ τὸν ζωντανὸ πατέρα τῆς, καὶ πόσο φυσικὰ ἡ ἀπουσία του βράζει τὴν ἀπογοητευτικὴ σκέψιν πὸς ἀδιαφορεῖ γι' αὐτὴν, πὸς δὲν τὴν ἀγαπᾷ. Ἄλλα παιδιὰ, βλέποντας πόσες στενοχώριες φέρνει ἡ ἀπουσία τοῦ πατέρα τους, καὶ πόσο τυραννιέται ἡ μάνα τους, καὶ ζητώντας μάταια νὰ βοηθήσουν κι' αὐτὰ στὰ ὑπέρογκα βάρη τῆς, λένε πὸς ὁ μπαμπὰς πὸν δὲν ἔρχεται καὶ δὲν βοηθεῖ εἶναι κακός.

Πολλὰ μικρὰ παιδιὰ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα, προσκολλῶνται στὴ μητέρα ὄχι μὲ τρυφερότητα ἀλλὰ τυραννικά. Φοβοῦνται μὴ τυχὸν χάσουν καὶ αὐτὴν, ἀλλ' ἐξ ἔσου φοβοῦνται μήπως χάσουν τὴν ἀγάπην τῆς, ἀφοῦ φαντάζονται πὸς αὐτὰ εἶναι ἡ αἰτία πὸν γάθηκε ὁ πατέρας τους. Ἄλλα μεταβάλλουν στάσι ἀπὸ ἑβδομάδα σ' ἑβδομάδα ἢ καὶ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, δοκιμάζοντας διαφόρους τρόπους νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ψυχικὴ ἔλλειψιν καὶ τὴν ἀνησυχία τοῦ πόνου. Ἄλλα πάλιν παιδιὰ ξεφεύγουν ἀπὸ κάθε πειθαρχία, ὄχι μόνον μὲ τὴν μητέρα τους ἀλλὰ καὶ στὸ σχολεῖο καὶ ἀπέναντι στὸν νόμο. Ἀψηφώντας κάθε ἐξουσία, φαίνεται σὰ νὰ ζητοῦν τὸν ἀφαντο πατέρα τους, ὄχι πιά σὰν ἐκεί-

νον που αγαπάει και οδηγεί, αλλά σαν δίκαιο κριτή που θα τιμωρήσει και θα περιορίσει. Παραθέτομε ακόμη μερικά από τα άπειρα μέσα με τα οποία το ύψουνηδητο του παιδιού προσπαθεί είτε ν' αντισταθμίσει την απώλεια του πατέρα, είτε να προστατευθῆ από πρόσθετες ζημιές που φοβάται: Ἡ κλεπτομανία, ἡ τέλεια ἀφροντισιά και ὀκνηρία, ἡ ταχύτατη υιοθέτηση και ἐγκατάλειψις ἀλλεπαλλήλων φίλων, ἡ προσποίησης ἄκρας φαιδρότητας, ἡ εὐθιξία που ἀπωθεῖ κάθε ἐκδήλωσι συμμόνοιας, ἡ δημοφιλία, ἡ νέκρωσι κάθε τρυφερότητας πρὸς ὅλους, ἀκόμη και πρὸς τὴν μητέρα-κατάστασις πολλῆ δυσμενῆς, γιατί κλείνει κάθε δρόμο γιὰ σωστή ἐπίδρασι.

Ἡ μητέρα που ἔχασε τὸν σύζυγό της πρέπει νάχη ἀμέριστη τὴν συμμόνοια και τὴν κατανόησι μας γιατί ἐνῶ ὁ τραγικὸς χαμὸς σφίγγει τὴν καρδιά της και παραλύει τὸ θάρρος, ἔχει συγχρόνως νὰ παλαίση ἐλομόναχη με πρόσθετους κόπους και βαρύτερες εὐθύνες. Συχνὰ τὴν τυραννοῦν οἱ σκέψεις, ἂν θὰ μπορέσει ν' ἀνταπεξέβληθ στο ὀικονομικὸ βάρος. Ἀλλὰ ἡ χήρα ὑφίσταται κάποτε και ἐιδικοὺς πειρασμοὺς και φαντασιώσεις. Εἶναι λ. χ. ἡ τάσις νὰ χρωματίξῃ τὴν νέαν κατάστασι της με τίς ἀναμνήσεις της παλαιᾶς, προτοῦ παντρευθῆ και νὰ ἐπανέρχεται σὲ μιὰ παιδικὴ και ἐφηβικὴ νοοτροπία. Εἶναι ἡ τάσις ν' ἀγανακτῆ με τὴν μοῖρα της ἀντι νὰ κυτάξῃ τὰ γεγονότα και ν' ἀγωνισθῆ. Εἶναι και ἡ παιδιάτικη τάσις που κάνει μιὰ στέρησι νὰ φαίνεται ὡς προσωπικὴ ποινή, δίνοντας τὴν ἐντύπωσι πὼς κάπως φταίει ἡ ἴδια γιὰ τὸ θάκατο του ἀνδρός της. Ἰδιαιτέρη σημασία ἔχει ἡ κατάπτωσι και ἡ ἀπογοήτευσι μιὰ και ἔλειψε ὁ σύντροφος ὁ ὀποῖος-καθὼς συμδαίνει και σὲ κάθε φιλία-με τὴν ἀγάπη του, τὴν ἐξάρτησι

του, τὴν ὑποστήριξι του, και τὴν πίστι του σ' αὐτὴν, τῆς παρεῖχε ἐνῶ ζούσε τὴν ἀπὴ ἀπόδειξι ὅτι ὡς προσωπικότης ζητεῖται, ἐκτιμᾶται, ἔχει ἀξία. Ἀσχημῆ, ἀφ' ἑτέρου, ὅσο και στεῖρα και δεσμευτικὴ τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ζηλοτυπία ἐναντίον ἄλλων γυναικῶν που φαίνονται πιδὸ τυχερῆς γιατί ἔχουν ἀκόμη τὸν σύζυγό τους.

Περιστοιχισμένη ἀπὸ αὐτοὺς και ἄλλους πολλοὺς πειρασμοὺς εἶναι φυσικὸ μιὰ χήρα μητέρα, πνευματικὰ ἀνεξέλικτη, νὰ ὑποπέσει σὲ σφάλματα που θὰ βλάψουν και αὐτὴν και τὰ παιδιὰ της. Ὑπάρχουν χήρες που ζητοῦν νὰ ξεφορτωθοῦν κάθε εὐθύνη, νὰ περιορισθοῦν σὲ μιὰ ρουτίνα. Κατοικώντας μ' ἕναν ἰσχυρὸ χαρακτήρα, συχνὰ με τὴν πεθερά τους, τῆς ὁποίας ἡ παρουσία ἐξασφαλίζει και κατὰ τοῦ κρυφοῦ φόβου μήπως ἐνδύσουν και σὲ πειρασμοὺς σεξουαλικῆς φύσεως. Τὰ παιδιὰ που χωρίς πτέρα πιά ἔχουν ἰδιαιτέρη ἀνάγκη νὰ σεβασθοῦν τὴν μητέρα, τὴν βλέπουν χωρὶς πρωτοβουλία, χωρὶς ὀντότητα, τὴν περιφρονοῦν και ἀπογοητεύονται. Ὑπάρχουν ἄλλες χήρες που ρίχνονται σ' ἕναν ἀνήσυχο τρόπο ζωῆς. Κάθετι ἡ χήρα πότε με τὸν ἕνα, πότε με τὸν ἄλλον, πουλάει τὰ ὑπάρχοντά της, πιάνει δουλειά, τὴν ἀφίνει, κάνει σὰ νὰ καταδιώκεται ὅπως πράγματι καταδιώκεται, ἀλλὰ ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες. Λέει ἐπιδεικτικὰ πὼς θὰ τὰ καταφέρῃ, ἀπορίπτει κάθε καλὴ συμβουλή. Μέσα σ' αὐτὸν τὸν τεχνιτὸ ἀνεμοστρόβιλο καταφέρνει, ὅστε οὔτε αὐτὴ οὔτε τὰ παιδιὰ της νὰ ἔχουν καιρὸ νὰ πενήθρουν.

Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ λύσι, μιὰ κακὴ λύσι, που ζητεῖ ν' ἀπαρνηθῆ τὴν πραγματικότητα. Οἱ μόνες λύσεις που ἀξίζουν εἶναι ἐκεῖνες ὅπου και ἡ μητέρα και τὰ παιδιὰ της, ἀνάλογα με τίς δυνάμεις τους, δέχονται και προσαρμόζονται πρὸς τὴν πραγματικότητα.

"Ετσι δὲν πρέπει καὶ ἡ χήρα μητέρα νὰ ἀρνήται στὰ παιδιά της, κάθε ἡλικίας, μιὰ φυσικὴ συμμετοχὴ στὴ θλίψη γιὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα τους. Ἡ προσποίησης εἶναι δὲν συνδέη τίποτε προξενεῖ ἀηδία σὲ τρίτους καὶ ἀπόγνωση στὰ παιδιά. Ἄφ' ἑτέρου ἡ μητέρα δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ ψυχικὰ ἀπὸ τὰ παιδιά της μιὰ ὑπερβολικὴ καὶ ἀφύσικη ἀντικατάστασι τοῦ πατέρα τους.

Ἡ μητέρα μπορεῖ ἀντιθέτως, μένοντας μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πραγματικότητος, νὰ καλλιεργῇ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν μνήμη τοῦ πατέρα, καὶ τὴν ἐμπνεύσει ἀπὸ τὰ καλά τῆς προσωπικότητός του. Ἄς ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀναστροφή τῶν παιδιῶν της ὄχι μόνον μὲ παιδιά τῆς ἡλικίας τους, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄνδρας καλοὺς πού νὰ ἠμποροῦν νὰ ὀδηγήσουν τὸ παιδί στὴ ζωὴ του. Ἄς ἔχουν καλὰ βιβλία τὰ παιδιά, καὶ εὐκαιρίες γιὰ ζωγραφικὴ, γιὰ πηλοπλαστικὴ, γιὰ χειροτεχνία, γιὰ σπῶρ· ἔδῳ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ πολὺ τὸ σχολεῖο.

Ἄς μετέχουν τὰ παιδιά σὲ συλλόγους παιδικούς μὲ καλοὺς ἀρχηγούς καὶ συμβούλους. Ἄς μετέχουν ἀπὸ τῶρα σὲ κοινωνικὰ χρήσιμη ἐργασία, ἴ. χ. ἐπιδιορθώσεις καὶ βελτιώσεις τοῦ σπιτιοῦ, κηπουρικὴ, πτηνοτροφία, μελισσοκομία, ἀναδάσωσι, ψυχγωγία γιὰ τὰ ἐντελῶς ὀρφανά, τὰ ἄρρωστα καὶ τὰ φυλακισμένα παιδιά, καὶ τόσα ἄλλα. Ἄς μελετοῦν καθὼς μεγαλώνουν, μὲ ἀξιους ὀδηγούς, πῶς θὰ ἔρθῃ μιὰ καλλίτερη μέρα, ὅπου εὐτυχέστερες γενεές δὲν θὰ χάνουν πρόωρα τὸν πατέρα. Ἀτὰ μᾶς λέγει γιὰ τὸ θέμα τοῦτο τὸ τεῦχος «Παιδιά χωρίς πατέρα» τῆς New Education Fellowship.

"Ὅσο ἀξιεπαινη καὶ ἂν εἶναι ἡ προσπάθεια τῶν τριῶν ἐπιστημόνων συγγρα-

φῶν, προξενεῖ ὄχι ἀπορία, ἀλλὰ κατάπληξι τὸ εἶναι ἐχειρισθησαν δυὸ τέτοια θέματα, τὸ θέμα τοῦ ὀρφανοῦ καὶ τὸ θέμα τῆς χήρας, καθὼς καὶ τὴν σχέσι μεταξὺ τῶν δύο, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, χωρὶς μιὰ λέξι γιὰ τὴ θέσι τῆς χριστιανικῆς ζωῆς στὸ πρόβλημα. Μὰ σήμερα στὴ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ πού ἡ ἀξία τῆς χριστιανικῆς πίστεως στὰ μεγάλα ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου-καὶ τέτοιο εἶναι τὸ θέμα μας-ἀναγνωρίζεται ἀπὸ κορυφαίους ψυχιάτρους (2), σήμερα ν' ἀντιμετωπίζονται τέτοια θέματα μακριὰ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ φῶς; Δὲν εἶναι μιὰ ἀδικία αὐτὴ ἀπέναντι στὴν ἴδια τὴ ζωὴ, μιὰ ἀδικία ἀπέναντι στίς χήρας καὶ τὰ ὀρφανά πού ἀφῆσε ὁ τελευταῖος πόλεμος, ὅταν τοὺς κόβωμε τὸ φῶς, τὴν παρηγοριά, τὴν πνευματικὴ ἡμορφία τῆς χριστιανικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος; Ἡ ἴδια ἡ ζωὴ ζητώντας τὰ δικαιώματά της φωνάζει πῶς αὐτὴ ἡ λύσι εἶναι ἡ δύναμι καὶ ὁ θρίαμβος τῆς χήρας καὶ τῶν ὀρφανῶν. Ποία εἶναι ἡ χριστιανικὴ λύσι τοῦ προβλήματος εἶναι ἓνα θέμα πού θέλει μελέτη καὶ ἐλπίζομε πῶς κάποτε οἱ «Ἀκτίνες» θὰ ἀπασχοληθοῦν μὲ τὴν μελέτη τοῦ ζητήματος τῶν ὀρφανῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ σκοπία. Σήμερα ἀρκούμεθα νὰ παρουσιάσωμε ἀπὸ τίς στήλας τῶν «Ἀκτίνων», τὴν ἀδικία πού γίνεται στίς χήρας καὶ τὰ ὀρφανά ὅταν ἐπιμένωμε στὴν ἀρνητικὴ στάσι γιὰ νὰ λύσωμε τάχα τὰ προβλήματά τους.

N. ΘΕΡΙΑΝΟΣ

(2) Βλ. «Ἀκτίνες» 1946 τ. 57 σ. 178-182 C. G. Jung: Ἡ ὑπόστασις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος στὸν ὀργανισμό.-Βλέπε, γερικώτερα, τὸ βιβλίο: «Εἰς τὴν ὄψησιν τῆς Ἀγάπης».-Ἐκδ. «Ἡ Δαμασκός».

ΜΥΡΟΦΟΡΕΣ

Γλυκοχαράζει! 'Απ' τήν ἀνατολή
παράξενες προβαίνουν ὀπτασίαις
—μισοδόουσαι, θαμπές φωτοχυσίαις—
πανώρηα προμηνῶντας μίαν αἰγή.

Συπνάζει ἡ Πλάση ἀργά, νοησιακῶς
καί τὸ σκοτάδι γίνεται πῶ ἀνάριο.
Σ' ἕνα οὐρανὸ ἀσυγνέφιαστο, καθάριο,
τ' ἀστρα ἀχνοδοοῦν δειλὰ, τρεμουλιαστά...

Καί κελνεσ πορευόταν αἰσπηγῆς,
τοῦ δάσκαλου θλιμμένες μυροφόρες
—τρεις ἦταν πονεμένες μαυροφόρες—
ἀχνές σὲ μισοσκοτάδο μορφές.

Τὸ μονοπάτι πῆραν τὸ στενὸ
ἀνάμμοσα ἀπὸ σκίνα καί μυρτοῦλες
—ἀλυγαριές, θυμάρια καί θαφνοῦλες—
τραβῶντας γιὰ τοῦ Τάφου τὸ βουνό...

Θλίψη ἢ θολή τους στάλαζε ματιά
κι' ὁ πόνος τοὺς ἐσπάραζε τὰ στήθεια.
Πέθανε Καίνοσ πού ἦταν Φῶσ κι' 'Αλήθεια
κι' ἡ ἐλπίδα ἐσβέστη ἀπ' τὴ φτωχὴ καρδιά.

Φτάσαν! Τὸ ἐλέμμα ὀφάνου τὸ θολο
τὸν τάφο ν' ἀντικρύσουνε. Πιγμένη
εὐγάζου κραυγὴ—ἡ Ταφόπετρα ριγμένη
καί τ' ἀχαντὸ Του μνήμα εἰν' ἀνοιχτό.

"Ἄγγελος πάλλευκος, πανώρηος, τίς θωρεῖ
στοῦ μνήματος τὴν πόρτα καθισμένος.
Μὲ τ' ἀγιοφῶσ δλόκληρος λουμένος,
γλυκὰ χαμογελάει σάν τοὺς μιλεῖ.

«Τὸν Σταυρωμένο θέλετε Χριστό;
Δὲν εἰν' ἐδῶ. 'Εγέρθηκε! 'Αναστήθη!»
Θέ μου! Τί κοχλασμός χαρῆσ στὰ στήθη!
Τί ἔκοταση σὲ ἐλέμμα τὸ θαμπό!

Τόση χαρὰ μαζὺ καί τόσο φῶσ!
Θαμπώνονται. Τὰ μάτια τους σφαλᾶνε
κι' ὡς πάλι ἀνοίθου, ἄγγελος, λάμψη, πᾶνε!
'Ο Τάφοσ μένει μόνον ὁ ἀνοιχτός.

Παίρνουν ξανά τ' ὀρητόλομο στρατι.
"Ἀνθη, πουλιά, γλυκὰ τίς χαιρετᾶνε.
Τ' ἀχνὰ τους χεῖλη—'Ανέστη! τραγουδᾶνε,
κι' ὀλοῦθε ἡ πλάση—'Ανέστη!—ἀχολοεῖ.

ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ

Ἦρθε μιά μέρα πού τὸ σχολεῖο δὲν εἶχε πιά ἄλλες τάξεις γι' αὐτόν. Τότε κατάλαβε ἀπὸ πόση στενοχώρια τὸν ἔβγαζε, τόσα χρόνια τώρα. Δὲν εἶχε νὰ συλλογιστῇ τί θάκανε παρατέρα, ὅσο οἱ ἄλλες τάξεις τὸν περιμεναν.

Ἄλλὰ σήμερα; Εἶχε ρίξει καὶ στὸν τελευταῖο στόχο, νὰ πάρῃ τὸ «ἄριστά» του στὸ ἀπολυτήριό τοῦ Γυμνασίου, καὶ τοὺς ἔβλεπε τώρα ὅλους χτυπημένους, κερδισμένους, πεσιμένους κάτω. Κανένας στόχος ὀρθιος, τίποτα πού νὰ τοῦ χρησιμεύῃ γιὰ ἄξονας, νὰ στρέφεται τριγύρω του.

Λίγο-λίγο εἶχε φτάσει στὴν ἐξώπορτα κάποιον σπιτιοῦ πού τὸν ἐσκέπαζε ὡς τώρα. Στὸ κατώφλι. Ἔβγαине στ' ἀνοιχτά. Κι' ἀκούγε ἀπ' ἔξω τὸ μουγκρητὸ τῆς ζωῆς τρομαχτικό. Ποιὸ ἐπάγγελμα νὰ βροῦ, ἀφοῦ ὅλες οἱ θέσεις ἦτανε πιασμένες; Τόσοι καναγαδίζουνε γιὰ μιά. Μὲ τί κουράγιο νὰ προστεθῇ κι' αὐτός; Δικηγόρος, Γιατρός; «Χωρὶς ὑποστήριξι, δὲ μπορεῖ νὰ βγάλῃ κανεὶς δέκατρα. Μόνο ὅσοι ἔχουν ἔτοιμη πελατεία...». Ἔτσι ἀκούγε ἀπὸ παντοῦ. Κι' αὐτός, πού δὲν ἔχει νὰ περιμένῃ ἀπὸ πουθενά;

Ἐστερα, στὸ σχολεῖο εἶχε νὰ κάμῃ μὲ λίγους, πού τὸν ἐγνώριζαν, ἤξαιραν τίς ἱκανότητές του καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν. Ἔτσι μπορούσε πάντα νὰ ἐπικρατῇ, νάμῃ ὁ πρῶτος μαθητῆς στὴν τάξι-κι'.

ἄς διάβαζε μοναχὰ στὸ δρόμο τὰ μαθήματα, κι' ὅλες τίς ἄλλες ὥρες κάθε λογιῆς ἄλλα βιβλία. Μέσα σ' ἐτοῦτο τὸ ἀνθρωπομάνι πού συνωστίζεται κι' ἀλληλοσπρώχνεται μὲ τοὺς ἀγκῶνες βάνανσα, ποῖός θὰ κάτση νὰ τὸν γνωρίσῃ, νὰ τὸν τιμῆσῃ καὶ νὰ τοῦ κἀνῃ θέσι;

Ὡς τώρα ὠμόρφαινε τὴ ζωὴ του τὸ γράμημο. Ἐλύτρωνε κάποιες ὥρες σκοταδιοῦ, συννεφιάς. Ἐπῆξε τὰ δάκρυά του σὲ λαμπρὰ κρύσταλλα. Ὅμως τώρα, ἂν ἤθελε νὰ κάμῃ κάτι, ἔπρεπε νὰ ριχτῇ ἀπάνω του μὲ τὰ μούτρα, μὲ τὰ δάλα του.

Ἡ Τέχνη κι' οἱ ὥρες τοῦ ὄνειρου θὰ πρέπει νὰ θαρτοῦνε γιὰ πάντα κάτω ἀπ' τὴν ψυχρὴ καὶ βάρβαρη τούτῃ ζωῇ. Εἶναι μπροστά του κιόλας ὁ ἀγαπημένος αὐτὸς νεκρός. Τὸ νοιώθει ἀπὸ τώρα. Διαβάξει γιὰ τίς ἐξετάσεις τοῦ Πολυτεχνείου-μόνο μ' αὐτὸ τὸ δίπλωμα λένε πὼς μπορεῖ κανένας νὰ ζήσῃ σήμερα, κι' ἔτσι γιὰ κεὶ τὸν σπρώχνει ὁ πατέρας του-καί, μπροστά στὸν ὄγκο τῆς δουλειᾶς πού τὸν περιμένει, καταλαβαίνει πὼς δὲν ὑπάρχει καιρὸς γιὰ τέτοια πράγματα. Ἐστερα, τὸ χειρότερο-ὅσο κι' ἂν κλεινῇ τ' αὐτιά νὰ μὴν τ' ἀκούσῃ, κάποια ἄφωνα χεῖλη τοῦ τὸ ψιθυρίζουν ἀπὸ μέσα του-τὸ χειρότερο εἶναι πού αὐτὲς οἱ μικρὲς παρηγοριὲς δὲν ὠφελοῦνε σήμερα. Ἄχ, αὐτὸ ναι τὸ πῶς τραγικό! Ἡ βαρβαρότητα δὲν ἐσοκότωσε

κᾶν-κι' ἔτσι δὲν ὑπάρχουν οὔτε νεκροὶ νὰ τοὺς κλάμης. Ἔδειξε πὼς δὲν ἦταν τίποτα αὐτὰ πού ἀγκάλιαζες. Ὑπαιθρο. Ἄερας κρύος φουσαίει ἐκεῖ πούθλεπες τὴ ζεστή φλόγα.

Ἄλλὰ δὲν εἰν' ἀπ' τις ἀνάγκες τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι πού δὲν ἔχεις ποῖο ἐπαγγέλμα νὰ διαλέξῃ. Δὲν εἰν' αὐτὰ, δὲν εἰν' αὐτὰ! Κάπου-κάπου τὸ καταλαβαίνει: Κάτι ἄλλο ἔλειψε ἀπὸ πάνω του καὶ τὸν κάνει νὰ τρέμῃ μπροστά στη ζωή! Ναι, εἰν' ἀλήθεια πὼς βρέχει ἔξω, κάνει κρύο καὶ γέμισαν λάσπες οἱ δρόμοι. Ὅμως μὲ χοντρά παπούτσια καὶ καλὸ ἀδιάβροχο σοῦ κάνει χαρὰ νὰ βγῆς σ' ἕναν τέτοιον πλοῖμο καὶ νὰ νοιώθῃς τίς μικρὲς σαΐτες τῆς βροχῆς νὰ τσακίζονται πάνω στὸ θώρακά σου.

Ἄλλ' αὐτὸς τώρα νοιώθει γυμνός, ὀλόγυτος, ξυπόλυτος. Δὲν φταίει ἡ βροχή-ἡ γύμνια του φταίει. Τὸν ἔβγαλαν κίβλας ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι, κάτω ἀπὸ ἕνα τοῖχο πού πολλαπλασιάζει τὸν ἦχο τῆς βροχῆς. Τὰ γυμνά του πόδια μὲ ἀγωνία ζητᾶνε κάποιο στεγνὸ μέρος νὰ πατήσουνε. Ἀνασαίνει τὴν ὑγρασία τῆς βροχῆς, κάπου-κάπου ὁ ἀέρας φέρνει ἴσασε τὴ ριγηλὴ γυμνὴ του σάρκα τὰ μαστιγώματά της. Κι' ὦρα τὴν ὦρα θὰ τὸν σπρώξουνε πὺρ κάτω ἀπ' τὰ νερένια σκοινιά πού θὰ τὸν τυλίξουνε μέσα στὸ οἶκος.

Αὐτὸ φταίει: Εἶναι μιὰ φτωγὴ ψυχὴ πού δὲν ἔχει πάνω στὸ κορμί της κανένα ρούχο.

Τὰ εἶχε καὶ τίχασε; Πῶς; Καὶ γιατί δὲν τὸ κατάλαβε;

*

Βρέθηκε φοιτητὴς στὸ Πανεπιστήμιο. Αὐτὸ τοῦδωσε μιὰ μικρὴ παρηγοριά! Σαναβοῦρε πάλι ἕνα πρόγραμμα, μιὰν αἴθουσα ὅπου πηγαίνει κι' ἀκούς τὸ μάθημα. Ἐχουν ἔτσι οἱ μέρες σου κάποιο χρέος, δὲν τρέμεις, καθὼς βλέπεις νὰ ἑπιμερῶνῃ μιὰ καινούργια μέρα χωρὶς

νᾶχῃς τίποτε γιὰ νὰ τὴ γεμίσης. Θάτανε πολὺ ὥραϊα, ἂν τὰ μαθήματα ἦταν ἀρκετά, ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα ζητήμα ἂν εἶχε δυὸ ὥρες παραῶσι τὴν ἡμέρα. Ἰσα μόνον γιὰ νὰ κρατηθῆς στὰ πόδια σου. Μιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ βγῆς, πρῶτ' κι' ἀπόγευμα, ἀπ' τὸ σπίτι σου. Ἄλλοιὼς δὲν θάταν ἄλλη λύσι παρα νὰ μονιμοποιήσης τὴ νύχτα, νὰ μείνῃς στὸ σκοτάδι τοῦ κρεββατιοῦ καὶ τὴν ἡμέρα.

Θὰ σηκωθῆς λοιπὸν ἀπ' τὸ κρεβάτι, γιατί ἔχεις μάθημα. Τὸ μάθημα εἶναι δέκα ὡς ἔντεκα. Ἄχ, γιατί νάνα τόσο μίσηρη, τόσο μετρομένη, ἡ δόσι αὐτὴ τῆς παρηγορίας; Δέκα ὡς ἔντεκα. Πρὶν ἀπ' τίς δέκα ἡ μεγάλη αἰθουσα εἶναι κλειστὴ ἢ, ἂν τύχῃ καὶ βρεθῆς ἐκεῖ, θὰ ἴδῃς ἄλλα πρόσωπα ἀγνωστά, ἀκατάληπτα μαθήματα καὶ θέματα. Δὲν εἶναι γιὰ τοὺς πρωτοεῖς.

Μὲ χίλια βάσανα θάρθη κι' ἡ ὦρα γιὰ τὸ δικὸ σου μάθημα-ἡ ἀνέβη ὁ καθηγητὴς στὴν ἔδρα. Καμμιά φορὰ δὲν ἔρχεται, κι' ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τόση μάταιη ἀναμονὴ σηκῶνεσαι καὶ φεύγεις ἀργά-ἀργά. Ἄλλὰ κι' ἂν ἔρθῃ, μόλις πού σοῦ στάζει λιγάκι ἀπ' τὸ φάρμακο. Πρὶν τελειώσῃ ἡ ὦρα καλὰ-καλὰ, οἱ τριγυρινοὶ σου ἀρχίζουν νὰ χτυπᾶνε τὰ πόδια τους, κι' ὁ καθηγητὴς φεύγει.

Ἀλήθεια, αὐτοὶ οἱ τριγυρινοὶ. Τί χάος ἀπὸ ἀγνωστο κι' ἀκατανόητο! Κάτι μεγαλόσωμα παιδιὰ μὲ μακροῦνὰ παντελόνια καὶ μὲ κολλάρα, πού χοροπηδᾶνε πίσω στὰ θρανία, βολοδέρνουνε δῶ κι' ἐκεῖ, ἀγορεύουνε κοινωνίας τὰ χέρια τους σὰ φτεροῦνες ἀνεμόμυλον, χασογελᾶνε ἀνοιγοντας τὸ στόμα ἴσασε τ' αὐτιά, φωνάζουνε, χτυπᾶνε χέρια καὶ πόδια, σφυρίζουνε, φτιάνουν ὅλη αὐτὴ τὴ φασαρία πού κάνει τὴν αἴθουσα νὰ μοιάζῃ μ' ἕνα τεράστιο καζάνι πού κοχλάζει. Σ' ἐνοχλοῦνε τὰ μεγάλα κορμιά, ἡ ἀνδρική ἐμφάνισι αὐτῶν τῶν παιδιῶν. Σαρνιαίεσαι μὲ τίς χοντρές

γεροῦνκλες τοῦ διπλανοῦ σου, μὲ τὰ πελώρια κανιά τοῦ ἀλλοινοῦ, μὲ τὰ περιποιημένα μοντέρνα ρούχα τους πού κάθε στιγμή λές και μένοῦμε πίσω, γιατί αὐτὸ τὸ παλαβὸ κορμὶ πού ἀταίριαχτα τυλίγουν τὰ μακριὰ πανταλόνια, ὅλο και πάει νὰ φύγη.

Λίγο-λίγο περνοῦσαν τὰ χρόνια κ' ἄρχιζε νὰ τους γνωρίζη. Τάχασε βλέποντας πὼς ἐκεῖνο πού τους ἐμφύχωνε, αὐτοὺς ποῦδιναν τὸν τόνο ἐκεῖ μέσα, ἦτανε κατὶ σὰν τρέλλα: Ἡ μανία νὰ ξεπεράσουν γρήγορα ὅτι πειὸ σπουδαῖο εἶχε νὰ δεῖξῃ ὁ κόσμος. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἀξίες, δίχως ἄλλο. Μελετημένα παιδιὰ, πούξεραν κίβλα ἀπὸ καναδιὸ ξένες γλώσσες και παρακολουθοῦσαν τίς τελευταῖες εὐρωπαϊκὲς ἐκδόσεις. Ἀλλά, τὸ κυριώτερο, ἦτανε ταλέντα, φλόγες πούχανε ξαφνιάσει τους δασκάλους τους στὸ σχολεῖο, καθὼς τίς ἔδλεπαν νὰ ξεπετιοῦνται μόνες τους, μυστηριακὰ δημιουργήματα τῆς ψυχῆς. Ἀλλά κείνη ἡ φλόγα ἄναβε και κόρωνε τώρα, ξέφρανε μέσα στὴν ἐλεύθερη σύγκρουσι, στὸ καζάνι ἐκεῖνο τῆς ὁδοῦ Σίνα.

Ὁ Μανολέζης, πού μιλοῦσε γιὰ ὅλες τίς μεγάλες προσωπικότητες, ντόπιες και ξένες, σὰ νάχε μαζί τους στενὴ γνωριμία. Ἐνα μέλος πὲς τοῦ Καί ντ' Ὀρσαί, πού τρίβει τὰ μάτια σου πὼς βρέθηκε δῶ μέσα, φοιτητῆς τῆς Νομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ὁ ἄλλος, πού φοράει-τόσο χαριτωμένα, φωνίζοντε τὰ μάτια του-ἕνα δίχρομο κασὸλ, λέει πὼς ἐσπούδαζε στὴ Γρενοβλ, ἔχει στὸ στόμα του ὅλη τὴν ὥρα τίς ξένες λουτροπόλεις και εἶναι γεμάτος μιλαζέδικη περιφρόνησι γιὰ ὅτι συμβαίνει γύρω του. Ἐκεῖνος μὲ τὰ πανύψηλα πόδια. Λές πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τοποθετημένος στὴν κορφὴ μιᾶς κολόνας, πού τὴ σούρνει μαζί του ὅπου κ' ἂν πάη. Ἐχει και βάρσο, δύο τερά-

στιες παπούτσες μὲ κατὶ πλατεῖες γλώσσες κρεμασμένες ἀπ' ἔξω, ἀληθινὰ τέρατα. Ἐκεῖ πάνω στὴν κορφὴ, ἕνα τοσοδοῦλι κεφαλάκι ὅλο γέρονε δῶθε-κείθε μὲ σκέρτσσο και μιλάει ψευδιὰ, δὲν μπορεῖ νὰ προσέρη τὸ ρῶ. Κι' αὐτὸς τὰ ἴδια. Μιλάει μ' ἀπόλυτη σιγουριὰ γιὰ ἔξωτερικά, οἰκονομικά, πολιτικά, γιὰ ὅλα. Ἐχει δικές του τροποποιήσεις γιὰ τὴν τάδε και τὴν δεῖνα θεωρία. Μιλάει γιὰ τὸν Nietzsche σὰν νὰ τοῦκανε χρόνια παρέα, γιὰ τὸν Spinoza, λές και τὸν εἶχε ὁ πατέρας του οἰκονόμο στὴν περιουσία του, γιὰ τὸν Hegel σὰ νάταν ὁ δάσκαλός του τῶν ξένων γλωσσῶν. Κι' ἀκόμα ὁ Κορδόςης, αὐτὸς στὴν κορφὴ: Ἐνα γεροφτιαγμένο, κοντόσωμο παιδι μὲ τετραγωνες μασέλες. Στὰ μάτια του ἔβλεπες ἕναν τοῖχο, ἕναν χοντρὸ και στέρεο τοῖχο μὲ ἴσια ἐπιφάνεια. Ἀπάνω του κοντούλαγε ἡ ματιὰ σου κ' ἔλεφτε πίσω. Αὐτὸς ἔλεγε πὼς ἦταν δαιμόνιος. Στὴν πατρίδα του εἶχε διατρέψει κ' ἦρθε ἔδῶ γιὰ νὰ καταπλήξῃ. Ὅπου τὸν ἔπαιρναν οἱ ἄλλοι στὰ χέρια και τὸν ἐτριγυροῦσαν χωρὶς νάχη καμμιὰ ἀντίρρηση. Μιὰ μέρα τὸν ἐπῆγαν ἔτσι, σηκωτόν, «ἐν θριάμβῳ» ὡς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου. Κι' αὐτὸς, ἀπὸ τους ὤμους τῶν «κόπαδων», δόστου νὰ χαιρετᾶ τὰ πλήθη! Κι' ὅμως αὐτὸ τὸ παιδι ἦτανε τόσο μελετημένο και σουμίγαγε γιὰ τὸ κάθε τι μὲ τὴν λογικὴ, ὥστε ἄρχιζες και σὺ ν' ἀμφιβάλης, μήπως εἶχε δικηο νὰ μὴν τοῦ φαίνεται ἀταίριαστη ἡ θριαμβεντικὴ του παρέλασι.

Ἄλλ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ τί μοροῦσε νὰ κρατήση γιὰ τὸν ἑαυτό του ὁ Νίκος; Ἦτανε κ' αὐτὸς κάποτε μελετημένος, ἔνοιωθε τότε μέσα του κάποιο ταλέντο. Ἀλλά τώρα, πρῶτα-πρῶτα αὐτὸς εἶναι ψυχρός, τόσο ψυχρός ὥστε νομίζει πὼς δνειρεύεται μέσα σ' ἐκείνους τους ἐνθουσιασμοὺς, σ' ἐκείνη τὴ θέρημ πού

φτάνει ὡς τὴν τρέλλα. Ἄδύνατο νὰ σηκωθῆ αὐτὸς ἀπάνω, ν' ἀνάψῃ τὰ μάτια, ν' ἀνεμίση τὰ χέρια, νὰ μιλήσῃ πολεμῶντας νὰ στείλῃ τὰ λόγια του νὰ χαϊδέψουν κιματιστὰ τοὺς ἀκροατές, νὰ κάμῃ τὰ μάτια τους νὰ λιγωθοῦν κ' ὕστερα νὰ τοὺς δέσῃ χωρὶς νὰ τὸ πάρουν εἶδῃσι, ἀφρίνοντάς τους μόνο τὰ χέρια ἐλεύθερα, γιὰ νὰ χειροκροτοῦνε σὰ λυσσασμένοι. Ἄδύνατο! Νοιώθει σὰ δέντρο χτυπημένο ἀπὸ τσεκουριά, σὰν ἀνάπηρος. Πρέπει ν᾿ῶρθῃ ὁ ἄλλος κοντά του, εὐγενικός καὶ καλοντυμένος ὅσο χροιαζέται γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλή, κ' ἀκόμα πρέπει αὐτὸς ὁ ἄλλος νὰ σπᾶσῃ τὸν πάγο πού θὰ τοὺς χωρίσῃ. Ὁ Νίκος θᾶναι, μάλιστα, ἐπιφυλακτικός, δὲν θ' ἀπλώνῃ τὴν κουβέντα πειὸ πέρα ἀπὸ κεῖ πού θὰ τὴν τοποθετῇ ὁ ἄλλος: Κι' ἂν ἀνοιχτῇ λίγο, θὰ τὸ κάμῃ δοκιμαστικά, ἔτοιμος νὰ γυρίσῃ πίσω, μόλις τρακάρῃ σὲ βράχο.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαῖο δὲν εἶν' αὐτό. Τὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς τώρα ὁ Νίκος νοιώθει μέσα του ὅλες τὶς φωτιές σβυσιμένες. Στάχτη πού ἄλλο δὲν κάνει παρά νὰ θημίζῃ τὴ φλόγα πού κάποτε ἄλλοτε, ἀσύλληπτη, πότε κάτω, ἄλλα πότε μὲ μῆς ἀπάνω, λαμπάδιασε δῶ πέρα.

Τὶ κάθεσαι καὶ συζητᾷς λοιπὸν, ἀφροῦ δὲν ἔχεις φτερά;

Στὰ πόδια σου τρίζουν οἱ στάχτες πού πατᾷς!...

*

Καμμιά φορά, μαραζοιμένος ἀπὸ τοῦτα τὰ αἰσθήματα, πνιγάτανε καὶ ζήτηγε νὰ τρέξῃ κ' αὐτὸς, σὸ μοναδικὸ δρόμο πού ἀνοίγοτανε μπροστά του: Νὰ γνωριστῇ μὲ τοὺς σπουδαίους ἐκείνους, μὲ τὰ μεγάλα τζάκια, ν' ἀνακατευτῇ στὶς παρέες καὶ στὶς κινήσεις τους. Ἦταν ἔξυπνος καὶ θὰ μάλωνε τὰ κενά, μὰ πού αὐτὸς δὲν μπορούσε νὰ μιλήῃ γιὰ τὶς προσωπικότητες τοῦ αἰῶνα σὰν νᾶταν πρωτοξάδεφρά του. Εἶδε

ὅμως πὼς δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐχολο, αὐτός, ἓνα φτωχόπαιδο, νὰ τροντάσῃ ἀνάμεσα σ' αὐτούς, πού κουβαλοῦσανε μαζί τους, στ' ὄνομά τους, στὰ ὄραϊα τους κουστοῖα, στὶς γκέτες, στὰ μονόκλ καὶ στὰ σκληρὰ πού φορούσανε κάποτε, τ' ἀποκτητήματα τῆς καταστροφῆς μῆς ὀλάκαρης οἰκογένειας, πούχε παλέψῃ γι' αὐτὰ σὲ δυὸ καὶ κάποτε σὲ τρεῖς γενεές. Ἄλλωστε τοῦλειπαν καὶ τὰ ὀγκὰ μέσα: Ἐκεῖνοι ἤξαιραν ξένες γλώσσες, πού τὶς μάθαιναν ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ σὸ σπίτι τους, εἶχαν ὅ,τι βιβλία θέλανε καὶ τοὺς τριγύριζαν τόσο ἀνθρωποὶ πού τοὺς ἔδιναν ἄερα κ' ἦταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς ἀνοίξουν κάθε πόρτα. Μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς διαφορὲς κ' ἡ μεγαλύτερη πηγαία ἀξία χάνεται, ἐξουδετερώνεται. Τὸ εἶδε αὐτὸ ὁ Νίκος στὶς ἀσκήσεις πού τοὺς ἔβαζε κάποιος καθηγητής. Καλὰ, σ' ἐκείνες πού ἦταν ζήτημα μελέτης, βιβλιογραφίας, δὲ μπορούσε νὰ πᾶσῃ χαρτωσιά. Ἄλλὰ σὲ μιὰν ἄλλη, γύρω ἀπ' τὴν ἐρημνεία μετρημένων διατάξεων κάποιον νόμου, τὸ ταλέντο τὸ δικό του μύρεσε νὰ θαυματουργήσῃ: Ἀπόδειξε τετραγωνικά, μὲ τρόπο πού δὲν ἔπαινε ἀντίρρηση, πὼς δὲν ὑπῆρχε ζήτημα: Ὅποια λύσι κ' ἂν δεχότανε κανεὶς, σὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα ἔπρεπε νὰ καταλήξῃ. Κουταμάρες ἦτανε λοιπὸν ὅλες οἱ συζητήσεις, ὅλες οἱ σοφίες κ' οἱ παρατομπές τῶν ἄλλωνῶν. Αὐτὸ δὰ πᾶ δὲν ἦταν ἀπάντησι, ἦτανε «τίναγμα τοῦ μάγκου» σὸ πανελιστημιακὸ αὐτὸ παιγνίδι.

Ὁ καθηγητής δὲν τὸ ἄφησε ἀπαράτητο, τὸ ἐγκωμίασε, καὶ πολὺ μάλιστα. Ἄλλὰ τί τ' ὄφελος, ἀφροῦ ἐπαίνεσε καὶ τόσες ἄλλες ἐργασίες κ' ἔκαμε πὼς δὲν κατάλαβε τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς δικῆς του, αὐτὸ πού τὴν ἔκανε μοναδική;

Ἄλλὰ καὶ πάλι αὐτὰ τὰ ἐμπόδια δὲν βάραιναν καὶ πολὺ. Ἐκεῖνο πού τὸν ἔ-

βγαλε ἀπ' τοὺς ὄμιλους τῶν «σπουδαίων» πὺν σουλαταρίζαν κ' ἀγόρευαν μπρὸς ἀπὸ τὴν ἔδρα, καὶ τὸν ἔστειλε πρῶα στὴ θέσι του, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ μπροστινά θρανία, δὲν ἦταν ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἦταν μέσα του:

Ἔνοιωθε τόσο κούφιος αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, τόσο συχαμερὴ τὴν προσπάθεια πὺν θύγε νὰ κἀμῃ γιὰ νὰ κερδίσει κ' αὐτὸς τὸ παιγνίδι καὶ τόσο τιποτένιο τὸ ἀποτελεσμα τῶσων κόπων. Τοὺς εἶχε πλησιάσει πολὺ, μίλησε μαζί τους, σχετίσθηκε, πῆγε ἀκόμη στὸ σπίτι τους σὰν φίλος. Καὶ τὸν ἔδλιψε ἢ φτώχεια τους. Δὲν εἶχαν οὔτε τὴ λάμψη τῆς καλῆς καρδιάς πούχε ἰδεῖ σ' ἄλλα παιδιά, τὸν καιρὸ τοῦ σχολείου. Τοὺς εἶχε ἀπορροφήσει ἢ μανία τους, τοὺς εἶχε κἀμει στεγνῶν σὰ νάταν ἀπὸ ξύλο. Δὲν ἦταν ἄξιοι οὔτε μιὰ καλόκαρδη συντροφιά νὰ δώσουν. Ἡ ἐπιτυχία μέσα στὴ ζωῆ, αὐτὸ ἦτανε-στὴν καλύτερη περίπτωση, γιὰτὶ μπορούσε νάσαι κ' ὁ ἀκριβισμὸς κ' ἡ ψευτοελπίδει-τὸ τέρομα κ' ὁ σκοπὸς αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Μὰ ἔνοιωθε ἀπὸ τώρα ὁ Νίκος πὺς θάταν ὁμοια ἄδειος, κ' ἂν ἔπλεε μέσα σ' ἓναν ὠκεανὸ ἀπὸ τέτοιες ἐπιτυχίες. Ναι, δὲ σου λέω, γιὰ λίγο σὲ κάνουν χαρούμενο, σὲ ζωηρεύουν. Τὰ φῶτα, οἱ στολισμένες αἰθούσες, οἱ τόσες φιλοδοξίες τῶν ἄλλων πὺν ζηλεύουν, τὰ χειροκροτήματα στὸ τέλος καὶ τὰ συγχαρητήρια, σὲ κάνουν νὰ ξεχνᾶς, ὅπως ἓνα δυνατό κρασί. Ὅμως θάρρη ἢ ὠρα πὺν θὰ πᾶς στὸ σπίτι σου, θὰ βγάλῃς τὸ σκληρὸ κολλάρο, τὸ σμόκιν, καὶ θὰ φορέσης πάλι τὰ ἴδια τὰ συνηθισμένα ρούχα τοῦ σπιτιοῦ. Μέσα στὸ ἴδιο περιβάλλον θάσαι πάλι ὁ ἴδιος, ὁμοια κούφιος ὅπως καὶ πρὶν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν μπροτῆ μέσα στὴ μοναξιά τῆς κἀμαράς σου νάσαι γεμάτος καὶ χαρούμενος. Ὅχι λοιπὸν πὺς δὲν χρειάζεται ἢ ἐπιτυχία. Ἀλλὰ δὲ γεμίζει μ' αὐτὴν ἢ ἄδεια ζωῆ.

Θὰ πῆς πὺς εἶναι βλακεῖες αὐτὲς οἱ θεωρίες γιὰ «γεμάτη ζωῆ»! Πῆς ὅ,τι θέλεις. Βλακεῖες, ξεβλακεῖες, γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἔνοιωθε ὁ Νίκος πὺς αὐτὲς ἦτανε τὸ αἷμα του, ὅπου νὰ τὸν ἔκοβες, αὐτὲς θάβρισκες.

Ἄφησε λοιπὸν τοὺς «σπουδαίους», ἂν κ' αὐτοὶ δὲν ἔπαψαν νὰ τὸν ὑπολογίζουν, χάρι στὴν καλὴ του ἐμφάνισι στὰ φροντιστήρια καὶ τὰ «ἄριστα» τῶν ἔξετάσεων, καὶ πῆρε βουτιά μέσα στὸ πλήθος πὺν συνωστιζότανε στὰ θρανία. Τὰ ἐνδιαφερόντα τους αὐτῶν ἐδῶ ἦτανε τ' ἀθλητικὰ παιγνίδια, τὸ καφφενεῖο καὶ τὰ κορίτσια. Τ' ἀθλητικὰ τοῦ ἄρεσαν καὶ τοῦ Νίκου. Τὶς περισσότερες ὥρες του, ὅταν βρίσκεται κάτω καὶ δὲν ἔχει μᾶθημα, στὸ γυμναστήριο τὶς περνᾶει. Ὅμως τ' ἀθλητικὰ στέλνουν ἄλλοῦ τὸ ἀποτελεσμα τους. Σὲ ὀπλίζουν, σοῦ δίνουν τόσες χρήσιμες ἐπιδεξιότητες, κ' ἀκόμα σὲ κάνουν νὰ κυττᾶς θαρρετὰ μπροστά. Σὲ παραδίνουν ἓνα ἐργαλεῖο, ἀκονισμένο καὶ κουρδισμένο στὴν ἐντέλεια. Ὅμως πρὸς τί; Γιὰ νὰ νοιώθης πειὸ θλιβερὴ τὴ σκουριά πὺν θὰ τρώῃ τὶς γυαλιστερές του ἐπιφάνειες, καθὼς θὰ μὲν ἀχρησιμοποῖητο; Τὸ δρῶμα γίνεται ὀξύτερο ὅταν τὸ ἐργαλεῖο πὺν μαρᾶζώνει ἀχρηστο στὴ γωνιά, εἶναι καινούργιο, στέρεο, μ' ὄλες τὶς τελειοποιήσεις, καὶ λείπει ὁ τεχνίτης πὺν θὰ τὸ μεταχειριστῆ. Τ' ἄλλα πάλι, ὁ περιβόητος σεξουαλισμὸς, ἢ ἀλήθεια εἶναι πὺς μοιάζουν πολλὴ μὲ τὸ χασίσι. Χρωματίζεις ἔτσι μερικὲς ὥρες. Κάνεις τὸ κεφάλι σου νὰ φουντώνῃ, τόσο πὺν δὲν βλέπεις πιά μπροστά του τὸ καταθλιπτικὸ χάος. Μόνον πὺν ἐνῶ ἢ κοινωνικὴ ἐπιτυχία σ' ἀφίνει τοῦλάχιστον στὸ βιάθος ὅπως ἦσουν καὶ πρὶν, ἐτοῦτα ἐδῶ λίγο-λίγο θὰ ἰδῆς πὺς σὲ σκάθουν ἀπὸ μέσα. Φτεναιώνουν τὸν ὅποιο θῶρακα πὺν σὲ φιλᾶει ἀπὸ τὸν πόνο.

Ἐγνώρισε τώρα καὶ τοὺς ἄλλους ὁ

Νίκος, αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα, πότε νὰ χωθοῦνε στὸ καφενεῖο καὶ νὰ πάρουν στὰ χέρια τὴν τραπούλα. Πήγε μαζί τους, ἐκάθησε μὲ τὶς ὥρες, ἀλόκληρα βροχερὰ ἀπογεύματα, γύρω ἀπ' τὰ μαγικά τουτὰ τραπουλόχαρτα, ποὺ θεριεθόν καὶ γίνονται ὁ κόσμος ὅλος. "Ὅταν βραδυοῖσι πιά καὶ φεύγεις μοναχὸς μέσα στὴ νύχτα, σηκώνοντας τὸ γιακὰ τοῦ παλτοῦ σου, εἶσαι σὰν ὑπνωτισμένος.

Αὐτὴ ἡ ἀσχολία ἔχει πιὸ ἔντονο τραγικὸ χόσμα: Ἐχεις κάποτε γάμο, ἔφτασες τὸ γάμο, ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶσαι πιὰ παρκατάω. Τίποτε-οὔτε τὰ προσωρινὰ γιατροσόφια δὲν ἔχουν πέρασι σ' ἐσένα. Καὶ βιάζεσαι τότε στὴ γραμμὴ, μιὰ-μιὰ, τὶς ὥρες αὐτὲς ποὺ τόσο τὶς πονᾶς κι' ὅμως δὲν ξέρεις τί νὰ τὶς κάμεις, καὶ μ' ἓνα κίνημα ἀπελπισίας τὶς σκοτώνεις!

"Ἐνοιωθε πὼς ἦτανε ψυχικὰ ζαρωμένος, σὰν ἓνα ψυματικὸ πνευμόνι ποὺ τὸ ἀχόηστεψαν. Μὴν παίρνοντας τὸν ἀέρα ποὺ τοῦ χρειάζεται, κρεμεῖται σὰν ἀθλιο κορυεῖλι μέσα στὸ κοίλωμα τοῦ στήθους. Δὲν εἶχε καὶ φίλους. Γιὰ νάχης φίλο πρέπει νὰ διαθέτῃς κάποιο περίσσειμα, νάχης κάπως ἰσορροπήσει. Ἐνὼ σταν σὲ δέρονιν ὅλοι οἱ καιροὶ καὶ δὲν ἀκοῦς ἀπὸ μέσα σου καμμιά φωνή, ὅλο καὶ περισσότερο κλείνεται στὸν ἑαυτὸ σου-κι' ἄς ζητᾶς ὁλοένα καὶ περισσότερος κόσμος νὰ σὲ τριγυροῖ. Βάνεις ἀπὲς, λαχταρώντας ν' ἀκοῦσῃς ἐκεῖνο τὸ μαγικὸ ψέθυρο ποὺ θ' ἀνέβῃ σιγὰ σὰ γοητευτικὸ τραγοῦδι. Θὰ πῆς πὼς τότε νοιώ-

θεις πιὸ πολὺ τὸ φίλο καὶ τὴν ἀνάγκη του. Κι' ὅμως δὲν εἶν' ἔτσι. Αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ μόνο γιὰ τὸ βαθμὸ τῆς ψυχικῆς ἀνάγκης ποὺ ἔχεις ὑπ' ὄψει σου, ὅπου τοιλάχιστον εἶναι ξεκαθαρισμένες οἱ ἀνάγκες. Κατέβα ἓνα σκαλοπάτι πιὸ κάτω-στὸ χάος-καὶ τότε θὰ ἰδῆς ὅλους τοὺς τριγυρινούς νὰ φεύγουν διωγμένοι, νὰ στροβιλιζοῦνται σ' ἓνα μπερδεμα μαζί μ' ὅλα τὰ πάντα. Δὲ μένουνε τότε παρὰ διὸ ἀφηγιασμένα χέρια ποὺ βαστάνε ἓνα θολό, συννεφιασμένον κεφάλι.

Εἶχε μονάχα κάτι γνωστοὺς, παρῆες στὸ Γυμναστήριο, στὴν αἴθουσα τῆς Σχολῆς ὡς ποὺ νάσθη ὁ καθηγητῆς, στὸ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι. Τὶ φτώχεια ἔδερονε τὶς γνωριμίες ἐτοῦτες! Κανένας δὲν ἔστεργε νὰ δώσῃ τίποτα ἀπ' τὸν ἑαυτοῦ στὸν ἄλλο. Νὰ μιὰ θλιθερὴ, τιποτένια ἀλλὰ χαρακτηριστικὴ, λεπτομέρεια: Πηγαίνομε μαζί διὸ, ὅσο οἱ δρόμοι τους ταιριαζόνε. Κοιθεντιάζει κανεὶς ἔτσι καὶ δὲν νοιώθει τὸ ἀνιαρὸ περπάτημα μέσα στὶς ἴδιες, κάθε μέρα ὁμοιες κι' ἀταράλλαχτες, συνοικίες. Ἀλλὰ μόλις ὁ ἓνας φτάσῃ ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ στρίψῃ ἢ νὰ σταματήσῃ, δὲν ἐννοεῖ νὰ κάμῃ οὐτ' ἓνα βῆμα στὸ δρόμο ποὺ ἐξυπηρετεῖ μόνο τὸν ἄλλο. Πόσες φορὲς δὲν ἔφριξε ὁ Νίκος μπροστά σὲ μιὰ τέτοια διάθεσι. Τὶ τοίχος ποὺ τὸν ἐχώριζε ἀπ' τοὺς «φίλους» αὐτοὺς. Τὶ μόνος, κατὰ μόνος, κι' ἀκοινωνήτος ποὺ ἦτανε καθέννας τους!

N. ΒΑΣΣΑΜΗΣ

(Συνεχίζεται)

Ο ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΤΟΥ 47

Σε άρθρα του περιοδικού αυτού το-νίσθηκε πολλές φορές η δίψα του έλλη-νικού λαού για κάτι πνευματικώτερο και η «καταπληκτικά ένθουσιώδης ά-πάντησις» που δίδει ο λαός μας στο χριστιανικό μήνυμα. Κι' αν αυτό ίσχυη για τó σύνολο του λαού μας, τó φαινό-μενο παρουσιάζεται μ' έξαιρετική δύ-ναμη στον σημερινό "Έλληνα σπου-δαστή". Είναι ένα συμπέρασμα που δεν βγαίνει από θεωρητικούς συλλογισμούς, άλλ' από την μαρτυρία της καθημερι-νής πραγματικότητας. Έκτός από μια πολιτισμένη ατμόσφαιρα και ένα διά-χυτο πνεύμα σεβασμού που έπικρατεί άπέναντι στις χριστιανικές αξίες από όλους τους φοιτητάς, ανεξάρτητα από πεποιθήσεις και κινήσεις, είναι και η συνειθισμένη πιά συρροή εκατοντάδων πολλών φοιτητών και φοιτητριών σε δι-αλέξεις χριστιανικού περιεχομένου, ή μεγάλη κυκλοφορία του χριστιανικού έντύπου μεταξύ των φοιτητών και πολ-λά άλλα χαρακτηριστικώτερα δείγμα-τα. Όμολογούμε όλοι ότι είναι τά πρώ-τα βήματα, ότι ακόμη είμαστε στην άρ-χή, άρχη όμως γεμάτη ύποσχέσεις και έλπίδες. Τις έλπίδες αυτές κάνει βεβαι-ότερες και ή εύτυχη διαπίστωση ότι και πολλοί καθηγητάι μας εμπνέουν τόν φοιτητικό κόσμο προς τή νέα αυτήν κα-τεύθυνσι. Τό ρεύμα αυτό που παρουσιά-ζεται σήμερα στα Πανεπιστήμια μας και τις άλλες Σχολές δεν αποτελεί μό-νο ένα ουσιαδές στοιχείο του νέου πο-λιτισμού. Γι' αυτόν που παρακολουθεί τήν πανεπιστημιακή ζωή του έξωτερι-κού και τó χριστιανικό ρεύμα που πα-ρατηρείται και εκεί; αισθάνεται κάτι σαν μία έθνική ίκανοποίησι. Βλέπει πως ή Πατρίδα μας δεν είναι ό ούραγός, άλλ' αντίθετα μπορεί να τοποθετηθή στην πρωτοπορεία της παγκοσμίου αυ-τής κινήσεως. Αυτό όμως αυξάνει άνω-πολόγιστα τις εσθύνες μας.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Καθώς μās γράφουν από τήν Θεο-σαλονίκη σε μία Θ. Λειτουργία που έγι-νε τόν Μάρτιο ειδικά για σπουδαστάς, έκτός από πολλούς φοιτητάς και φοι-τητρίες παρευρέθησαν και 25 περίπου καθηγητάι όλων τών πανεπιστημιακών Σχολών. «Αυτό στάθηκε, γράφουν, στην προσπάθειά μας ως Χριστιανών φοιτη-τών στο Πανεπιστήμιο, μία πολύ ένθαρ-ρυντική ώθησις και μία σαφεστάτη από-δειξις ότι οι άρχές του Χριστιανικού πο-λιτισμού εξαπλώνονται διαρκώς και πε-ρισσότερο στην κοινωνία μας. Η δίψις που παρουσιάζει σήμερα τó Πανεπιστή-μιο μας, επικρατούσε πριν από μερικά χρόνια;»

Έπίσης στην έθνική έορτή, όμάδες από φοιτητάς της Χριστιανικής κινήσε-ως μαζί με εργάτες της Χριστιανικής Ένώσεως Έργαζομένης Νεολαίας και μαθητάς έγύρισαν τούς κεντρικούς δρό-μους της πόλεως. Έκτός από τά επί-καιρα έμβρατήρια που τραγουδήθηκαν σε κάθε πλατεία ή σταυροδρόμιο πολλοί φοιτητάι, μαθητάι και εργάτες άκομη μίλησαν και άπήγγειλαν ποιήματα' ό κόσμος κατενθουσιασμένος χειροκρό-τησε μία τέτοια εμφάνισι.

ΚΥΠΡΙΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΙ

Για τούς Κυπρίους σπουδαστάς που ήλθαν έφέτος από τó αλύτρωτο νησί μας για άνώτερες σπουδές στην Ά-θήνα, διοργανώθηκε τó βράδυ της 16ης Άπριλίου από τήν Χριστιανική Φοιτητική Ένωσι μία ειδική δεξίω-σις. Τό μεγαλύτερο ποσοστό τών Κυπρίων φοιτητών και φοιτητριών που βρίσκονται έδω παρευρέθηκε στην άπείριτη και σεμνή αυτή έορτή. Σε μία ατμόσφαιρα ειλικρινούς έγκαρδιότητας και έθνικής συγκινήσεως Κύπριοι φοι-τητάι άπήγγειλαν δημοτικά ποιήματα της πατρίδος τους, τού Κυπρίου ποιη-τή Βασίλη Μιχαηλίδη και άλλων. Μί-λησαν Κύπριοι και Άθηναίοι σπουδα-

σταί και διακήρυξαν τόν κοινό πόθο γιά τήν γρηγορότερη ένωση. Ἡ χορωδία τῆς Χ.Φ.Ε. συνεπλήρωσε τήν έορτή μέ επίκαιρα τραγούδια, ὅπως τόν «Ύμνο τῆς Κύπρου» κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγινε προβολή διαφόρων εἰκόνων μέ τοπεία τῆς Μεγαλονήσου μας. Ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἐπροξένησαν ὅσα ἀνέφεραν ὀμιληταί γιά τήν τελευταία ἱστορία τῆς Κύπρου. Ἰδίως, ὅσα ἐλέχθησαν γιά τὸ μεγαλειώδες ἔργο τῆς «Ἐθναρχεούσης Ἐκκλησίας» τῆς Κύπρου, γιά τῆς Χριστιανικές Ὄργανώσεις τῶν νέων, τὰ συσσίτια καί τήν ποικιλία ἄλλης ἐργασίας πού συνεκράτησε τήν Πίστι καί τόν ἔθνισμό τῆς Κύπρου τὰ τελευταία δύσκολα χρόνια. Τέλος ἐνθουσιώδη χειροκροτήματα ἐκάλυψαν τήν εὐχή γιά τήν ὁλοκληρωσί τῆς πνευματικῆς καί ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κύπρου μας.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Ἡ Παγκόσμιος Χριστιανική Φοιτητική Ὄμοσπονδία, ἡ Pax Romana (Διεθνῆς Ὄμοσπονδία Καθολικῶν Φοιτητῶν) καί ἡ Παγκόσμιος Ἀλληλοβοήθεια Σπουδαστῶν (WSR) ἔχουν ἰδρύσει ἀπό τὸ 1945, ἓνα Διεθνές Πανεπιστημιακὸ Σανατόριο στήν Ἐλβετία, ὅπου ἀνιερωνύουν καθηγηταί καί φοιτηταί, 21 διαφορετικῶν ἔθνων. Ἐξω ἀπό τήν ἡσυχὴ ζωὴ τῆς θεραπείας, μία ζωηρὴ πνευματικὴ κίνησις ζωντανεῖ τὸ μοναδικὸ αὐτὸ κέντρο. Κορυφαίῳ τῆς εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως—ὅπως οἱ ἀκαδημαϊκοὶ Georges Duhamel, Valéry—Radot, A. Maurois καί οἱ Bernanos, Charles Morgan, R. P. Carré κλπ. ἔδωσαν τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐνδιαφέρουσες διαλέξεις καί μαθήματα. Χαρακτηριστικὸ ἐξ ἄλλου τοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης πού κυριαρχεῖ εἶναι ἡ κοινὴ προσευχὴ τῶν φοιτητῶν, πού ὀργανώθηκε μέ τὴν εὐκαιρία τῆς ἑβδομαδος γιά τὴν ένωση τῶν ἐκκλησιῶν. Προτεστάνται, Καθολικοὶ καί Ὀρθόδοξοι φοιτηταί πού ἀνήκουν σὲ διάφορα ἔθνη, ἔνωσαν τῆς δεήσεις των μέσα σὲ μιὰ συγκινητικὴ ἀτμόσφαιρα ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καί ἀγάπης.

ΟΞΦΟΡΔΗ

Ἱκανοποιητικὴ ἐπιτυχία ἐσημείωσε μιὰ ἐξόρμησις πού ἔγινε τὸν περασμένο Φεβρουάριο γιά τοὺς φοιτητάς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης. Παρ' ὅλα τὰ κρῖα καί τοὺς παγετοὺς πλήθη φοι-

τητῶν ἀνταπεκρίθησαν στήν πρόσκλησι τῆς ἐξορμήσεως πού διήρκεσε μιὰ ἑβδομάδα. Ὁ γενικὸς σκοπὸς τῆς ἤτο νὰ φέρῃ τοὺς φοιτητάς σὲ μεγαλύτερη ἐπαφή μέ τὴν λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καί κυρίως νὰ τοὺς δώσῃ εὐκαιρίες νὰ γνωρίσουν καλύτερα τῆς ἀπόψεις τῆς ζωντανῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐπάνω στὰ ζωτικὰ προβλήματα τοῦ σημερινοῦ κόσμου. Ἡ ἐξόρμησις ἄρχισε καί τελείωσε μέ λειτουργίες ἀποκλειστικὰ γιά φοιτητάς. Στὴν αἴθουσα τοῦ Sheldonian Theatre, κάθε βράδυ ἓνα ἀκροατήριον κυμαίνοντο ἀπὸ 1000 ἕως 2000 φοιτητάς παρηκολούθησε μιὰ σειρά ἀπὸ κοσμοθεωριακῆς διαλέξεις. Ἀξιοσημείωτα εἶναι ὅσα ἐτονίσθησαν γύρω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ βόμβα. «Τὰ ἀνθρώπινα χέρια, εἶπεν ὁ ὀμιλητής, εἶναι ἀκατάλληλα νὰ κατέχουν τὴν τεράστια αὐτὴ δύναμι. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ ἀτομικὴ βόμβα· ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ προβλήματος. Αὐτὸ εἶναι πού μᾶς τρομάζει ὅσοι ὄταν κυττάζομε τὸ ἐσωτερικὸ του καί βλέπομε ἓνα ἀποκρουστικὸ καί καταστροφικὸ ζῶο. Εἶναι ἡ ἀτομικότης αὐτὴ πού μολύνει κάθε τι τὸ ὠραῖο μέ σωροὺς ἀπὸ σκουριές, διώνουν τὴν συναίσθησι, τὸν ἐσωτερικὸ πλουτισμὸ καί ἄλλα σημάδια πού ἀποτελοῦν τὰ γνωρίσματα τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Θεὸς μᾶς εἶχε μιλήσει καθαρὰ γιά τὴν τύχη μας. «Τὰ ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος»· ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος δὲν θέλει νὰ τὸ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του. Τώρα ὀφείλει νὰ τὸ προσέξῃ εἰδ' ἄλλως δὲν ὑπάρχει μέλλον οὔτε γιά σᾶς, οὔτε γιά μένα, οὔτε γιά τὸν ἀνθρώπινον γένος». Ἡ πρυτανεία τοῦ Πανεπιστημίου ὀργάνωσε εἰδικὴ δεξίωσι γιά τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἐξορμήσεως αὐτῆς. Οἱ συγκεντρώσεις ἐξηκολούθησαν καί τῆς ὄρας τῶν γευμάτων ἀκόμη. Τὰ ἀπογεύματα εἶχαν ὀρισθῆ ὄρες γιά ἐλεύθερες συζητήσεις ἐνῶ παραλλήλως ἀρκετὰ ἐργασία ἐγίνετο μέ τὴν ἀτομικὴ ἐπαφή.

ΤΕΧΟΛΟΒΑΚΙΑ

Οἱ Χριστιανοὶ φοιτηταί τῆς Τεχολοβακίας ἀναπτύσσουν ἐξαιρετικὴ δράσι. Κατὰ τὴν κατοχὴ ἐξετίπωσαν καί ἐκυκλοφόρησαν 1.500.000 ἀντίτυπα ἀρθρων πνευματικῆς τόνσεως τοῦ λαοῦ, κρυφὰ γιὰτί οἱ Γερμανοὶ ἀπαγόρευαν κάθε τέτοια ἐκδήλωσι. Τώρα ἐργάζον-

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Είς την μελέτην του «μία σύντομος Ιστορία της επιστήμης» (A. Shorter History of Science) ὁ ἀκαδημαϊκὸς Sir W. Dampier δίδει μίαν σαφῆ, παραστατικὴν, ἐνιαίαν καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ καὶ Βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων. Αἱ 189 σελίδες τοῦ βιβλίου ἀρκοῦν εἰς τὸν συγγραφέα διὰ νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἀναγνώστην τῆς ἀνωτέρας, ἀλλὰ καὶ τῆς μέσης μορφώσεως, ἐπάνω εἰς τὰ προβλήματα ἐκεῖνα τῆς ἐπιστήμης ποῦ ἐδημιούργησαν ἕνα βασικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καὶ τὴν ἐξελίξιν τῆς. Ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὸ κύριον θέμα τῆς μελέτης του, εὕρισκει σχεδὸν πάντοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσῃ τὴν ἐπίδρασιν ποῦ εἶχεν ἡ αἰ ή β ἀνακάλυψις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοησιν καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν καὶ ἀντιστρόφως νὰ παρουσιάσῃ τὰ ρεύματα ποῦ ἐδημιούργει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης ἢ τοιαύτη ἢ τοιαύτη φιλοσοφικὴ θεωρησις τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων. Διότι, τονίζει, ἡ ἐπιστῆμη σχετίζεται καὶ συνυφαίνεται ποικιλοτρόπως μὲν τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

«Οἱ Ἕλληνες ἀτομισταί, λέγει, πέραν ἀπὸ τὰς θεωρητικὰς συζητήσεις περὶ τῆς πλοκῆς τῆς ὕλης, ἀνέπτυξαν ἕν συν-

ται σὲ πολλοὺς μικροὺς κύκλους ὅπου ἐξετάζουσι τὰ σύγχρονα πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ ταυτοχρόνα διοργανώουσι καθῆ μῆνα «Ἀκαδημαϊκὴ Ἑβδομάδα» ὅπου διαπρεπεῖς ὁμιληταί, καθηγηταί Πανεπιστημίων, συγγραφεῖς κλπ. ἀναπτύσσουσι τὰ ἴδια προβλήματα σὲ πολὺ εὐρύτερον ἀκροατήριον.

Ο «ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ»

αφεῖα πρὸς αὐτὰς μίαν μηχανικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ζωῆς. Ἀντιθέτως, ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ὅπως ἐτροποποιήθη ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην, ὠδήγησεν εἰς τὴν θεμελιώσιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαγωγικῆς πειραματικῆς μεθόδου. Εἰς τὸν Νεύτωνα καὶ τοὺς ἀμέσους διαδόχους του οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Νεύτωνος παρήγαγε μίαν διαφορητικὴν δρᾶσιν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Βολταίρου καὶ τῶν ἄλλων σκεπτικιστῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρθίνου ἀναζωογόνησις τῆς παλαιᾶς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως ἐπὶ τῆς νέας βάσεως τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ὅχι μόνον εἰσήγαγε μίαν διάφορον προέλευσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλ' ἐζήτησε νὰ διαδώσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐξελίξεως καὶ πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βιολογίας. Ἡ πρόσφατος ἐξ ἄλλου ἐπανάστασις εἰς τὴν Φυσικὴν διέσεισε τὸ κύρος εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φιλοσοφικοῦ ντετερμινισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο νὰ ἀπαιτῆ ἢ παλαιὰ ἐπιστημονικὴ σύνθεσις.

Ὁ Dampier ἐκθέτει λεπτομερῶς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῶν κυριωτέρων θεμελιωτῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ὑποδεικνύει σαφῶς τὰ πεδία ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια κινεῖται καὶ δρᾷ ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Ἀπεικονίζει πολὺ ὀρθῶς τὸν ρόλον τοῦ παίξει ἡ ἐπιστῆμη εἰς τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως καὶ ὁμολογεῖ συχνάκις τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ νὰ συλλάβῃ τὴν ὅλην πραγματικότητα. «Δὲν ἠμποροῦμεν, γράφει ἐν συμπεράσματι, νὰ καταλάβωμεν τὸ σῦμπαν, ὅπως ἐνομίζαμεν μέχρι τοῦδε ὅτι θὰ κάμωμεν. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ σφαῖρα τῆς γνώσεως, τόσοον περισσότερο ἀυξάνει ἡ ἔκτασις τῆς ἐπαφῆς μας μὲ τὸ ἀγνωστον... Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἐπιστῆμη ἠμπορεῖ μόνον νὰ δημιουργήσῃ ἕνα σχεδιάσμα (model) τῆς φύσεως, ἀφίνουσα εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸ γνωστὸν πρόβλημα τῆς πραγματικότητος ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὅπισθεν τῆς φύσεως».

Ὅταν ἡ ἱστορία τῆς θετικῆς ἐπιστήμης ἐκτίθεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, τότε ἡ μελέτη αὐτῆς κατατοπίζει τὸν ἀναγκώστην πλήρως μῆσα εἰς τὸ ὅλον πλαίσιον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ τὸν καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ σχηματίζῃ ὀρθὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πραγματικῆς φυσικῆς ἐπιστήμης. Καὶ τὸν τοιοῦτον κατατοπισμὸν πρέπει νὰ τὸν ἔχῃ κάθε ἕνας πού θέλει νὰ λέγεται καὶ νὰ εἶναι ἑλληθινὰ μορφωμένος καὶ σύγχρονος διανοούμενος ἐπιστήμων.

Κ. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Θεωρῶ ὑποχρεωσίν μου, μετὰ τὴν πρότινον χρόνον δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰς «'Ακτίνες» μελέτην διὰ τὰ πνευματικὰ κέντρα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ν' ἀναφέρω τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῆς Πατμιάδος Σχολῆς καὶ νομίζω ὅτι ἀποτιομεν φόρον εὐγνωμοσύνης ἐνθυμούμενοι ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν οἱ πρωτεργάται τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ Σχολὴ τῆς Πάτμου ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Μακαρίου Καλογερά τοῦ Πατμίου, ὅστις, γεννηθεὶς ἐν Πάτμῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἐσπούδασεν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ Κωνσταντινουπόλεως ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας ὑπῆρέτησεν ἀρχικῶς ὡς Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Νικομηδείας, εἶτα δὲ ἐπανελθὼν εἰς Πάτμον ἐδίδασκεν μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Σχολήν, ἀναδειχθεὶς εἰς τὴν ἐπιφανέστεράν Ἑλλήνων λογίων, διδασκάλων καὶ ἱεροκηρύκων, κατατασσόμενος, λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου καὶ πολυσχιδοῦς δράσεώς του μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως.

Τούτον διεδέχθη ὁ Γεράσιμος Βυζάντιος ἐπίσης διαπρεπῆς λόγιος καὶ ἀριστος διδάσκαλος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ φήμη ἀμφοτέρων ὥστε ἡ Πάτμος Σχολὴ νὰ ἀριθμῇ πλεον τῶν ἑκατὸν μαθητῶν ἀπὸ πάσης γωνίας τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ.

Μετὰ τὸν Γεράσιμον Βυζάντιον ἐδί-

δαξεν ὁ Βασίλειος Κουταληνὸς μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Δανιὴλ ὁ Κεραμεὺς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς του.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τούτων ἡ Πατμιάς Σχολὴ ἀνήλθεν εἰς τὴν ὀψίτην αὐτῆς ἀκμὴν, καταστὰς ἡ ἐπιφανέστερά οὐχὶ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Σχολῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, τῶν μαθητῶν αὐτῆς ὑπερβάντων τοὺς διακοσμούς. Μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Σχολῇ ἐδίδασκεν διάφοροι ἄνδρες διάσημοι ἢ μὴ μέχρι τοῦ 1844, ὅτε ἀνέλαθεν ὁ Καλύμνιος μοναχὸς Ἰεζεκιὴλ Παπουτσίνας, ὁ ἐπιφανέστερος διδάσκαλος τῶν χρόνων του.

Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐξηκολούθησε μὲν νὰ λειτουργῇ ἡ Σχολὴ πλὴν ὁλονὲν παρακμάζουσα δεδομένου ὅτι ἤρχισεν ἤδη ἡ πνευματικὴ ἀκτινοβολία τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ τεραστία συμβολὴ τῆς Πατμιάδος Σχολῆς καθίσταται ἐμφανῆς ἐκ τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἐμαθήτευσαν ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς ὁποίους οὐδεμία ἄλλη Σχολὴ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, ἐξ ὧν πλείστοι ἀνήλθον εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς θρόνους Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας ἢ ἐγένοντο περίφημοι διδάσκαλοι τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Ἐπίσης ἡ Σχολὴ αὕτη κατέστη ἕδρα σπουδαίας ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶσον κατὰ τοὺς προεπαναστατικοὺς χρόνους, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὁ στενὸς χώρος τῆς φιλοξενίας, δὲν εἶναι ἐπαρκῆς ἵνα μνημονευθῶσιν ἔστω καὶ ἐν βραχεία περιλήψῃ τὰ τῆς πολυσχιδοῦς δράσεως τῆς Πατμιάδος Σχολῆς.

Ἄς εὐχηθῶμεν ὅτι κάποιος ἐρευνητῆς ἀναδιφῶν τὰ Ἀρχεῖα τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἤτο ἀνεκάθεν προσηρητημένῃ ἡ Σχολὴ θὰ μᾶς καταστήσῃ γνωστὸν ὁποῖος μέρος ὑπῆρξεν ἡ Σχολὴ αὕτη κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Πάντως ἐν προκειμένῳ πολῦτιμον συμβολὴν παρέσχεν ὁ Μιχ. Μαλανδράκης διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις (1911) ἐκδοθέντος βιβλίου του «ἡ Πατμιάς Σχολή».

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

Δ. Δήμου

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Χρ. Κ. Κωνσταντάρα, δικηγόρου: 'Ελληνικὸν Ποινικὸν δίκαιον, βάσει τοῦ ἰσχύοντος Νόμου καὶ τῶν Σχεδίων Κώδικος, Τόμος Β', 'Αθήναι, 1946. Εἰς τὸν τόμον τούτον περιέχονται, ἐκ τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ Ποινικοῦ δικαίου, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ ἔγκλημα ὡς πρᾶξιν, ἀδικον καὶ ἀξιόποιον καὶ εἰς τὸν καταλογισμόν. 'Ιδιαίτερος ἀξιοσημείωτος καὶ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν κεφαλαίων περὶ τῶν λόγων οἱ ὅποιοι αἴρουν ἢ περιορίζουν τὴν πρὸς καταλογισμόν ἱκανότητα, περὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ αἰτιώδους συνδέσμου καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ὑπαιτιότητος εἰς τὸ ἔγκλημα. 'Ο συγγραφεὺς ἐκθέτων μετ' ἀντικειμενικότητος καὶ σαφηνείας τὰς ποικίλας ἀπόψεις αἱ ὅποια ἔχουν διατυπωθῆ ἐπὶ τῶν ἀμφισβητουμένων τούτων θεμάτων, ἀποφεύγει τὰς ἀκρότητας, εἰς τὰς λύσεις τὰς ὁποίας προκρίνει, ἀγόμενος ἐκ πνεύματος πρακτικοῦ καὶ ἀφιστάμενος τῆς ἀκράτου θεωρητικολογίας. Τὸ πλεονέκτημα τρῦτο παρουσιάζεται ἀπὸ τινος ἀπόψεως καὶ ὡς ἔλλειψις, διότι ὁ σ. ἀποδεχόμενος συνήθως λύσεις τὰς ὁποίας ἡ προσγειωμένη εἰς τὴν πραγματικότητα ἀντίληψις ἀναγνωρίζει ὡς ὀρθάς, δὲν κατορθώνει νὰ ὑποδεικνῆ πάντοτε καὶ τὴν ἀντίστοιχον θεωρητικὴν κατασκευὴν ἢ ὁποία θὰ παρήγε τὴν ἐσωτερικὴν δικαιολόγησιν τῆς λύσεως καὶ θὰ διηκούλυε μεγάλως τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς εἰς τὰς συγκακριμένας περιπτώσεις.

Καὶ μίᾳ λεπτομέρεια—ἀλλὰ χαρακτηριστικῆ καὶ διὰ τοῦτο ἀξιολογημένου: Γινόμενον λόγου περὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ αἰτιώδους συνδέσμου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς παλαιότερα ἔργα, τὰ ὅποια ὑπερπληροῦντο ἀπὸ τὴν ἐπιρμένην ἀντίληψιν κατὰ τὴν ὅποian ὁ ἀνθρωπος συλλαβῶν τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος ἠδύνατο διὰ ταύτης νὰ ἐξηγῆ τὸ πᾶν, εἰς τὸ ἀνά χεῖρας ἔργον ἀναγνωρίζεται (ἐν § 477 σημ. 1) ὅτι «δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωμεν τί εἶναι αἰτία, ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν αὐτῆς καὶ τὸ περιεχόμενον»! Π.

*
Κλαυδίου Μαρκίνα: Μικρὲς Ἀλήθειαις. Σειρὰ ἀπὸ τετράστιχα πού καθένα τους καταφέρει νὰ

κλείνῃ ἓνα σημαντικὸν νόημα, σὲ τόνο ἐπιγραμματικοῦ. «Μικρὲς ἀλήθειαις» τὰ ὀνομάζει ὁ ποιητής, ἀλλὰ πολλὰς ἀπ' αὐτὰς εἶναι μεγάλας ἀλήθειαις. Τὸ κακὸ εἶναι πού μεταξύ τους ἔχουν μετρευτῆ καὶ ἀρκετὰ... μεγάλα ψέμματα, ἀπόψεις δηλαδὴ τῆς ζωῆς σφαλερὲς ἢ ἀποτυχημέναις, ἐπεὶδὴ ἡ πείρα, ὁ μόχθος, ἡ τιμιότητις κ' ἡ εἰλικρίνεια δὲν εὐτύχησαν, στὴν περιπτῶσι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ν' ἀποχτήσουν καὶ τὰ φτερά πού δίνει ἡ πίστις, γιὰ ἓνα πέρα γιὰ πέρα νικηφόρο κ' εὐτυχισμένον κύτταγμα τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς μορφῆς δὲν μπορεῖ νὰ μὴν κἀνῃ ἐντύπωσι ἡ μεστότητα τοῦ παρουσιάζουσιν τὰ τετράστιχα αὐτά. Καὶ μερικὰ, ὅπου ἡ ποιητικὴ συγκίνησι εἶναι ξεχωριστὰ θερμὴ καὶ ἀληθινή, λές πὼς ἔχουν καταφέρει νὰ πῆξουν σ' ἓνα μικρὸ διαμάντι, ἓνα δάκρυ ψυχῆς. Ν. Β.

*
Κώστα Στεργιόπουλου: Πρῶτοι Ἀποχωρισμοί. Διηγήματα με ἀξιολογὸ γράψιμο καὶ μάλιστα με ἀρκετὰ προσωπικὸ ὄψος. Κριμα ὁμως πού τὸ ὄψος αὐτό, ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς οὐσίας, εἶναι ὁ κουρασμένος, παθητικὸς καὶ λυπημένος τόνος πού παίρνει ἡ ἀποτυχημένη ζωῆ. Καὶ στὰ θέματα πού ἀπασχολοῦν τὰ διηγήματα αὐτά μάταια θ' ἀναζητήσῃ ὁ ἀναγνώστης κάποια δύναμις ζωῆς. Ν. Β.

*
Χρήστου Εὐελπίδου: André Suarès. Μία μελέτη καὶ μίᾳ μετάφρασι. Πλατεία μελέτη γιὰ τὸν Suarès, τὸν Γάλλο διηγηματογράφου καὶ διανοοῦμενου τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, ὅπου χρησιμοποιοῦνται πολὺ ἀποσπάσματα ἀπὸ γραψίματα τοῦ ἴδιου. Ἀκολουθεῖ μετάφρασι τοῦ ἔργου του: «Ναοὶ Ἑλληνικοί, κατοικίαις Θεῶν». Ν. Β.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. "Αγ. Κοσμ. Σίφνον. 'Ενδιαφέρον τὸ «Γιατί πιστεύω». Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἡ συνέχεια: «Γιατί πιστεύω ὅτι ὀφείλω νὰ ἐργασθῶ με ὅλας μου τὰς δυνάμεις, ὥστε ἡ πίστις μου νὰ γίνῃ πραγματικότης». Καὶ τὴν συνέχειαν αὐτὴν θὰ τὴν γράψωμεν ὅλοι, πρῶτα-πρῶτα

μέ την ζωὴν μας. (Ἴδετε καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Μελίτη εἰς τὸ παρὸν τεύχος). Αἱ παραγγελίαι σας ἐξετελέσθησαν.—δ. Μ. Β. Ἐνταῦθα. Τὸ «Γράμμα» σας περιέχει ἀξίοσημείωτα, λογοτεχνικῶς, στοιχεῖα. Περιμένομεν ἕνα δεύτερον «Γράμμα», πού νά μάς διδῆ καὶ μερικά στοιχεῖα καὶ διὰ τὸν ἐπιστολογράφον.—κ. Πέτρ. Πά. Πειραιᾶ. Οἱ στίχοι σας ἔχουν εἰλικρίνειαν, εὐαισθησίαν, προσπάθειαν νὰ φθάσετε κάπου, εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν ζωὴν.—κ. Ἀπ. Κώστ. Μαθητῆν. Ἐνταῦθα. Τὸ ποιήμα σας, μετὰ τὴν ἀπλότητά καὶ τὴν παιδικότητά του, μαρτυρεῖ ἀξιόλογον ποιητικὸν αἶσθημα. Καὶ τώρα, ἡ συνέχεια.—κ. Κώστ. Μαρκ. Ἐνταῦθα. Τὰ ποιήματά σας πολὺ καλά. Ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῆ κάτι προσεχῶς. Περάστε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7-8 μ. μ.—κ. Τλ. Μυριοπ. Ἰωάννινα. Τὸ ποιήμα σας φανεραίνει ἀναμφισβήτητον ταλέντο. Μὴν ἀνησυχῆτε διὰ τὴν τεχνικὴν. Προαγόμενος εἰς ἐσωτερικὴν ζωὴν θὰ προχωρήτε παραλλήλως καὶ εἰς ἐκφραστικὰ μέσα. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ θαυμαστά ἀποτελέσματα τῆς ἐνόητος, πού χαρίζει εἰς τὴν ζωὴν μας ὁ Χριστιανισμός.—κ. Γ. Καραγ. Ἐνταῦθα. Ποίημα καὶ πεζὸν ἀξίοσημείωτα. Διαβάσετε νεοελληνικὴν χριστιανικὴν λογοτεχνίαν. Περιμένομεν νεώτερα.—δ. Ἀγν. Κριν. Ἐνταῦθα. Πρόσδος ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ προηγούμενα. Μὴν ἀποκάμετε νὰ προσπαθῆτε. Περιμένομεν.—κ. Σπ. Φραγκ. Ἐνταῦθα. Ἐνδιαφέροντα τὰ ποιήματά σας. Ἐχετε πολλὰ τὰ καλά σημεῖα. Συνεχίσατε.—κ. Μ. Τσάλτ. Ἐνταῦθα. Ἀξιόλογον τὸ ποιήμα σας. Ἐξακολουθήσατε. Περιμένομεν.—κ. Ἀμ. Μελιγδ. Ἐνταῦθα. Τὸ ποιήμα σας δὲν ἐπρόφθασε τὸ Πασγαλίνον τεύχος. Περιμένομεν νεώτερα. Περάστε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7-8 μ. μ.—κ. Νικ. Χρ. Σ. Τ. Γ. 913. Πολὺ καλὴ ἡ προσπάθειά σας. Ἐξακολουθήσατε. Καὶ στείλατέ μας νεότε-

ρα.—κ. Π. Μπακ. Σ. Τ. Γ. 912γ. Συγχαρητήρια διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐργασίαν σας εἰς τὸν στρατόν. Ἄλλά καὶ διὰ τὴν λογοτεχνικὴν. Ἐργασθῆτε καὶ διαβάσατε.—κ. Σωτ. Ἄθαν. Φοιτητῆν. Ἐνταῦθα. Πολὺ καλὴ ἡ μετάφρασις τοῦ ψαλμοῦ. Περιμένομεν τὴν συνέχειαν καὶ εἰς πρωτότυπον ἐργασίαν.—κ. Θεοφ. Καν. Τρίπολιν. Σᾶς γράφομεν ἰδιαίτερος διὰ τὴν συλλογὴν.—κ. Φ. Λογ. Ζάκυκνον. Κατὰ βάθος συμφνοῦμεν. Πολὺ καλά τὰ νεώτερα σας. Περιμένομεν τὴν συνέχειαν.—κ. Εὐδ. Ζορμπ. Ἐνταῦθα. Ἐχετε ἀξιόλογον λογοτεχνικὴν δυνατότητα. Διαβάσατε νεοελληνικὴν χριστιανικὴν λογοτεχνίαν. Περιμένομεν νεώτερα.—κ. Ἰ. Φωτειν. Σπουδαστῆν. Ἐνταῦθα. Ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῆ κάτι προσεχῶς. Ἐχετε ἐπαφὴν μετὰ τὴν χριστιανικὴν φοιτητικὴν κίνησιν; Περάστε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7-8 μ. μ.—δ. Εὐρ. Παπ. Χίου. Ἐξακολούθησατε. Δὲν σᾶς λείπει ταλέντο. Αὐτὸ εἶναι ἀναντίρρητον.—κ. Εὐρ. Κυρ. Τύρναθον. Ἐργασθῆτε, διαβάσατε καὶ θὰ δώσετε κάτι καλόν.—δ. Ἄλ. Στρατ. Πάτρας. Σᾶς ἐγράψαμεν. Τὰ ποιήματά σας πολὺ καλά. Καὶ ἡ συνέχεια—τὴν ὁποίαν περιμένομεν—θα εἶναι ἀσφαλὴς ἀκόμη καλλίτερα.—κ. Νικ. Τσιπάλδ. Ἐνταῦθα. Μόνον ἡ ἔκτασις τοῦ σταλέντος τὸ ἠμπόδισε νὰ δημοσιευθῆ. Περιμένομεν νεώτερα. Περάσατε, ἂν θέλετε, ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.—κ. Β. Γ. Ἀργος. Πολὺ ἐνδιαφέροντα τὰ ποιήματά σας. Περιμένομεν τὴν συνέχειαν.—κ. Στέφ. Νάθαν. Τρίπολιν. Συγγνώμην διὰ τὴν τόσην καθυστέρησιν, ἣ ὁποία ὀφείλεται εἰς κάποιο λάθος τοῦ γραφείου. Τὸ διήγημά σας εἶναι ἀξιόλογον. Ἐλπίζομεν νὰ χρησιμοποιηθῆ προσεχῶς.—δ. Ἡρ. Πόλ. Ἐνταῦθα. Πολὺ καλά τὰ σταλέντα. Περιμένομεν νεώτερα. Περάσατε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.—κ. Στέφ. Κυρην. Θεσσαλονίκην. Τὰ ποιήματά σας πολὺ καλά. Ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῆ κάτι προσεχῶς.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων».—Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότου 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35 023.—Θεσσαλονίκης: Ἁγίας Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Κολοκοτρώνη καὶ Τσαμαδοῦ 67.—Ἰπσιθονος, ἐπιστολαὶ καὶ χρηματικὰ ἐμβάσματα: Δ. Γ. Σταμάτης.—Ἐγγραφα συνδρομῆ δρχ. 7000.—Προϊστάμενος τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.